STRIP SCHRIFT

Maandblad / Nr. 184 / Losse nummers ƒ 6,— / Bfrs. 124

TITANIC uitgevaren!

veranderingen bij ROBBEDOES

wondere werken van WASTERLAIN

MORRIS

HERMAN FOCKE

STRIP SCHRIFT

nr. 184 — 18e jaargang, juni 1984

Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap, Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.

Redaktie: Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam (020-250975).
Uitgevers: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292, telex 70042.
Advertentie-exploitatie: Inlichtingen en tarieven: Bureau Nassau, Jan van Nassaustraat 18, 2596 BT Den Haag, telefoon 070-249500.
U kunt ook uw advertenties direct inzenden aan de uitgever, Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Klachten over bezorging, adreswijzigingen en inlichtingen over abonnementen uitsluitend via Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Redaktie: Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Jac Drewes, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Peter de Raaf, Mat Schifferstein.

Nieuwsredaktie: Donald Stroomberg.

Vaste medewerkers: Annelies Heidstra, Wim van Helden, Rob Møhlmann, Nico Noordermeer, Ernst Pommerel, Jan Smet, H. F. Smit, Hennie Wesseling, Rein van Willigen, Bob J. Miller, René Smulders, Bo Ventura.

Vormgeving: Hans Frederiks.

Stripschrift is verkrijgbaar:

- via een lidmaatschap/abonnement à *f* 62,—. Postgiro 1513000 of bankrekening 42.11.38.114, beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- via een abonnement (jan. t/m dec.) à *f* 47,50. (buitenland *f* 59,—.
- via een CJP-abonnement à *f* 42,75.
- losse nummers (ook verkrijgbaar in de boekhandel) à *f* 6,— Dubbele nummers *f* 8,—. Postgiro 209948 t.n.v. 'Stripschrift' te Zeist.

Houders van een CJP-paspoort dienen zich via hun CJP-buro op te geven. Lopende (bestaande) abonnementen kunnen eerst worden omgezet in het komende kalenderjaar. Abonnementen op Stripschrift, opgegeven in de loop van een kalenderjaar, omvatten alle in de desbetreffende jaargang te verschijnen nummers.

Distributie voor België: Persagentschap Vervoer en Distributie, Klein- Eilandstraat 1, 1070 Brussel, tel. (02) 5240130.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stripschrift en auteurs.

De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

ISSB BR. 0165-845.

Druk: Vonk Zeist.

INHOUD

Wasterlain

De wondere werken van Wasterlain
Tekenaar Wasterlain gaat een geheel eigen weg in de stripwereld met zijn wonderlijke en gevoelige verhalen in verschillende stijlen. Dick de Boer neemt zijn werk onder loep. / **3**

De fluit met zes knurfen
door Wasterlain / **8**

Titanic
Eindelijk is het zover: na jarenlange onzekerheid gaat nu Titanic van start. Maar zonder Martin Lodewijk, wiens naam al die tijd nauw met Titanic verbonden is geweest. In een interview lichten Peter de Smet en Frits van der Heide de geboorte toe van een nieuw volwassenenblad / **12**

Hoofdredakteur Jos Wauters van Robbedoes
Robbedoes en Spirou zijn een afzonderlijke koers gaan varen. In Robbedoes verschijnen veel nieuwe tekenaars, grotendeels uit Nederland afkomstig. Hoofdredakteur Wauters onthulde aan René Smulders en Mat Schifferstein zijn plannen voor de opbouw van een Robbedoes die veel minder afhankelijk is van het Franstalige zusterblad Spirou / **18**

Yech
Alweer een nieuw stripblad? Peter de Raaf informeert u over Yech. / **23**

Cartoons: Herman Focke
Aandacht voor deze ex-Mandrilmedewerker op pagina / **24**

De Lucky Luke-film
In een gesprek met Kees de Bree vergelijkt Morris de nieuwe aanpak van *In het spoor van de Daltons,* die in Amerika is vervaardigd, met de Europese werkwijze van de vorige Lucky Luke-films / **27**

Nieuws 30
Het Stripschap 34

De wondere werken van Wasterlain

Wasterlain door Walthéry

door Dick de Boer

Over de Belgische striptekenaar Marc Wasterlain zijn de meningen verdeeld. *'Dat wordt 'n grote, die Wasterlain'* voorspelde hoofdredakteur Karel Cavens van Robbedoes in 1976 [1]. Nu behoort hij volgens het Franse blad P.L.G.P.P.U.R. tot de *'zeldzame kunstenaars die ons bij elk nieuw werk weer verrassen en verbazen, zonder ooit teleur te stellen'* [2]. De redaktie van het Vlaamse Clumzy vroeg zich na lezing van de vorige Dokter Zwitser af: *Lijdt Wasterlain aan hersenverwerking?'* [3]. Walthéry vindt hem *'een van de beste Belgische striptekenaars van de laatste 20 jaar'* [4]. *'Volkomen gesmurft, die Wasterlain'* is de mening van een bekend stripfiguur [5].
Voor wie nu zijn eigen oordeel wil vormen over de soms fantastische, dan realistische, maar steeds gevoelige stripverhalen van deze auteur, kan dit artikel wellicht een leidraad zijn.

Eind vorig jaar verschenen twee albums van Wasterlain, *'Kereltje'* en *'Sarah Spits'*. Tussen het tekenen van deze strips verliepen bijna tien jaar, waarin Wasterlain een zekere bekendheid kreeg met zijn strip *Dokter Zwitser*. Hoe begon het allemaal?
Marc Wasterlain werd op 29 juni 1946 geboren in Erquelines in België. Hoewel hij aardig kon musiceren, besloot hij striptekenaar te worden. In de jaren '60 werkte hij als assistent voor Dino Attanasio en Maurice Rosy. In 1969 solliciteerde hij bij de studio Peyo, o.a. met een verhaal over katjes in de ruimte en een over een kleine musicus. Peyo's assistent Walthéry, die de strips moest beoordelen, was er meteen weg van. *'Die vent moet hier komen'*, riep hij tegen 'meester' Peyo. Walthéry herinnert zich nog hoe hij eruit zag bij hun eerste ontmoeting. *'Hij was mager en zag er netjes uit, gekleed in een te nauw donkerblauw pak, een geleend overhemd en een excentrieke rode das. Zijn knieën knikten. Hij zag eruit alsof hij zich helemaal niet op zijn gemak voelde en zat in de keuken van Peyo voor een kop koffie'* 4. Ze zouden dikke vrienden worden.
Samen werkten ze aan de *Smurfen* en aan *Steven Sterk*. Wasterlain paste zich eigenlijk nooit helemaal aan, aan de Peyo-stijl en sommige platen die hij maakte zijn duidelijk te herkennen. Bekijk bijvoorbeeld in *'Smurfensoep'* op plaat 28 de metamorfoses van de reus maar eens!
Natuurlijk wilde Wasterlain ook zijn eigen strips publiceren. *'Bob Moon en Titania'* tekende hij thuis op een deur met een paar bakstenen eronder. Deze strip, die vanaf 1971 in het weekblad Kuifje verscheen, gaat over Bob Moon, een jongetje dat wordt bijgestaan door een elektronische teddybeer, en zijn zusje Titania. Ze zijn geboren op de maan en beleven avonturen in de ruimte. In het verhaal *'Een maanbasis'* krijgen ze te maken met een fakir die gedachtengolven uitzendt. Deze worden door de schurkachtige generaal Bol elektronisch versterkt om zo de mensen zijn wil op te leggen. In de persoon van de fakir zien we al de absurde en de poëtische elementen die later in veel van Wasterlains werk zullen terugkeren. De tekenstijl in deze strip is duidelijk afgeleid van de Dupuis-stijl, maar minder rond.
Bob Moon beleeft ook nog avonturen op Mars, maar de echte SF ligt Wasterlain ei-

Bob Moon & Titania

KIJK, WAT EEN MOEIZAME BEDOENING. JE MOET DE CASSETTE ERIN STOPPEN EN DAN OP EEN HELE BOEL KNOPJES DRUKKEN. OUDERWETS, HÈ.
TSS... ER BARMELIJK!
Kuifje
VIDÉO
HET WEEKBLAD VOOR DE SUPERJELIGD VAN 7 TOT 77 JAAR. DEZE WEEK OP HET PROGRAMMA...
Kuifje
EEN AVONTUUR VAN MICHEL GRATON DOOR JEAN VAILLANT!
* ZIJN NAAM WAS MARTIN... DOOR JEROM (ITALIAANSE FILM)
"DE AVONTUREN VAN GREG" DOOR TURK!
* BOBBIE TEGEN KLEINE POEDEL" EEN KNAPPE TEKENFILM MET... KLIK!
ALLEMAAL NIKS...
TSJIK

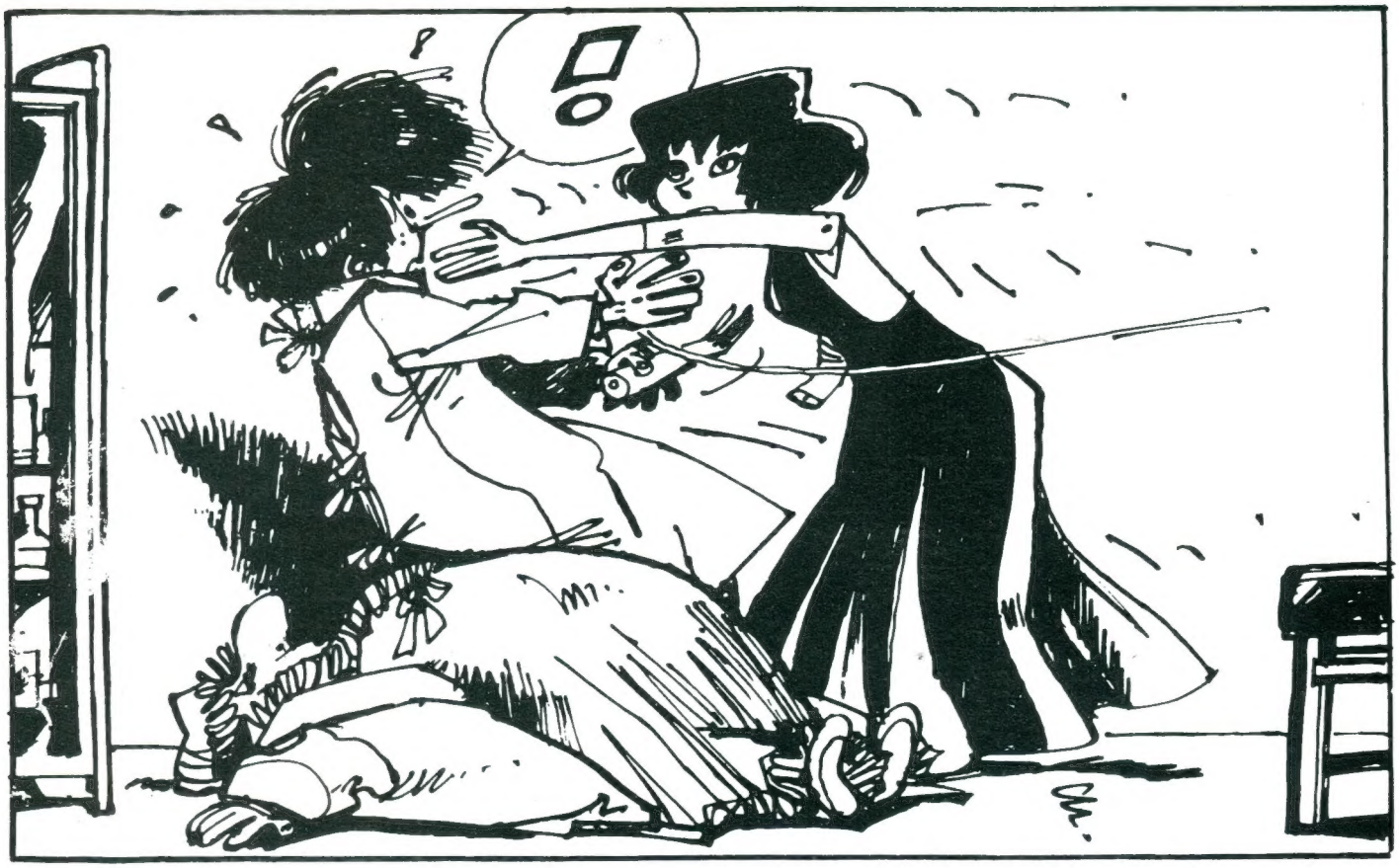

genlijk niet zo. Hij houdt meer van fantasie. In 1973 komt Wasterlain, ook al voor Kuifje, met de figuur *Kereltje*. Vele verhalen over deze violist zijn wonderlijke wederwaardigheden, die al doen denken aan die van Dokter Zwitser, *'Spiegelpaleis'* en *'De dodende paal'* zijn knappe fantastische vertellingen, maar het mooiste verhaal in deze reeks vind ik toch *'Een schattig klein bosje'*, omdat Wasterlain hier de fantasie zo goed weet te paren aan gevoel. Overigens keert het thema van dit verhaal, het bijbrengen van de liefde voor de natuur, nog vaak terug bij Wasterlain.
Andere belevenissen van *Kereltje* zijn avonturen in een politiek kader, zoals later *Sarah Spits.* Ik bedoel niet dat Wasterlain politiek bedrijft, maar dat gebeurtenissen uit

Dokter Zwitser

ZE ZIJN SCHATTIG!
...
JA... EH... MAAR... U BENT ZELF OOK ERG SCHATTIG, JUFFROUW...!
MOND DICHT, CLOWN! ANDERS TOVER IK JE OM IN 'N POMPOEN!
SMAK
HOEHH!

de wereldpolitiek als ingrediënten van het verhaal worden gebruikt. Een voorbeeld is *'Eindpunt nul',* dat gaat over een burgeroorlog in Afrika.
Tenslotte bestaan er enkele korte, vreemde stripjes van *'Kereltje',* zij het nog niet zo absurd als de latere korte *Zwitser*-strips.
Uitgeverij Magic Strip heeft de *Kereltje*-verhalen in twee albums gebundeld, waarvan tot nu toe het eerste ook in het Nederlands verscheen. Het eerste deel bevat de fantastische strips, het tweede avonturen. Het nadeel van deze aanpak is dat de chronologie verloren gaat, waardoor de ontwikkeling van Wasterlain moeilijk te volgen is. Het is ook verwarrend omdat, net als later *Dokter Zwitser,* ook *Kereltje* van uiterlijk verandert.
In 1975 maakte Wasterlain vervolgens een paar leuke verhaaltjes voor *Achille Talon*

Wasterlain in 'Smurfensoep'

DOKTER ZWITSER
DE WAANZIN TEN TOP
KIJK 'NS WIE DAT IS? KIJK 'NS, TOTO?
ZIE JE DAT? HIJ HEEFT 'N TONEELDÉCOR GE-SMURFT! VOLKOMEN GE-SMURFT, DIE WASTERLAIN!
NIET KWAAD, HÈ?
ZEG 'NS DAG TEGEN DOKTER, TOTO, DAG, DOKTER!
AH! IK HERKEN JE! JIJ BENT TWEE JAAR GELEDEN BIJ ME GEWEEST!
KNOR
KNOR
JE BENT DUS UIT 'T ZIEKENHUIS ONTSLAGEN? GAAT 'T BETER?
JA, HOOR! JA JA JA!
IK BEN NIET MEER GEK! HELEMAAL NIET! DA'S VOORBIJ, IK BEN NU NET ZO NORMAAL ALS IEDEREEN! IK BEN GENEZEN!... IK KAN 'T U TROUWENS BEWIJZEN...
TOK TOKTOK!
IK WEET DAT ER GEEN TANDENBORSTEL AAN 'T EIND VAN M'N LIJN ZIT, NEE...
KNOR KNOR KNOR
'T IS 'N..., 'N ROZE VARKENTJE! 'T HEET TOTO! ZEG 'NS DAG TEGEN DOKTER, TOTO!
HIJ 'S LIEF, HÈ? EN DAARBIJ ERG SLIM!
HM! IK BEN BLIJ DAT 'T JE GOED GAAT! HEU! IK MOET ER VANDOOR! VEEL GELUK!
ZEG TOT ZIENS TEGEN DOKTER, TOTO!
KNOR
NJINJI!... DAT HEBBEN WE GOED GEDAAN, HÈ, TOTO! HI, HI, HI, HO, HO, HO!
DROGIST
EN WAT ZAL 'T ZIJN, MENEER?
GRAAG 'N TUBE TANDPASTA VOOR M'N TANDENBORSTEL, ALSTUBLIEFT!...
KNOR KNOR KNOR
Wasterlain
TOTO
EINDE

Magazine, een blad geheel gewijd aan *Olivier Blunder* en co. Hoofdpersoon is *Lapomme,* het neefje van *Olivier Blunder*. Zoals vaker prijst Wasterlain hier verdraagzaamheid aan tegenover personen die zich wonderlijk gedragen.
Natuurlijk hoorde Wasterlain ondanks zijn eigen opvatting van de Dupuis-stijl eigenlijk in het blad Robbedoes te publiceren. Dat gebeurt dan ook vanaf 1976, wanneer de serie *Dokter Zwitser* van start gaat, Wasterlains belangrijkste strip tot nu toe.
Dokter Zwitser is een reeks verrassende verhalen. Wasterlain speelt met tekst en tekeningen. Voeren aanvankelijk kolder en magie de boventoon, later durft de auteur ook ernstig te zijn, zij het steeds op een speelse manier. Vooral omdat de personages zich zo menselijk gedragen, werken de strips op je gevoel. Ook de tekenstijl is knus. In het begin zijn de tekeningen nog wat overdreven karikaturaal, maar dat past goed bij de kolderieke verhalen.
In het eerste verhaal, *'Middernacht Dokter Zwitser',* loopt een stel etalagepoppen weg, waarvan er een verongelukt voor het huis van de dokter. Dit levert nogal komische situaties op. De poppen, die diamanten bevatten van een oosterse sekte, blijken tot leven te zijn gebracht met een magische ring. Zwitser schaft zich een toverjas aan en raakt tot zijn nek in de zaak verwikkeld. In een recensie in *Schtroumpf* wordt er terecht op gewezen, dat vooral doordat de grapjes onderdeel worden van het avontuur deze strip uitstijgt boven die van andere auteurs [6]. Kritiek op dit verhaal is ook mogelijk, want de uitwerking van zo-

Vorige week: SARAH SPITS SCHEEPTE IN OP DE "ROFFELAAR," DIE NU IN DE CHINESE ZEE VAART.
BOAT PEOPLE -
SARAH SPITS
DE GROENE DRAAK
TEKST EN TEKENINGEN: Wasterlain
WEL, KINDJE? ZEEZIEK?
'T GAAT AL BETER! GELUKKIG HEBBEN WE GEEN GEBREK AAN GENEESMIDDELEN AAN BOORD!
REDDEINGSSLOEP AAN STUURBOORD, KAPITEIN!
IK KOM!
WAT IS HET?
BOAT PEOPLE!!... ONGETWIJFELD STAKKERS DIE KHOMPOT ONTVLUCHT ZIJN, EN DAT OP 'N VERROTTE BOOT! ZE ZIEN ER NIET AL TE BEST UIT!
STOP DE MOTOREN!
OORLOGSBODEM AAN STUURBOORD, KAPITEIN! HIJ GEEFT SIGNALEN!...
WAT WILLEN ZE?
ZE ZEGGEN DAT WE NOG BINNEN DE TERRITORIALE WATEREN ZIJN! WE MOGEN DE DRENKELINGEN NIET OPPIKKEN!
ZE HEBBEN BEVEL GEKREGEN DE VLUCHTELINGENBOTEN NAAR OPEN ZEE TE SLEPEN. ALS WE TUSSENBEIDEN KOMEN, DREIGEN ZE ONS TE PAAIEN!
BEGREPEN! MACHINES VOLLE KRACHT VOORUIT!
WAT GEBEURT ER? WAAROM VAREN WE WEER?
WE KUNNEN HEN TOCH NIET ACHTERLATEN?!!
DE KUSTWACHT WIL ZE IN VOLLE CHINESE ZEE SLEPEN! DAT IS ONMENSELIJK! ZE ZULLEN OMKOMEN!
MONSTERLIJK IS HET! 'K GA EVEN 'N PAAR WOORDEN ZEGGEN TEGEN DIE KAPITEIN!
STUDIO VITTORIO.

Plaat uit De Groene Draak, weggelaten in het gelijknamige album

wel scenario als tekeningen is soms wat rommelig.

Het tweede album. *'Dokter Zwitser bij de vlindermensen'*, vind ik zelf Wasterlains beste stripverhaal. Het is, zowel grafisch als verhaaltechnisch, samenhangender dan het vorige verhaal. We zijn er met dokter Zwitser, professor Glimworm en juffrouw Zoë getuige van dat kapitein Chesterfield de mensvlinder Vlinkie 'steelt' uit het natuurhistorisch museum. Het lukt de dokter om Vlinkie te redden en met hun vieren brengen ze hem terug naar zijn geboorteeiland. De vlinderjager Peloponnesis weet daar echter ook te komen...

Dit verhaal bevat grapjes op vele niveaus. Knap weet Wasterlain het lieflijke met het absurde te verenigen. Het derde album bevat twee verhalen over de jeugd van Zwitser onder het motto *'Toen ik 'n kleine jongen was, hield ik iedereen voor aardig en lief.'* In het titelverhaal, *'Verse nootjes'*, is het vooral Zwitser zelf die zijn zwakheden laat zien: hij is jaloers, met tragische gevolgen. Door het ten tonele voeren van de nootjeskoopman weet Wasterlain uit het beklemmende einde toch weer een kwink te slaan. Knap!

Dit verhaal viel nogal in de smaak, maar in een interview [2] wijst Wasterlain erop dat je dergelijke verhalen niet aan de lopende band kunt maken zonder aan overtuigingskracht te verliezen. Hij maakt een vergelijking met een andere aangrijpende strip, *'Maarten Milaan en Mijn Vriend Jan'*, van Godard, welke auteur daarna ook weer heel andere verhalen maakte.

In *'Verse Nootjes'* gebeurt nog iets merkwaardigs. Nadat Zwitser de lezer de waarheid heeft verteld (over waarom hij arts werd), wordt volgens een omgekeerd Pinokkio-effect zijn lange neus kort! Overigens geeft de dokter in Robbedoes 2196 hiervoor zelf een kolderverklaring, waardoor zijn neus (tijdelijk) dik wordt...

Het tweede verhaal uit het derde album, *'Wat 'n vakantie'*, heeft ook al een ernstige ondertoon. Het beschrijft een ruzie tussen kinderen, die uiteindelijk samen het met olie bevuilde strand schoonmaken. Net als het tweede album bevat dit verhaal een didactische episode over de natuur. Het geheel vind ik een beetje onevenwichtig. De diefstal van de radio komt bijvoorbeeld in het tweede deel van het verhaal niet meer ter sprake.

Dan komen we nu aan het *Kattenplaneet* – tweeluik. Dit epos verhaalt over de strijd tussen Honden en Katten, de honderjarige oorlog gelijk. Dokter Zwitser komt per ongeluk op de Kattenplaneet met de raket van de baby Ludo, diens zusje Nora en hun hond Bubba, die zijn weggelopen uit het Tehuis voor zeer begaafde kinderen. Ze raken in de strijd gemengd, waarbij Nora zich als een ware Jeanne d'Arc gedraagt. Het einde van de oorlog is een hoogtepunt: Dokter Zwitser weet de groene pest die in beide kampen heerst te genezen met een serum dat uit een reuzenmuis wordt gehaald. *'We worden allemaal muizen! En muizen vechten niet onder elkaar!'* De tweede helft van album 5, *'De reus die vragen stelde'* is wat minder realistisch dan de rest van het epos. Hierin wordt de ontdekking van een ander continent op de Kattenplaneet beschreven. Met de titelfiguur wordt de robot Godor bedoeld die de wacht houdt bij een tijd-ruimteschip van een ten onder gegaan volk. Geniale Ludo weet hen met dit schip weer terug te brengen. Deze twee albums samen vormen een cirkelstrip (iets voor Striprofiel, dus).

Katten spelen trouwens vaker een belangrijke rol in Wasterlains strips. Ook in het volgende, nog niet in boekvorm verschenen Zwitser verhaal komt een 'lieve grote poes' voor: een sabeltandtijger.

Dit verhaal, *'De blauwe vos'*, houdt het midden tussen een fabel en een sprookje. Prinses Aïsha, afstammelinge van een sultan, moet de Zwarte Steen teruggeven aan de Leeuw. De Blauwe vos wil dat beletten, want met de magische steen wil hij zelf koning der dieren worden.

Deze strip is wat meer gestroomlijnd dan Wasterlains vorige verhalen. Er lopen minder zijsporen in het scenario, dat Wasterlain nu onder druk van de uitgever vooruit heeft gemakt. Wasterlain: *'Ik werk liever op een vrij los gegeven dat me de kans geeft om nog veel aan te passen en in te vullen volgens de inspiratie van het ogenblik'* 7. Ook de tekeningen zijn minder druk, wat wel ten koste gaat van tekengrapjes. *'Naarmate je langer in het vak zit, meer routine krijgt, heb je niet meer de noodzaak om alles in de kleinste details uit te werken,'* aldus de tekenaar zelf[7].

Er valt nog wel wat meer te zeggen over de grafische ontwikkeling van Wasterlain. In Bob Moon lijken de dunne lijntjes nog wat

aarzelend neergezet; in *Kereltje en Eindpunt nul'* hebben ze een Walthériaanse dikte bereikt. Vervolgens lijkt Westerlain, net als vele andere, penseellijnen te imiteren door een aantal penlijntjes overlappend naast elkaar te zetten. Maar hij zet de lijntjes expres naast elkaar en de stijl wordt kriebeliger; de Wasterlijn ontstaat. Het wordt een nieuwe Dupuisstijl, met navolgers, zoals Benn (Mick Mac Adam). Wasterlain past zijn eigen tructjes nog steeds toe, maar met mate, zodat het geheel rustiger wordt.

De ontwikkeling in de verteltrant van Wasterlain maakt dat er minder plaats is voor absurde uitwassen. In de korte strips is die plaats er wel. Na lezing van die verhaaltjes, waarin meestal Dokter Zwitser de titelfiguur is, ben je geneigd de titel van dit artikel te wijzigen in *de waanzinnige werken van Wasterlain'.* Dat ik deze strips absurd noem, komt natuurlijk omdat ik er geen touw aan vast kan knopen, zodat ik er alleen maar om kan lachen. Sommige ervan lijken echter wetenschappelijke verhandelingen. Moet ik dan toch, zoals Wasterlain aanraadt [8], meer uitleg vragen aan mijn leraar scheikunde?

Om nu het hoofdstuk over Dokter Zwitser af te sluiten: In de loop der jaren verschenen ook, vaak in extra nummers, enkele middellange verhalen. Ik noem het kerstverhaal *'Plaatjesjagers'* en de parodie op Nic Carter en zo, *'Harry Pinkson en de lichtgele specht'.* Het laatste verhaal heet te zijn geschreven door Arthur Pocket, de opa van Dokter Zwitser (die in het Frans Poche heet).

Er is eigenlijk een driedeling ontstaan in Wasterlains werk tussen de fantasie, het absurde en het avontuur. Deze deling is niet absoluut, maar het avontuur komt meer aan bod in de strip *Sarah Spits,* die sinds 1982 in Robbedoes verschijnt.

Het fantastische is hierin niet nadrukkelijk aanwezig en met name het eerste verhaal, *'De groene draak',* is nogal realistisch. Het had best realistisch getekend kunnen worden, bijvoorbeeld in de stijl van Pratt. Meer dan in zijn andere strips kan Wasterlain hier, echte mensen neerzetten. Het knappe van de *Sarah Spits*-verhalen is, dat Wasterlain ellendige situaties weergeeft en de lezer zo aan het denken zet, zonder dat hij een mening uitdraagt.

Het begin van *'De groene draak'* toont meteen de aard van de strip: hoe mensen reageren in toestand van oorlog en dergelijke. Het speelt midden in de oorlog in Baboeshistan. Sarah is fotografe, oorlogscorrespondente eigenlijk. De link met de rest van het verhaal is dat ze een medaljon van het genootschap van de groene draak krijgt, dat haar redt in Khompot, waar het verhaal grotendeels speelt. De strip laat veel van de ellende van Cambodja zien. De albumversie is helaas ingekort; de scene met de bootvluchtelingen is bijvoorbeeld weggelaten. Dit album verscheen in Dupuis' debuutreeks, zodat het de vraag is wanneer het volgende verhaal in boekvorm verschijnt.

Dat verhaal, *'De zoon van de Inca'* is zeker de moeite waard. De jammerlijke toestanden in een Zuidamerikaanse politiestaat worden belicht, met name de onderdrukking van de indianen. De zoon van de Inca werd 600 jaar geleden geofferd en nu is zijn graf gevonden. De indianen, zoals El Plomo, vinden het hùn bezit, dat niet in handen van de machthebbers mag komen.

Er lijkt geen eind aan de creativiteit van Marc Wasterlain, want behalve auteur van genoemde strips is hij ook nog scenarist voor de strip Natasja van zijn vriend François Walthéry. In 1973 schreef hij *'Paniek in de lucht',* opgenomen in het derde album van Natasja. Het is een jachtig, maar goed opgebouwd verhaal over een afperser die een bom in een vliegtuig zou hebben gelegd.

Tien jaar later kwam Wasterlains volgende Natasja, *'Een afgelegen eiland'.* Nadat hun vliegtuig door toedoen van een pyromaan is verongelukt, worden Natasja en Walter moderne Robinson Crusoe's. Dit gegeven is goed voor zowel absurde als gevoelige elementen, zoals het Wasterlain betaamt. De relatie tussen Natasja en Walter wordt uitgediept, maar wel in de lijn van de vorige albums. Wasterlains werk kennende verwachtte ik een lofzang op de vrije natuur, maar die blijkt hier toch niet ideaal. Een paar thema's uit Defoe's, Robinson Crusoë worden overgenomen zoals de, hier wel ironische, poging vuur te maken. Ook onze helden ontdekken, voetsporen op het strand, maar de dreiging van één menseneter is hier genoeg om de spanning hoog op te voeren...

Tenslotte heb ik nog een vraag: Weet iemand van de stripschriftlezers misschien wat een Koellele is? Voor de beste omschrijving is een gesigneerd Dokter Zwitser album uitgeloofd.

KIJK ZELF! HIJ IS NIET BIJ BEWUSTZIJN GEKOMEN!
JAMMER! DAN ZAL HET ZIJN OPVOLGER ZIJN DIE VREDE SLUIT MET DE KATTEN!
WHAOEF?! WAT? GEEN SPRAKE VAN!
AKKOORD, IK BEN GENEZEN EN JULLIE HEBBEN 'N REMEDIE TEGEN DE GROENE PEST GEVONDEN, MAAR TOCH HEBBEN JULLIE HET RECHT NIET OM MET DE KATTEN TE ONDERHANDELEN!
EN DE KATTENKONING NEEMT HET AAN ZONDER VOORWAARDEN?
HIJ HAD GEEN KEUZE! U TROUWENS EVENMIN! ALS U HET AKKOORD NIET BEKRACHTIGT, LATEN WE DE PEST HAAR DODELIJKE GANG GAAN!
DAT IS CHANTAGE! GOED, IK GEEF ME GEWONNEN! GEEF HET MUIZENBLOED AAN HONDEN EN KATTEN! DAN WORDEN WE ALLEMAAL MUIZEN!... EN MUIZEN VECHTEN NIET ONDER ELKAAR!
GRRR GRR..!
GRR..
NIET DUWEN!
VOLGENDE!
ONTSMETTEN! GA JE GANG, MINIMUS!
WHAE!
DIT ZIJN DE LAATSTEN! ALLES LOOPT VLOT EN HET SERUM IS DOELTREFFEND!
DE VOLGENDE!
POOOOOOO

1. W. van Helden, Stripschrift 94/95 (1976) p. 7
2. J.-P. Sculati, P.L.G.P.P.U.R. 15 (1984) p. 50.
3. Clumzy 6 (1982) p. 24.
4. in: M. Wasterlain, Mr. Bonhomme,Crocodile édition, Brussel (1979), p. 5.
5. Robbedoes 2091 (1978) p. 51.
6. J. Arrouyle, Schtroumpf 57, p. 78.
7. Robbedoes, 2389 (1984) p. 36.
8. Robbedoes album + 2 (1982) p. 60.

DE FLUIT MET ZES KNURFEN.

Wasterlain

Hee? Wa's dat?
'n Kist! Uit de wagen van die troubadours gevallen, die naar 't kasteel knurfen! Ze hebben 't niet gemerkt!
TAGAKLOP KLOP
TAGA
Mmm! Misschien zit er wel iets lekkers in om te knurfen! Ik heb best trek!
Kom terug, Smulknurf! Dat mag je niet! De Grote Knurf heeft gezegd dat...
Bah! Niks te knurfen in die kist! Alleen 'n hemd! Maar da's niet te knurfen!
Tatataa!... Dat hemd is heel knurfelijk! Maar Gulzigheid is 'n onknurf!
Hee, deze fluit heeft maar zes knurfen?! Raar hoor! Ik zal 'm eens proberen, want ik knurf graag op de fluit!
TURLOFLUUU...
Pfff! 'n Vreemde klank, maar toch wel leuk!
Misschien zit er in deze rieten mand wel iets om naar binnen te knurfen!
Bah! Hij hoort me niet eens! Dat knurft hij expres!
Geen tijd om muziek te knurfen! De Grote Knurf heeft gezegd dat we moesten opschieten en...
TURLUTUUU TIE TIE
?
!
HEE!
!
TIERELIIIEA
?
KLING
DING
DING
KLING
DING
EEN KNURF! HOLLEN, JONGENS, EEN KNURF!
KLING KLING
1

DING DING
TUT...
?
...

HEEEELP! EEN KNURF! 'N KNURF!
?

WACHT OP MIJ!
SWWWW...
Brr! Hij zet ons na! Vreselijk!...

GROTE KNURF!...
GROTE KNURF...
Knurf 'ns wat harder, kwajongens! Ik versta 't niet zo best!
OH!

!
'N KNURF!

!
OH!... 'N KNURF!
!

GROOT ALARM!... 'N KNURF!
'n Knurf?
Alarm!

DING
HIJ EET ONS OP!
HIJIIIIJ...

Ik vlucht niet zonder m'n knurf!
AIJ!... TE LAAT!
DING DING

Ik zal getroost sterven, want ik heb de eer m'n eigen dodenmars te knurfen!
DZOMM
DZÖMMMM
Is 't gebeurd?... Heeft die knurf 'm opgegeten?
Nee, nog niet!... 't Lijkt wel of hij naar die muziek luistert!
Ja, muziek verknurft de knurfen, da's bekend!
Ik hou niet van knurfen!
Als dat roofdier van muziek houdt, moeten we dat uitbuiten! Knurf allemaal je instrument! Ik heb 'n idee!...
KLING
Nier dringen!
DZIM BOEM
Nee, geen pauken!
?
PROFFIN
TING TING
Ja, 't knurft! Komop! We knurfen nog 'n wiegeliedje!
De volgende morgen... heel vroeg.
Hehè, eindelijk! Hij slaapt als 'n os!
Pfff!
Zachtjes, knurfissimo!
Pfiu
RZZZ
EN DE SMURF, SMURF, SMURF, DIE GAAT SMU...
SSST!
SSST!
MÔGE, LUITJES!... DE POSTBODE!...
Oh, 't is de postknurf!
'n Aangetekende brief van de Grote Smurf voor de Grote Knurf!
Hier tekenen, Grote Knurf!
Hee?!... U hebt 'n smurf met rode stippen in uw dorp slapen?
Ssssst! Knurf 'm vooral niet wakker! Anders verslindt hij ons stuk voor stuk! 't Is 'n mirakel dat...
Ja, postknurf, we hebben 't geknurft, hoor!
RZZ RZZ
Wat? Waren jullie bang voor 'n smurf met rode stippen?
Maar das de liefste smurf van alle smurfen uit 't bos!... Hij eet alleen salsaparilla-blaadjes! De kunstenmakers treden met ze op...
KLOP KLOP

Wees maar niet bang, hij smurft je niet! Hij wil alleen maar je Salsaparilla! Geef 't hem maar!

BOEHOE! IK DURF NIEIEIET!

KLING KLING

Sssiiiss

Hij heeft 't blad uit m'n hand geknurft! Wat 'n ...aardige knurf!

SCHROK... SCHROK...

LEVE DE KNURF!

Je hebt gelijk, die knurf is helemaal niet boosaardig!

Kijk, lieve knurf, 'n hele knurf salsaparilla-bladeren! Voor jou!...

?

Als ik er even tussen mag smurfen. De post kan niet wachten! Als jullie nog brieven hebben voor 't smurfendorp...

...schier dan op!

Wacht, ik wil m'n neef schrijven over deze geschiedenis met die knurf!

Ik ook!

En ik ook!

Beste neef Smulknurf, We hadden 'n mand geknurft, en ik dacht dat er wel iets lekkers in zat, maar...

In zijn woede groot, Knurfend, vlammend rood, Sprong de knurf toen op...

...en, m'n beste brilknurf, gedreven door mijn moed koos ik, met die knurf op m'n hielen, de weg naar ons dorp...

En zo zijn er honderd knurfen. En al die knurfen schrijven een brief naar hun neef, hun tegenhanger bij de smurfen!

Hier!... M'n brief voor de boerenknurf!... Vergeet 'm niet, want de brilknurf heeft 'm speciaal voor mij geschreven!

een presentje voor de lolknurf!

En de mijne!

Hier is mijn brief, postknurf!

Heee!... Dat kan ik onmogelijk allemaal meesmurfen! Da's te veel!

Ik heb 'n idee, postknurf. luister...

HOERAAA!

Toe maar, beste smurf! In 't smurfendorp krijg je straks 'n hele berg salsaparilla!

DING DING

HOP!

SLUUR

EINDE

met knurfe groeten, je Walter KNURF

Volgende episoden

1. De knurfin.
2. De knurfführer
3. De ruimteknurf.
4. Koppige knurfen en knurfe koppen.

EN?

Titanic: 'Het belangrijkste is om over de barrière heen te komen van de 3 à 4000 eksemplaren die van elk stripblad wel worden verkocht'

door Hans van den Boom en Rob van Eijck

Al een jaar of vier geleden doken er in de stripwereld geruchten op over een nieuw tijdschrift voor volwassenen, op initiatief van Martin Lodewijk, waaraan het puikje van de Nederlandse stripwereld, aangevuld met enkele beroemde buitenlanders, zijn bijdragen zou gaan leveren. Geleidelijk namen de geruchten vaster vorm aan, begon er klaarheid in de zaak te komen en kreeg het blad de naam *Titanic.* Verschillende malen werd een datum aangegeven waarop het tijdschrift van start zou gaan, hoewel daarbij steeds de nodige slagen om de arm werden gehouden. Terecht, want het eerste nummer van Titanic bleef uit, tot er vorig jaar op de Strip-3-daagse in Breda met veel grotere zekerheid dan ooit tevoren werd aangekondigd dat het eerste nummer in het voorjaar van 1984 zou verschijnen. Daarna werd het echter weer beangstigend stil rond Titanic, zodat opnieuw allerlei geruchten de kop opstaken.
Voorjaar 1984 is aangebroken en Titanic gaat verschijnen. Weliswaar in de zomer en niet in het voorjaar, maar dat doet niets af aan het feit dat het nu eindelijk zover is.
De uitgave van Titanic is ondergebracht bij *Comic Design* en de mensen die de verantwoordelijkheid voor dit langverwachte stripblad dragen zijn Peter de Smet, Frits van der Heide en Elly de Wit. Het valt u ongetwijfeld op dat de naam ontbreekt van de man die jarenlang onverbrekelijk met Titanic verbonden leek. Inderdaad, Martin Lodewijk doet niet mee.
Over de oorzaken van zijn afwezigheid en over allerlei andere zaken die de geboorte van Titanic vergezellen, wordt u ingelicht in het interview dat wij hadden met Peter de Smet en Frits van der Heide.

Peter de Smet: De motor van de nieuwe Titanic is Elly geweest. De oorspronkelijke versie was uiteraard Martins projekt en daar is door verschillende mensen werk voor verricht, maar die is er nooit gekomen.
Frits van der Heide: Over de versie van Martin kan ik niets zeggen, want daar ben ik nooit betrokken bij geweest. Maar de nieuwe Titanic is rond juni of juli vorig jaar ontstaan, toen Elly zei dat ze zich nu eens serieus met het blad bezig wilde gaan houden. Dat kwam voort uit het plan dat we, toen ik met Elly in *Art Connection* ging samenwerken, een aantal redaktionele aktiviteiten zouden gaan opzetten die in de aparte BV *Comic Design* ondergebracht zouden worden. Drie jaar geleden hebben we die BV opgericht, maar de eerste anderhalf jaar hebben we er niets mee gedaan. Via Peter zijn we toen met *Comic Design* van start gegaan, want hij had aan Rijam bepaalde voorstellen gedaan voor een agenda, met als gevolg dat hij de opdracht kreeg een volledige stripagenda op poten te zetten. Dat was een heel grote klus, kompleet met een stuk produktie, en die agenda is toen door *Comic Design* gemaakt. Daarnaast hebben we met Peter een projekt voor Diamant gemaakt, met stripalbums. Toen dat allemaal liep, zijn we ook gaan denken aan eigen uitgaven.
Peter: Dat is ook wel een beetje ingegeven door de problemen die toen bij *Oberon* speelden: een soort metaalmoeheid van mijn kant ten opzichte van *Oberon*, en waarschijnlijk vice versa.
Frits: Martin heeft altijd al rondgelopen met het plan om een blad te maken, net als Peter, en ikzelf had ook plannen in die richting. Toen ik wegging bij *Oberon* was er het plan om iets rond *Knudde* te gaan doen, maar dat is uiteindelijk bij *De Vrijbuiter* terecht gekomen. Zo'n eigen blad is altijd een grote wens geweest, maar er was wel iemand bij nodig die de zakelijke kant van het geheel in de gaten kon houden. Dus toen Elly mee ging doen, zijn we er serieus aan gaan werken.

– Zouden Martin, Peter en jij samen de redaktie gaan vormen?
Frits: Eigenlijk zouden we met zijn vieren de redaktie vormen, want we zouden al het werk voor het blad samen gaan doen. Maar al snel ontstond het probleem dat sommige dingen dubbel of helemaal niet werden ge-

daan, dus dat werkte niet.

– *Wat voor soort blad hadden jullie toen op het oog?*
Peter: Eksakt hetzelfde wat we nu maken. Het is een blad dat werk kan bevatten dat loopt van de reguliere comic – zoals ik denk dat ik die maak, of Martin – tot aan *Ranxerox.*

– *Daarmee wijk je dus af van wat Martin in het eerste begin voor ogen stond?*
Frits: De allereerste Titanic zou, als ik me goed herinner, een blad worden dat verscheen wanneer er voldoende materiaal voorhanden was. Het had geen strikte frekwentie ingebouwd. Dat was ook geen blad waar *De Generaal* of *Agent 327* in zouden hebben gepast.
Peter: ik heb daar drie pagina's voor gemaakt, maar niet van *De Generaal.* En Martin zelf zou iets met *Olga Lawina* gaan doen.

– *Is de nieuwe Titanic bedoeld voor een publiek dat te oud voor Eppo wordt, maar wel strips wil blijven lezen?*
Peter: Dat ook, maar ik denk dat het verder moet lopen. We willen een publiek bereiken – en daar zal het redaktionele gedeelte veel aan moeten bijdragen – dat voorheen geen strips heeft gelezen. Misschien lukt dat, omdat we een hoop strips brengen die in Nederland nog niet zoveel bekendheid hebben. En naast de strips wordt het redaktionele gedeelte heel wezenlijk voor Titanic.

– *Wat houdt dat redaktionele gedeelte in? Heeft het relatie met strips?*
Peter: Niet per se. Dat hangt af van degenen die het redaktionele gedeelte gaan invullen. Net zoals het blad voor tekenaars de mogelijkheid biedt werk te plaatsen dat ze in andere bladen niet zo gemakkelijk kwijt kunnen, zo moet het voor het redaktionele deel ook zijn.

– *Maar jullie zullen toch wel een bepaalde richting gekozen hebben, bijvoorbeeld film, of algemeen kultureel, of politiek...*
Peter: Nee, dat hangt volledig af van degene die het schrijft. Jan van Erp bijvoorbeeld loopt al jaren met een verhaal in zijn hoofd rond dat hij nu in Titanic kwijt kan.
Het klinkt allemaal misschien wat vaag, maar je kunt er pas wat meer over zeggen als de mensen hun artikelen geschreven hebben.

– *Dus als redaktie laten jullie dat helemaal open?*
Peter: Nou, door de keuze van de medewerkers bepalen we toch wel een zekere richting, net zoals je door het vragen van Peter van Straaten of Jaap Vegter een bepaalde kwaliteit verwacht.

–*Maar als een auteur toevallig zin heeft om te schrijven over uitbuiting in kinderziekenhuizen, dan kan dat ook?*
Peter: Jazeker, dat kan ook.

– *Wordt het dan niet heel moeilijk om van aflevering tot aflevering een bepaalde lijn vast te houden? Wordt het dan niet erg wisselend?*
Peter: Ik denk dat dat juist heel leuk is!

Zonder Martin Lodewijk

– *Welke strips komen er in Titanic?*
Peter: In het eerste nummer beginnen we na de inhoud en een pagina waarop we iets over de filosofie van het blad vertellen, met de strip *A la recherche de Sir Malcolm* van Rivière en Floch. Dan vier pagina's kleur van Peter de Wit en twaalf pagina's zwart-wit met *Ida Mauz* van Varenne. Daarna de redaktionele bijdragen van Jan van Erp, gevolgd door een interview met Liberatore en een korte strip van hem; we beginnen niet meteen met *Ranxerox,* maar plaatsen eerst zijn korte verhalen van tien pagina's. Daarna weer redaktionele pagina's en een dubbele pagina die bedoeld is om mensen die wel affektie met strips hebben maar er heel weinig mee te maken hebben gehad, iets te laten tekenen. Ben Verkaaik bijvoorbeeld en sommige illustratoren van *Art Connection*. Visueel gezien kan dat heel verrassend werken.
In zwart-wit krijg je dan een verhaal van *Torpedo 1936,* dat we waarschijnlijk af zullen wisselen met *Frank Cappa.* Daarop volgt weer redaktioneel en dan een nieuw stripje van Hanco Kolk; hij heeft het ingegrijsd, dat ziet er heel leuk uit. Vervolgens twee pagina's die Peter van Straaten heeft toegezegd, maar waarvan we geen flauw idee hebben waarover het zal gaan. Dan twee pagina's redaktioneel van Kees de Bree, daarna het laatste kleurengedeelte met de nieuwe middeleeuwse strip van Hermann en we sluiten af met *De Generaal*.
Op ons lijstje staan verder nog *Arno,* van Juillard en Jacques Martin, en Jaap Vegter die rond aflevering 4 gaat beginnen, want zijn verhaal speelt in de winter, dus dat kunnen we beter niet in de zomer plaatsen. En we hebben natuuurlijk nog veel meer op het oog.

– *Zijn er nog plannen met het werk van Martin?*
Peter: Dat hangt van Martin af.
Frits: Hij wil eerst eens een half jaar afstand

DE AVONTUREN VAN GRAAF POLDI — DOOR JAAP VEGTER

nemen. Voorlopig wil hij niets aan strips doen, maar hoe het daarna zal gaan weten we niet.

Was het feit dat er allemaal strubbelingen ontstonden toen jullie met zijn vieren de redaktie voerden, er de oorzaak van dat Martin er nu niet meer bij is?
Frits: Ik denk dat het een kombinatie van een aantal dingen was. Toen we alles met zijn vieren deden, ontstonden er problemen, dus dat moest anders geregeld worden. Toen we begin dit jaar de taken gingen verdelen, was Martin, omdat hij ziek was geworden, fysiek niet in staat iets te doen. Maar toch moesten de taken verdeeld worden, als we met Titanic door wilden gaan. Martin heeft toen gezegd: gaan jullie maar door met Titanic, ik ga even op non-aktief, op alle gebieden. Zijn ziekte speelde dus mee, maar daardoor ook de afstandsproblemen. Op een gegeven moment moesten er heel snel allerlei dingen geregeld worden en dat vormde een heel probleem. Toen hebben we de knoop doorgehakt en een heel duidelijke taakomschrijving gemaakt: Elly is de uitgeefster, Peter vormt de hoofdredaktie en Frits neemt de produktie voor zijn rekening. Dus ieder was terug op het vakje waarin hij het beste is onderlegd. Peter is het beste in zijn kontakten naar de auteurs toe, Elly in de zakelijke kanten en ik in de produktiekant. Die taakverdeling heeft er voor gezorgd dat we nu veel meer duidelijkheid hebben. Op produktietechnische dingen hoeven Peter en Elly niet meer te letten. Peter neemt het praten met tekenaars en medewerkers volledig voor zijn rekening; een heel tijdrovende zaak trouwens...
Peter: Ja, dat viel nogal tegen!

– Waren er met Martin ook verschillen van inzicht over het blad?
Peter: Je hebt altijd verschillen, maar het waren geen belangrijke. Als Martin dit eerste nummer gemaakt zou hebben, zou het denk ik niet vreselijk verschillen van wat er nu ligt. Die strip van Liberatore zou hij waarschijnlijk niet geplaatst hebben, hij zou denk ik direkt met *Ranxerox* begonnen zijn.

Magneetfuntie

– Welke Nederlandse tekenaars zou je nog meer in Titanic willen hebben?
Peter: Even nadenken... Ik heb Peter de Wit, Hanco Kolk, Peter van Straaten en Jaap Vegter al genoemd. Verder Gerrit de Jager, mogelijk Wim Stevenhage; ik heb kontakt gehad met Jan Vervoort, met Dick Briel. Ik zou heel graag – maar dat is een beetje een utopie – Wilbert Plijnaar er in willen hebben, en Evert Geradts natuurlijk, en Joost Swarte, maar die zal gezien zijn interesse vermoedelijk meer in de illustratiesfeer liggen. Henk Kuijpers zit helaas aan de top van zijn produktie, dus die kan niet meedoen. Wie weet ooit nog wel eens Khing... Of Follet. Ik zou ook graag een aantal pagina's aan Delporte geven met het verzoek die te vullen zoals hij dat destijds ook bij de *Trombone Illustré* heeft gedaan. Maar ik betwijfel of dat gaat lukken, want hij is erg druk bezig met de tekenfilm, voor Peyo en zo.

– En jong talent dat zich spontaan heeft aangemeld? Of valt dat wel mee?
Peter: Dat valt *tegen!* Ik heb wel kontakt met een paar mensen van *Coyote,* met Kees de Boer onder anderen. Maar op een gegeven moment is je blad vol en dan denk je: nu moeten ze maar eens naar ons toe komen in plaats van andersom. In België is trouwens ook nog best talent te vinden. Niet alleen jong talent, maar ook mensen als Wasterlain en Walthery...

– En het werk van Dick Matena, is dat niets?
Peter: Het werk van Dick Matena is zeker iets, maar als gevolg van de stroeve start van Titanic, van het feit dat we niet op 1 maart verschenen zijn zoals het gepland was, heeft Dick zijn konklusies getrokken en is zijn werk gewoon niet beschikbaar voor Titanic. Hij heeft zijn strips onder de arm genomen en is naar elders vertrokken.

– Hoe zijn jullie aan het geselekteerde buitenlandse materiaal gekomen?
Peter: Dat ging vrij simpel. Ik ben achter een enorme stapel Franse bladen gaan zitten en ben toen puur visueel gaan scheuren. Daardoor hield ik een stapeltje over, waar ik toen weer het mindere werk uitgehaald heb, zodat ik de strips overhield waarvan we konden gaan kijken of ze beschikbaar waren.

– En het nieuwe materiaal?
Peter: De opzet van Titanic is om niet alleen buitenlands werk te plaatsen dat de aandacht verdient, maar ook een kader te kreëren voor Nederlandse striptekenaars die hun werk anders niet zo gemakkelijk kwijt kunnen. Dat kunnen tekenaars zijn die al in jeugdbladen publiceren, maar ook beginnende tekenaars. Ik hoop wel degelijk dat het een soort magneetfunktie krijgt.

– Is het de bedoeling er uiteindelijk een volledig Nederlands blad van te maken?
Peter: In principe kijken we naar kwaliteit en het maakt niet uit waar het vandaan komt. Maar het is natuurlijk leuk om een zo groot mogelijke eigen produktie te hebben. Als ik een gelijkwaardig equivalent voor Varenne zou vinden, geef ik daaraan natuurlijk de voorkeur.

– Maar wordt dat niet te kostbaar? Betalen jullie de eigen tekenaars gewoon of is er een vorm van winstdeling of iets dergelijks?
Peter: We betalen gewoon, maar omdat we niet weten hoe het zal gaan lopen, is de prijs een beetje uit de lucht geplukt. De bedoeling is om de betaling wat op te trekken, als de ruimte er in komt te zitten. Die lagere paginaprijs proberen we een beetje te kompenseren door een hogere royalty te betalen, als er een album uitkomt. Want

Ida, door Varenne

we gaan, zeker voor de eigen produkties, albums uitgeven. Dat aspekt hebben we overigens bij de keuze van de strips voor het blad niet laten meetellen: ik had dolgraag Varenne in album willen uitgeven, maar het feit dat de albumrechten al vastlagen is voor mij geen reden om Varenne niet in Titanic te plaatsen. Op dit moment gaat het er sec om het beste blad te maken.
Toch zorgen de albumrechten soms voor problemen. We hadden *Ravian* graag willen hebben, maar het album stond al op korte termijn gepland en ze waren niet bereid ons meer tijd te geven, dus toen konden we *Ravian* niet in Titanic plaatsen.
Frits: Het is niet zo erg als een album verschijnt op het moment dat ook de laatste aflevering van de strip in het blad verschijnt, maar als een album al verschijnt drie maanden voor de afloop van het verhaal in het blad, wordt het te gek. Maar de volgende keer kunnen we *Ravian* ongetwijfeld wel voorpubliceren.

– *Hoeveel tijd zal er zitten tussen plaatsing van eigen produktie in Titanic en het verschijnen van albums ervan?*
Frits: Dat weten we nog niet, we hebben het er nog niet over gehad. Maar er zal waarschijnlijk geen jaar tussen zitten.
Peter: Ik denk dat een album voor de betrokken tekenaar heel belangrijk is, vooral omdat we nogal marginaal betalen. Aan de kwaliteit van de albums willen we erg veel aandacht besteden, want daarin lag voor mij bij *Oberon* een flink deel van mijn frustratie; en als je nou kon zeggen dat dat langzaam verbeterde, nee, het ging langzaam slechter!

– *Maar het zal niet de bedoeling zijn dat de Titanic-tekenaars teveel aan een album gaan denken als ze hun strips maken?*
Peter: Dat is zeker niet de bedoeling. Maar als je dan eenmaal tot een album besloten hebt, moet je daarvan dan ook een zo goed

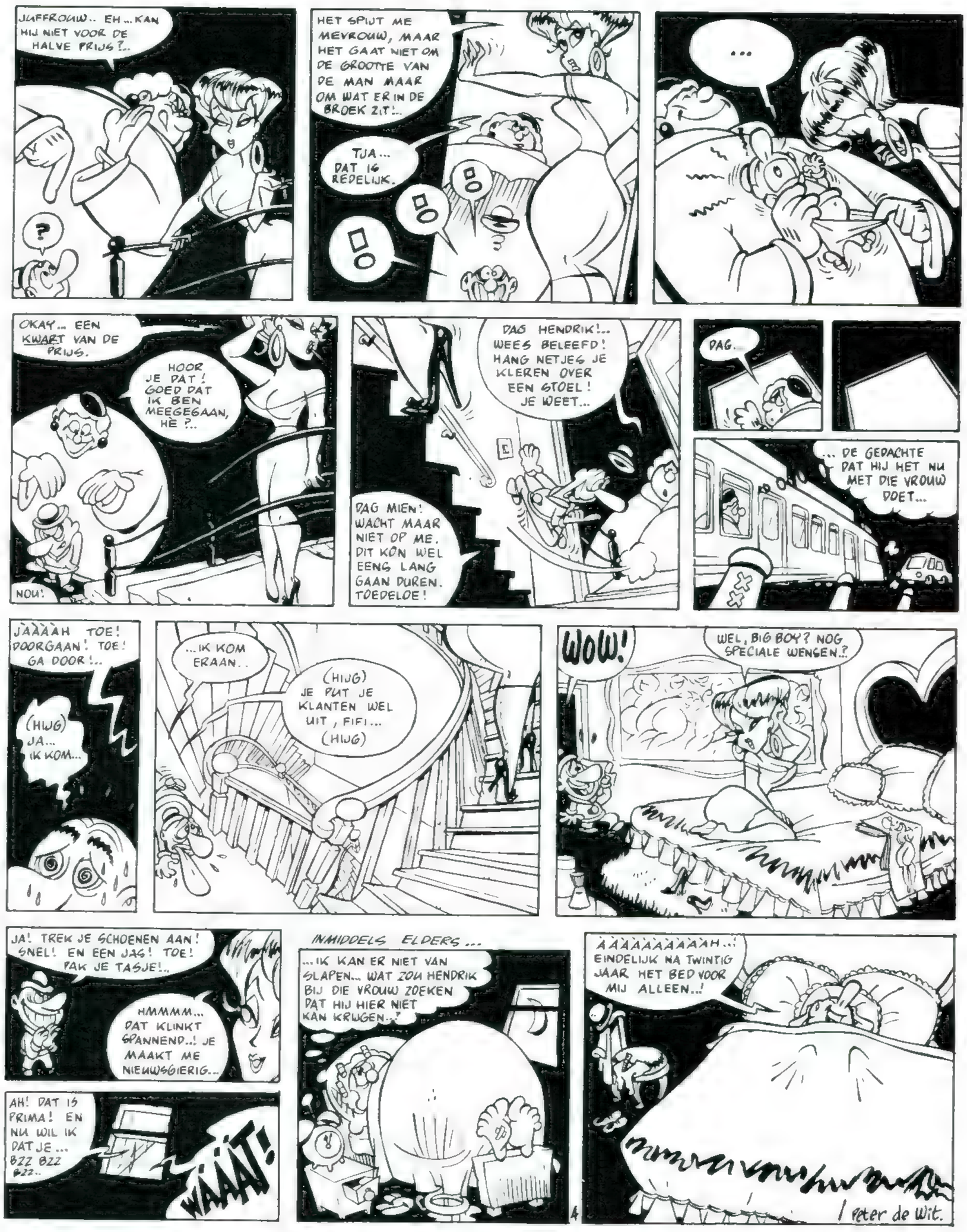
JUFFROUW.. EH ... KAN HIJ NIET VOOR DE HALVE PRIJS?..
?
HET SPIJT ME MEVROUW, MAAR HET GAAT NIET OM DE GROOTTE VAN DE MAN MAAR OM WAT ER IN DE BROEK ZIT!..
TJA... DAT IS REDELIJK.
...
OKAY... EEN KWART VAN DE PRIJS.
HOOR JE DAT! GOED DAT IK BEN MEEGEGAAN, HÈ?..
NOU!
DAG HENDRIK!.. WEES BELEEFD! HANG NETJES JE KLEREN OVER EEN STOEL! JE WEET...
DAG MIEN! WACHT MAAR NIET OP ME. DIT KÓN WEL EENS LANG GAAN DUREN. TOEDELOE!
DAG..
... DE GEDACHTE DAT HIJ HET NU MET DIE VROUW DOET...
JAAAAH TOE! DOORGAAN! TOE! GA DOOR!..
(HIJG) JA... IK KOM...
...IK KOM ERAAN..
(HIJG) JE PAKT JE KLANTEN WEL UIT, FIFI... (HIJG)
WOW!
WEL, BIG BOY? NOG SPECIALE WENSEN?
JA! TREK JE SCHOENEN AAN! SNEL! EN EEN JAS! TOE! PAK JE TASJE!..
HMMMM... DAT KLINKT SPANNEND..! JE MAAKT ME NIEUWSGIERIG...
AH! DAT IS PRIMA! EN NU WIL IK DAT JE... BZZ BZZ BZZ..
WAAAT!
INMIDDELS ELDERS ...
...IK KAN ER NIET VAN SLAPEN... WAT ZOU HENDRIK BIJ DIE VROUW ZOEKEN DAT HIJ HIER NIET KAN KRIJGEN..?
ÀÀÀÀÀÀÀÀÀÀÀH..! EINDELIJK NA TWINTIG JAAR HET BED VOOR MIJ ALLEEN..!
/ Peter de Wit.

Peter de Wit

NON POINT, MESSIRE! LE SANG NE SERA PAS VERSÉ EN LA DEMEURE DE DIEU!..
QUE VOS HOMMES EMPORTENT CE PÉCHEUR AU CHÂTEAU. VOTRE PÈRE DÉCIDERA DE SON SORT.
LES AUTRES CHEVALIERS SONT REPARTIS. JE SUIS HEUREUSE DE POUVOIR ENCORE VOUS COMPTER PARMI NOUS, QUELQUES JOURS, MESSIRE AYMAR.
IL EST VRAI QUE LES DERNIERS TOURNOIS M'ONT FORT ÉPROUVÉ ET QUE J'INCLINE À UN REPOS QUE LA DOUCEUR DE VOTRE PRÉSENCE AIDE GRANDEMENT.
MON COEUR VOUS SOUHAITE TOUTES LES FORTUNES AFIN QUE VOUS PUISSIEZ REVOIR LES TERRES DE VOS AIEUX, QUE VOUS RÊVEZ TANT DE RECONQUÉRIR...
D'Y ARRIVER JE N'AURAI DE CESSE, MADAME! LES TOURS DE BOIS-MAURY SONT LES PLUS BELLES ET LES PLUS HAUTES QUI SOIENT EN TERRE CHRÉTIENNE!

De torens van Bois-Maury, door Hermann

mogelijk produkt maken en het niet beschouwen als iets dat maar even in elkaar gedraaid wordt.

Frits: Het moet een toegevoegde waarde hebben, bijvoorbeeld door er ekstra pagina's in op te nemen of iets dergelijks.
Peter: Maar nu praten we op erg lange termijn, eerst moet er een basis gelegd zijn...

– Hebben jullie een vaste verhouding tussen karikaturale en realistische strips?
Peter: Nee, maar het karikaturale deel is wel het moeilijkste om in te vullen. Dat is haast niet te koop. Het enige dat we gekocht hebben is een strip van Ted Benoit en een paar pagina's van *Le jeune Albert* van Chaland. Over Petillon aarzelen we nog, dat ligt al moeilijker. Ik denk dat de karikaturale strips vooral uit de eigen produktie zullen moeten komen, want er is nauwelijks iets bruikbaars te vinden.

Tussen de opiniebladen

– Kun je iets vertellen over de technische kanten van Titanic? Aantal pagina's, uitvoering en dergelijke?
Peter: Het worden 48 kleurenpagina's plus 32 zwart-wit-pagina's plus een cover die tweezijdig vierkleuren is.
Frits: Maandelijkse frekwentie, prijs nog niet definitief, maar ik denk dat die niet onder de *f* 7,50 zal komen te liggen.
Peter: Het blad wordt gelijmd, met een recht ruggetje. Dat vinden we het mooiste. Het omslag wordt 170 grams papier, het binnenwerk wordt wat de kleur betreft op halfmat papier gedrukt en voor het zwart-wit-deel is een andere papiersoort uitgezocht, maar daar ben ik de naam even van kwijt.

– Hoe schatten jullie de kans op succes in? Hoe groot wordt de oplage?
Frits: We gaan er in ieder geval zo rond de 25.000 drukken. Daarvan moet een behoorlijk percentage verkocht worden om quitte te spelen. Maar de eerste periode is hoe dan ook voor iedereen een investering: we stellen ons echt niet voor dat we er het eerste half jaar geld aan gaan verdienen. Dat is uitgesloten, het is een investering op lange termijn. Het is voor ons het meest van belang om over de barrière heen te raken van de 3 à 4000 eksemplaren die van elk stripblad wel worden verkocht. Maar ik geloof dat Titanic een tamelijk uniek gebeuren is, ondanks het vertaalde werk er in. In de promotiesfeer pakken we het ook anders aan. We hebben FHV (zeer groot reklamebureau, red.) ingeschakeld om promotie voor het blad te maken; en we hebben – met name Elly – behoorlijk veel ervaring in de kommerciele sektor.

– Hoe willen jullie reklame gaan maken?
Frits: Landelijk voor Titanic adverteren kunnen we wel vergeten, daar hebben we het budget niet voor. Maar we zullen gebruik maken van alle mogelijkheden om publiciteit te krijgen en daarnaast op beperkte schaal adverteren. Ik denk bijvoorbeeld aan de opiniebladen.

– Daar willen jullie ook een deel van dat nieuwe publiek vandaan halen?
Frits: Precies. Ik zou er ook niet ongelukkig mee zijn als Titanic in het vak bij de opiniebladen zou komen te staan, in plaats van tussen *Robbedoes* en *Kuifje*.

– Maar een bepaalde politieke teneur zit er niet in Titanic? Maakt bijvoorbeeld Jaap Vegter bij jullie geen politiek gerichte strips?
Frits: Hij mag het doen, maar als hij het niet doet, is het ook goed. Hij is vrij om de richting te kiezen die hij wil. Het is niet zo dat we een bepaald thema aangeven.

Nederlandse markt

– Zit het verschil tussen jullie en andere bladen voor volwassenen vooral in de eigen produktie?
Peter: Tja, wat de verschillen zijn... Ik denk dat er verschillen zijn tussen België en Nederland. *A Suivre* is natuurlijk primair gericht op de Franse markt, hoewel er best dingen inzitten die ook voor Nederland interessant zijn. Wij proberen ons echt op de Nederlandse markt te richten. Hoe je dat bepaalt is niet zo makkelijlk te zeggen, het is natuurlijk verschrikkelijk abstrakt. Ik denk dat tekenaars en strips op een bepaalde manier bij elkaar horen en op die basis zoek je bepaalde strips uit en andere niet, nog los gezien van de kwaliteit op zich. Maar je moet dat ook niet te ekstreem zien. Waar we in ieder geval op gelet hebben, is de leesbaarheid van de verhalen en van de strips als geheel. Een aantal strips die aanvankelijk geselekteerd waren, zijn later alsnog afgevallen omdat het verhaal niet interessant genoeg bleek.

– Je hoort de laatste tijd nogal eens dat door de opkomst van de nieuwe media, van videospelletjes en dergelijke, het stripverhaal een minder voorkomend medium zal gaan worden. Daar zijn jullie het waarschijnlijk niet mee eens?
Peter: Dat zal best een rol spelen, maar dat neemt niet weg dat het medium als zodanig een recht van bestaan heeft.
Frits: Als je aan een oplage van 100.000 denkt, zul je vermoedelijk gelijk hebben.
Peter: Een dergelijk blad is ook alleen maar mogelijk met een minimale overhead. Vooral de grote uitgevers hebben last van die moderne ontwikkelingen, maar door onze kleinschaligheid denk ik dat wij betere kansen hebben.

– Dus jullie zijn er niet van geschrokken dat er de laatste jaren nogal wat bladen die zich op een ouder publiek richtten, zijn verdwenen?
Peter: Het klinkt misschien een beetje pretentieus, maar ik denk dat die bladen niet gemaakt werden zoals Titanic gemaakt wordt. Het wil er bij mij nog steeds niet in dat het niet mogelijk zou zijn een stripblad voor een wat ouder publiek te maken dat niet door die barrière van 4000 heenbreekt. Maar dat weten we dus over een paar maanden...!

Stripschrift

Oude nummers

Oude nummers van Stripschrift zijn nog steeds verkrijgbaar voor de oorspronkelijke prijs. Bestellingen kunt u richten aan:

Adm. Stripschrift
Antwoordnummer 420
3700 VB Zeist

Na overmaking van het totaalbedrag aan Stripschriften plus *f* 2,50 porto- en administratiekosten op gironummer 209948 tnv. 'Stripschrift', Zeist, wordt het bestelde u thuis gezonden.

19 (*f* 2,25): Kabouterstrips, Paulus de Boskabouter nr. 14.

65 plus (*f* 2,25): Interview Tibet, Rik Ringers leidt de dans (1955); Chick Bill; Tina; Jay Linch door Evert Geradts; De wonderen van Mu.

66 (*f* 2,25): Interview Franquin, Guust Flater, The Spirit van Wil Eisner, Dick Matena (over de Macaroni's); De wonderen van Mu.

67 (*f* 2,25): Nader tot Kuifje 3 over interessante drukvarianten; interview Carry Brugman; speciaal Roba met Bollie en Billie en De Sliert en een bibliografie; De Wonderen van Mu

70 (*f* 2,25): Marten Toonder 2 (Panda, Toonder-studio's); Jan van Haasteren; De wonderen van Mu; Tom Poes en de Schoonschijners.

74 (*f* 2,95): Zuiptor, Uco Egmond, Raymond Macherot (Chlorophyl, Poezekat); Domien ten Berge, Marten Toonder; profesor Pi...

77 (*f* 2,95): Gerrit Stapel, Mijn vriend Andries; Aart Clerkx.

78 (*f* 2,95): Daan Jippes, Intercity Incident; interview 'Forest Bud' Sagendorf Popeye; Modesty Blaise.

79 (*f* 2,95): Jules Feiffer; Moem; Piet Wijn De Moorse Tovenaar.

80 (*f* 2,95): Robbedoes, Fournier, The Hulk; De Tovenaar van Piet Wijn...

83 (*f* 2,95): Sjors en Pep (nu Eppo); Loriot; Dick Bos reclamestrip Glashard.

86 (*f* 2,95): inhoudsopgave van Stripschrift nr 49/50 t/m 84; Eddy Paape, SDCN...

87 (*f* 2,95): Bert Bus, herdruk Nitokris, kartoenrubriek Ong-gezien, Tomi Ungerer, Simpelman, Lucky Luke, LL-persiflage.

88 (*f* 2,95): Ridderspecial; Prins Valiant, De Rode Ridder, Vlaamse Ridderschap, Bob de Moor, prins Valiant-persiflage, Wood, Tarzoon.

89 (*f* 2,95): Uitgeverij Casterman, Jacques Martin, Jacques Tardi, Tardi-oorlogsstrip, de 4 Helden, Craenhals, Kresse.

92 (*f* 2,95): Jean Graton's Michel Vaillant, Julie Wood, en Van Strijd tot strip, Wim van Wieringen.

94/95 (*f* 3,60): Robbedoes-weekblad... Robbedoes index t/m nr. 2000; de dertigste verjaardag van het weekblad Kuifje, Pogo.

97 (*f* 3,25): Keizerstrip Trigië tekenaar Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes door Har Brok teruggevonden, interview met Selby Kelly weduwe van Pogo-tekenaar Walt.

98 (*f* 3,25): Strips in de dertiger jaren: Doe Mee, Centsprenten en strips, Tripje, G. Rotman, G. van Raemdonck, Bulletje en Bonestaak en Thijs IJs en Gijsje Goochem.

99 (*f* 4,95): Milton Caniff, Wallace Wood interview, Stripkoerier en Gummi.

101 (*f* 3,95): Scenaristen special, Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Jean-Pierre Dionnet; Blueberry, Pogopersiflage door Wallace Wood/Harvey Kurtzman, 66-ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: De eerloze krijg.

102/103 (*f* 3,95): Kuifje weekblad, E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair, Lombard uitgaven, Rik Ringers, Eric de Noorman: De eerloze krijg.

104 (*f* 3,95): Interview met Joost Swarte door Herman Pieter de Boer, Pogo Herdruk, De eerloze krijg.

105 (*f* 3,95): 'Duckman' Carl Barks, herdruk van een van zijn eerste Donald Duck verhalen, Daan Jippes; tien jaar Het Stripschap, Tante Leny, Pogo en Eric de Noorman.

106 (*f* 4,95): Hugo Prattnummer, Luck Star O'Hara, VNU-story III, jaarlijkse stripdoorsnede, Pogo, Eric de Noorman.

107/108 (*f* 4,95): Kapitein Rob, Pieter Kuhn, kapitein Rob musical, Evert Werkman, Eric de Noorman en Smurfen...

109/110 (*f* 4,95): Eppo-special, Henk Kuijpers (Franka), Bert Bus, René Follet, Peer en Uco, De VNU-story IV, kritiek op vooroordelen Strips, Kuifje in Zwitserland, Pogo en Eric de Noorman...

111 (*f* 4,25): Stripproduktienummer: ontstaan van strips, tekenwerk (door Matena) scenario, lettering, inkten, inkleuring, merchandising en syndication, Kapitein Rob, Pogo en Eric de Noorman...

112/113/114 (*f* 5,95): detectivestrips, Eisner en zijn Spirit, The Shadow, Schlomo Raven, Jack Palmer (Pétillon), Loro, Jess Long, Detectivefilms, Eric de Noorman.

115 (*f* 4,25): Strips en politiek, Willem, Peter van Straaten, Behrendt, Crumb, Eric de Noorman.

116 (*f* 4,95): Centsprenten en strips, Ben van Voorn en Piet van Elk, Alain Saint-Ogan, Toonder en Piëts Bassie, Chantal Montellier, Martin Lodewijk en Eric de Noorman.

117/118 (*f* 6,50): Interview Blanc-Dumont, Jijé-polemiek, inhoudsopgave Stripschrift nrs. 85-117/118, Pogo afsluiting, Eric de Noorman.

119 (*f* 4,95): Lucky Luke, Morris en Goscinny, De Ballade van de Daltons, 50 jaar Kuifje, marketing van Stripschriften op de Nederlandse markt.

120 (*f* 4,95): Science Fiction met Leloup, Arman en Ilva, Dick Matena en Enki Bilal.

121 (*f* 4,95): Berni Wrightson, de horrorstrip op zijn best. De striphandel. De Stripkatalogus.

122/123 (*f* 6,50): Willy Vandersteen, Jerom, De blauwe reeks, Suske en Wiske wegwijzer.

124 (*f* 4,95): Palacios, strips op z'n Spaans, Noel Sickles, Stichter v.d. Caniffschool.

125 (*f* 4,95): Cuvelier-nummer met artikelen en herdruk, Pogo etc.

126/127 (*f* 6,50): De strips van Claire Bretécher, Ralph Bakshi, de animatieman.

128 (*f* 4,95): Guido Crepax en Valentina.

129/130 (*f* 6,50): Al Capp (1909-1979), Li'l Abner, Vakbond voor striptekenaars, Jacques Tardi.

131 (*f* 4,95): Dick Tracy, The Studio, Jeff Jones, Mike Kaluta, Berni Wrightson.

132 (*f* 4,95): Engelse dagbladstrips: Andy Capp, Jeff Hawke, Garth, Jane, The Perishers, Romeo Brown.

133 (*f* 4,95): Joost Swarte, Droomprijsvraag, Rose, Enquète.

134 (*f* 4,95): Beeldverhaal in de oorlog. Het beest is dood, Striphelden trekken ten oorlog.

135/136 (*f* 6,50): Willy Vandersteen artikelen, Klassieke strips uit Sprint, Blueberry, Jordaan.

137 (*f* 4,95): De kleine uitgevers, Rijperman, Yendor en Espee, De Vrije Balloen 5 jaar, Uderzo drinkt toverdrank.

138 (*f* 4,95): De familiestrips: Familie Snoek, Blondie, familie Doorzon, Jan, Jans en de kinderen, Prins Valiant.

139/140 (*f* 6,50): Theo van den Boogaard, Martin Lodewijk, Zweedse Strips.

141 (*f* 4,95): Daan Jippes naar Disney Studio's, Rostrum, Minitoe, Kapitein Rob en Romeo Brown.

142 (*f* 4,95): Droomprijsvraag, Dick Matena's witte kerst, The Empire strikes back, Indeks, Top-twintig.

143 (*f* 4,95): Amsterdam in strips, Kuifje voor het Amsterdamse gerecht, Lucca 14, Del Castillo.

144 (*f* 4,95): 1984, Ravian, Stripalbumkopers onderzocht, Prikkebeen.

145 (*f* 4,95): Frank Frazetta's Fantastische Wereld. 25 jaar Yrrah, Enki Bilal, Mort Walker: Sam's Strip.

146/147 (*f* 6,50): Floc'h. Dominique Hé, Terug naar de Klare Lijn.

148 (*f* 4,95): Robert Gigi, Scarlett Dream, Het gezicht van Eppo.

149 (f4,95): Conan, Wie is dat?, Conan-strip, Romeo Brown, Sam's Strip.

150 (f4,95): Krazy Kat, De dieren van Crumb, Nard'n' Pat, Garfield, De Shtunk, Li'l Abner, Dierenleed, Fat Freddy's Cat, Vlaamse smetjes, Romeo Brown.

151/152 (f6,50): Jan Kordaat, Yves Chaland en de erfenis van Tillieux, Het voorbeeldige leven van Jijé, De Bende van vier.

153 (f4,95): William Vance, Bruno Brazil, Bob Morane, Jerom in Tibet, Kapitein Rob, Chantal Montellier, Vlaamse Frutjes.

154 (f4,95): Belgische strips, Didier Comès, De Rat-cisten een strip van Comès, EC herleeft, Kuifje op de knieën.

155 (f5,25): Victor de la Fuente, Haxtur, Fernando Fernandez, Francisco Ibanez, De Disney films, de toplijsten van 1981.

156 (f5,25): Nieuwe Nederlanders, Paul Teng, Dick Briel, Red Rat, Gezellig en leuk, Prutswerk.

157 (f5,25): Jean-Claude Mézières, Heavy Metal, Eric Schreurs, Sterren stralen in Hollywood.

158 (f5,25): Marten Toonder, François Bourgeon, Comicana, Jean-Louis Floc'h, De Zeven van Zeveneken.

159/160 (f7,—): Engelse stripweekbladen, Strip against racism, Crumb's Sketchbook, Stripfiguren vogelvrij?

161 (f5,25): Nieuwe stripbladen, Knudde, Bij de dood van Wallace Wood, Josep Toutain.

162/163 (f7,—): Robbedoes is ook geen twintig meer, Flip Flink, German: De Guust Flater van de tachtiger jaren, Bercovici, Hislaire en Cossu, Morris, Plagiaat en piratendruk.

164 (f5,25): Interview met Harvey Kurtzman, Lijk op de Imjin, Lezers over parodie en plagiaat.

165 (*f* 5,25): Interview met Frank Margerin en Raymond Reding. Een analyse van de strips van Cosey.

166 (*f* 5,25): Interview met Paul Gillon, schepper van Schipbreuk in de tijd en met Pierre Christin scenarist.

167 (f6,—): De wereld van Richard Corben, Jan Strnad zijn bezielde scenarist. De toplijsten van 1982.

168/169 (f8,—): De Bommelfilm, interviews met de makers: Marten Toonder, Harrie Geelen, Rob Houwer en Ben van Voorn. Walt Disney's Tron. In memoriam Hergé. Interview Serge Ernst.

170 (f6,—): Interviews met Martin Veyron (tekenaar van Barend Terzijde), Bart van Erkel, en Chayé.

171 (f6,—): Interview met Milo Manara (tekenaar van Guiseppe Bergman) en analyse van zijn strips. Interview met Frits Kloezeman (tekenaar van 'Rechter Tie').

172 (f6,—): Krantestrips in Nederland. Interview met Nikita Mandryka (tekenaar van 'De gemaskerde Komkommer').

173 (f6,—): Interiew met Ted Benoît (tekenaar van o.a. 'Morfeu Electrico'), Vijftig jaar Comics in Amerika. Interview met Dick Matena.

174/175 (f8,—): Meeslepend interview met Peter Pontiac. Strips en Popmuziek. Boekbesprekingen.

176 (f6,—): Fred en Liliane Funcken (Witte Ruiter, Harald de Viking enz.), Vijftien jaar Stripantiquariaat Lambiek. Strips en Onderwijs.

177/178 (f8,—): Interviews met Schuiten, Renard en Peeters ('De medianen van Cymbiola'), analyses van hun strips. Interviews met Hermann ('Bernard Prince', 'Comanche', 'Jeremiah') Neal Adams en Tom Wilson. De toplijsten van 1983. Wendy Pini's Elfquest.

Hoofdredacteur Jos Wauters van Robbedoes: vijftig procent van het blad is nu van ons

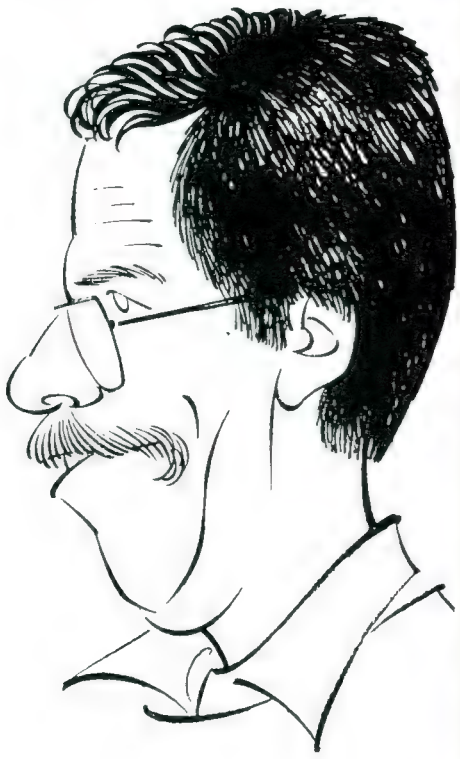

door René Smulders m.m.v. Mat Schifferstein

Het is al weer zo'n acht jaar geleden dat we in Stripschrift de hoofdredakteur van Robbedoes aan het woord lieten (94/95, 1976). Inmiddels is Robbedoes een aantal keren van opzet en uiterlijk veranderd. De laatste en meest ingrijpende wijziging vond plaats in oktober 1983. Sindsdien zijn ook Nederlandse striptekenaars welkom in Brussel. Ze lopen daar de deur plat, want veel andere mogelijkheden om te publiceren zijn er niet. Een gesprek met hoofdredakteur Jos Wauters over het huidige beleid.

– Hoe lang doet u dit werk al?
Ik ben nu iets meer dan twee jaar in dienst bij *Robbedoes*, bij Dupuis dus. Eigenlijk ben ik toevallig in dit werk verzeild geraakt. Ik heb een opleiding in de grafische vormgeving gehad, en ook nog een paar jaar les gegeven in Leuven, totdat de leerlingen opraakten. Later werkte ik bij een drukkerij waar ook stripalbums werden gedrukt.
Dat was eigenlijk mijn eerste kennismaking met de strip, meteen met het beste materiaal zoals *Epoxy* van Cuvelier. Via een vriend die ik daar leerde kennen – hij schreef een leesbare scriptie over de Belgische strip – heb ik belangstelling gekregen voor het stripverhaal. Hij heeft me toen ook aangezet om hier te solliciteren.
Toen ik hier aankwam, in september 1981, was het blad dus nog altijd een pure vertaling van *Spirou*. Ik neem aan dat alle stripkenners daar al van op de hoogte waren: Spirou was eigenlijk het piloot-blad, en Robbedoes was daar gewoon een vertaling van.
Dat leverde soms zeer eigenaardige situaties op, omdat ook het redaktionele gedeelte, dat volledig op de franstalige markt was gericht, gewoon moest worden vertaald. We hebben ooit een redaktioneel artikel gehad naar aanleiding van een strip van Laudec, *Mei '40*. Daarin speelde een pastoor, Fluitefloren, de hoofdrol. De redaktie van *Spirou* bepaalde van het artikel ook de lay-out, de keuze van de foto's en ga zo maar door. De voorbeelden van Franse films en TV-series hebben wij vervangen door in Vlaanderen en Nederland bekende series waarin pastoors voorkomen: *De heren van Zichem* en *Dagboek van een herdershond.* De begeleidende foto van Jean-Paul Belmondo in een of andere priesterrol bleef echter gewoon staan. Dat is eigenlijk de situatie, voor wat dan de redaktionele aanpak betreft, in de spits gedreven. Dus met zoiets zijn we dan naar de direktie geweest, en gezegd dat dit niet meer kan. Dat er meer eigen inbreng moet zijn, omdat het eigenlijk logisch is dat de Nederlandstalige striplezer, of het nu een Vlaming of een Nederlander is, toch graag ergens werk ziet van eigen mensen, Ik bedoel maar, werk van Toon, Uco Egmond, Peter de Smet of van gelijk welke Nederlandse tekenaar ook in het blad, dat speelt toch wel een beetje in op het chauvinisme van de mensen, dat op zich zelf niet ongezond is.

Robbedoes plus

– Wanneer bent u met klachten naar de direktie gegaan?
Ja, dat is eigenlijk al begonnen toen ik hier aangekomen ben. We hadden toen die serie *Robbedoes album plus,* en daar stond een zwart-wit katern in. Dat moest sowieso vertaald worden, en daar moest dus toch een nieuwe cilinder met zwart voor aangemaakt worden, voor de teksten. Op die manier konden we meteen ook de illustraties wijzigen, als we daar zin in hadden.
Toen hebben we – ik zal het nooit vergeten, ik was ongeveer veertien dagen in dienst – op eigen houtje gewoon al die Franstalige strips eruit gegooid en daar Nederlandstalig werk ingezet. Het was werk van een paar jonge auteurs, debutanten eigenlijk in de meeste gevallen. Onder andere zaten daar Pjotr en Meijnen bij.
We hebben daar toen wel een reaktie op gekregen in de zin van dat het niet zo bijzonder was wat we daar gepresteerd hadden. Nu, dat was nogal logisch ook. Ik had daarvoor dus nooit iets met strips te maken gehad, en dan kom je binnen en dan verander je dat maar. De direktie was wel sportief en maakte er geen herrie over, maar ze zei wel: ja, goed, dat is een eenmalige gebeurtenis geweest, daar stoppen jullie maar mee.
We zijn toch doorgegaan, tot aan het vierde album. Toen was er geen zwart-wit katern meer, het was integraal in kleur. Daar stonden we voor de muur, daar konden we niet door. We zijn er dan wel in geslaagd om Pjotr en Meijnen er in kleur in te zetten. Dat hebben we nog een keer kunnen doen, toen is men met de uitgave gestopt. Gelukkig, vind ik, het was voor niks nodig. We zitten hier met vier mensen voor *Spirou* en met z'n tweeën voor *Robbedoes,* met nog de hulp van twee freelancers, en één man voor de lay-out. Er is al werk genoeg aan

WROOI
PA
TJAAAAAAARH
VIER DAGEN LATER. INSPEKTEUR ESTHER ECHT WACHT IN HAAR APPARTEMENT OP HAAR COLLEGA COR MORELLI...
MISSCHIEN HEB IK ME WEL WAT TEVEEL OPGETUT. ALS IE DAAR MAAR NIKS ACHTER GAAT ZOEKEN...
TRING
AH! DAAR IS IE AL!
ZAL ME BENEUWEN WAT HIJ ONDER EEN AVONDJE-UIT VERSTAAT...
GOEDENAVOND MEVROUW ECHT. IK HOOP DAT U VAN ZONSONDERGANGEN HOUDT.
MORELLI, JE MAAKT ME NIEUWSGIERIG!

Cor Morelli, door Aloys Oosterwijk

een weekblad om het degelijk in elkaar te krijgen. Als je er dan ook om de drie maanden nog ruim honderd pagina's tussen maakt, dan weet je helemaal niet meer waar je aan begint.

De helft

Er kwam toen een nieuwe hoofdredakteur bij *Spirou*. Die heeft van meet af aan duidelijk gesteld dat hij zich van de Nederlandstalige markt niks aantrok, dat hij uitsluitend voor de Franse markt werkte. Dat is ook logisch maar toen zaten we daar natuurlijk, we waren geen stap verder geraakt.
Binnen het huis Dupuis was er wel een *wil* aanwezig om daar eventueel een oplossing voor te zoeken, maar het bleef altijd in groepjes van twee, drie: je kreeg altijd van iemand gelijk, maar je kwam geen stap verder. En dan, mits aandringen en bedelen en dreigen en hijsen, zijn we op een zeker ogenblik toch allemaal mooi aan tafel gaan zitten. Het moet in juni 1983 geweest zijn dat we toen een akkoord hebben kunnen maken. De *Robbedoes*-redaktie kon als zelfstandige groep naar voren komen, en kreeg dus 50% van het blad ter beschikking. Dus waar wij vroeger 48 pagina's hadden, met daar nog de cover rond, werd dat opgesplist in twee katernen van 24 pagina's, waarvan er een voor ons is en een gemeenschappelijk. *Spirou* heeft er eigenlijk nog 8 pagina's meer uit de brand gesleept, dus die hebben er eentje van 32 en een van 24 pagina's. Maar goed, wij waren ruimschoots tevreden met 24 pagina's, waar wel – jammer genoeg – de publiciteits- of reclamepagina's ook op moesten worden gezet. In de periode voor de kerstdagen heb je veel publiciteit, en als je dan een week hebt met 8 pagina's blijft er niet veel over. Maar nu staat er maar 1 pagina in, dus dan haal je nog 23 pagina's voor ons.

Op z'n minst redaktioneel

Voor mij was het belangrijk dat we op z'n minst al redaktioneel meer naar onze groep konden toewerken. Het is wel eens leuk om Franstalig materiaal als illustratie aan te bieden, maar ik denk dat het voor Nederlandstalige lezers toch nog net iets leuker is om aan de veelheid van Nederlandstalig materiaal gedokumenteerd te worden. Als we het hebben over, bij voorbeeld, een reportage over Seron met *de Centauren,* dat je dan gewoon een illustratie uit *Suske en Wiske* kunt halen waar Lambik centaur is. Je kunt op die pagina's toch al een bepaalde richting doorduwen. Wij brengen in *'Strip Strip Hoera'* altijd de auteur naar voren, op de linkerpagina, en op de rechterpagina houden we dan een meer algemeen praatje over een of ander onderwerp. Dat kan de zeeroverij zijn, naar aanleiding van Sandron met *Slemper en Slof,* dat kan SF zijn met *Yoko Tsuno,* dat kan geschiedenis zijn, historische strips naar aanleiding van *Gully,* en zo maar door. Dus wel bruikbaar materiaal voor de gemiddelde stripliefhebber, zonder dat hij echt specialist moet zijn. Daar werken we namelijk niet voor voor. Zeker even belangrijk is de keuze van de strips. In het begin was dat natuurlijk moeilijk, want als je van vandaag op morgen toelating krijgt om eigen stripmateriaal te gaan publiceren, dan heb je dat materiaal nog niet. In het begin moesten we ons nog behelpen met wat we van onze buren (de redaktie van *Spirou,* in de aangrenzende ruimte. RS) kregen. Trouwens, we nemen nog veel van hen over op ons eigen katern. Ik denk aan *Vrouwen in het wit* van Bercovici, Bollie en Billie, Agent 212, de tamelijk commerciële series. Het is nooit onze bedoeling geweest om te zeggen: ja, maar dit is allemaal Franstalig materiaal, dat gooien we eruit. Dan moet je gelijk *Natasja, Sammy, de Blauwbloezen* en *Yoko Tsuno* er uit gooien, en dat is zeker niet de bedoeling.

Grafische experimenten

Een tendens bij de jongere generatie Franstalige tekenaars is dat ze hun strip zéér op de Franse markt richten, met onderwerpen die soms zeer tijd- en plaatsgebonden zijn. Waarbij je zegt: hoe kan dat nou eigenlijk iemand in Den Helder boeien. We hebben zo'n strip gehad, *UFO-dreiging,* dat was het volledige televisieapparaat van Frankrijk: Antenne 2, TF1 enz. Die strips wil ik eruit hebben.
En ook de mensen die echt zware grafische experimenten doen, ik denk aan Cossu en zo. Die komen met een soort intellektuele strip aan. Dat zijn grafische experimenten waarvan je kan stellen dat dat in Vlaanderen niet wordt gekocht, niet op prijs wordt gesteld. Dus daar willen wij iets anders voor in de plaats hebben.
Die mogelijkheid hebben we nu, aangezien er duidelijke afspraken zijn over wat er op het gemeenschappelijke katern komt. Dan hebben we het over de twee grote vervolgverhalen, waar we niet altijd inspraak hebben.

Tien tot veertien

Dat heeft ook te maken met de doelgroepen. De doelgroep die de direktie ons voorstelde vond ik oorspronkelijk vrij jong, van

8 tot 12 of zoiets. Daar zag ik het eigenlijk niet mee zitten, om ook redaktioneel nog wat te kunnen doen. Dat hebben we een beetje kunnen optrekken naar 10-14 jaar, en daar voel ik me dan toch wel iets meer thuis. Daar kun je al eens meer uit de verf komen, daar is wel een respons. *Spirou* mikt wel naar een iets ouder publiek.

– Is dat standpunt niet wat vreemd, aan de ene kant een duidelijk afgebakende jonge doelgroep, en aan de andere kant meer richten op een wat ouder publiek? Kan dat in één blad?

Ja, dat is een probleem. Dat merk je. Wanneer dan de direkteur Nederland belt en zegt: Ja, dat verhaal slaat ook weer op niks. Dan blijkt het een verhaal te zijn dat op het gemeenschappelijke katern staat en ons werd opgedrongen. Ik ben er van overtuigd dat er, als we pertinent naar die jonge groep gaan werken, bepaalde strips uit moeten. Dat kan technisch pas worden gerealiseerd als we de ganse *Robbedoes* in handen hebben. Waarvan eigenlijk wel 50% van wat in het huis Dupuis geproduceerd wordt, gemakkelijk door de beide redakties kan worden overgenomen. Alle grote series geven helemaal geen probleem. Maar als je die strips goed bekijkt, zowel wat het tekenwerk aangaat als wat het verhaal betreft, dan zijn dat eigenlijk nog heel klassieke strips, qua taal, qua plot, qua tekeningen. Let op, ik ben niet tegen al die grafische experimenten, die moeten er zijn anders blijven wij altijd op hetzelfde refreintje zingen. Maar ik zie geen kinderen in die leeftijdsgroep hoog oplopen met werk van Mézières en zo. Het is duidelijk dat wij ook strips publiceren die ik op persoonlijke titel niet in de boekhandel zou kopen. Maar ik ben iets ouder dan 10-14 jaar, en dit is een kwestie van zakelijk zijn. Een van de mooiste strips die ik de laatste jaren gelezen heb is *De dorpsgek van Schoonvergeten* van Comes. Vond ik prachtig, zeer grafisch, ook geëxperimenteerd maar van een zeer hoog niveau. Maar dat is duidelijk geen strip om in *Robbedoes* te zetten.

– Vind u dan dat Sabotage *van Torres er wel in past? Die stond toch in het eigen Robbedoes-katern?*

Ja, dat klopt, dat was een fout. De enige reden waarom dat gepubliceerd is, is dat we dat voor een zeer schappelijke prijs konden kopen. Daar betaal je nog geen debutant mee. Centen zijn nogal belangrijk in die zaken. Dat is eigenlijk een beetje de politiek van *Eppo*, als ik het goed heb begrepen. Maar daar willen wij niet continu mee doorgaan.

Revalidatie

– Als u het voor het zeggen heeft komt een gewelddadige strip als Archie Cash *ook niet meer in Robbedoes?*

Dat klopt. Het is een kontraktuele zaak, waar men bij Spirou ook niet zo gelukkig mee is. Ik heb wel horen zeggen dat het in Nederland tamelijk verkoopt.

HUUUHH! WAT EEN WOESTE GOLVEN!
POKKE POKK
SPLIETS!
DAT IS ME TOCH OOK WAT... DE EERSTE KEER DAT IK OP ZEE BEN.. EN GELIJK STORM!
TER 4
HIJ IS ZEE-ZIEK!
POKKE POKKE
IK WIL DOOOOD...
ERNST VROLIJK EN DICK HOUT MELDEN ZICH AAN BOORD, ADMIRAAL!
MANNE! JULLIE ZIJN VANAF NU DIT MOMENT GEINSTALLEERD ALS KOKSMAAT OP DE ZANGSTER
PROBLEEM A: DE SCHEEPSKOK IS AAN DE BOEGNEL EN NIET AAN BOORD TERUGGEKOMEN!
PROBLEEM B: VANAVOND KOMT DE EIGENAREESSE VAN DIT SCHIP AAN BOORD! HERTOGIN DE BELLARCKO..
PROBLEEM C: ALS DE HERTOGIN AAN BOORD KOMT EIST ZE ALTIJD TRUFFELLEVERTJES! EN DE ENIGE DIE HET RECEPT VAN DIE DINGEN KENT IS ONZE KOK! OPLOSSING: JULLIE ZOEKEN DE KOK! EN SNEL!

Dick Hout & Ernst Vrolijk, door Studio Arnhem

– Dat kan best. Durango *van Swolfs verkoopt ook als een gek, en dat heeft dezelfde overdreven geweldadigheid.*

Dat er wel eens een portie geweld in het werk van Malik voorkomt – dat kun je zeker niet ontkennen – is niet zo erg, maar ik vind dat hij zo lelijk tekent. Ik noem hem de El Greco onder de striptekenaars, die rekt ook al zijn figuren zo uit. Die moet ook iets aan zijn ogen hebben.

Als ik een debutant binnen krijg die met een realistische strip komt, en er zit van alles verkeerd, dan zeg ik: sorry, maar dat gaat niet. Ik heb het ooit meegemaakt met een meisje dat een strip kwam aanbieden. Ik vond het niet zo leuk dat ik haar moest afwijzen, want ik krijg al zo weinig vrouwelijke tekenaars over de vloer. Ze had het zichzelf helemaal niet gemakkelijk gemaakt, want het verhaal begon in een zwembad, waar dus iedereen op een zwembroek na naakt loopt. Tja, als dan de elleboog en de schouder niet juist zitten, en de romp verkeerd op de heupen staat, dan moeten die dringend in een revalidatiecentrum. Maar toen ik haar erop wees zei ze: ja, maar dát is mijn stijl. Dan ben je vlug uitgepraat, dan zeg ik dat ik daar niet aan mee doe.

Nederlanders

– Wat voor strips gaat u in het eigen Robbedoes-katern plaatsen?

Het leek mij wel interessant om tamelijk wat Nederlands materiaal te hebben, omdat ik persoonlijk vind dat momenteel de min of meer gevestigde namen in de stripwereld, en ook de debutanten, in Nederland echt wel professioneler zijn, en ook technisch beter onderlegd dan in Vlaanderen. En verder wil ik die constante Vandersteen-lijn eens doorbreken. Het is op zich zelf niet slecht – hoewel er volgens mij wel een paar dingen bij zitten die beter nooit hadden gekund – maar een feit is dat ze commercieel zijn en dat ze duidelijk verkopen. Ik ben er van overtuigd: zet gewoon *Suske en Wiske* op de cover van *Robbedoes* en die verkoopt als zoete broodjes. En niemand weet dat hij eigenlijk een Robbedoes gekocht heeft.

Nederlanders dus: Uco Egmond gaat voor ons een strip maken, die gaat *Cruydtnaeghel* heten. Het wordt een strip over de Oost-Indische Compagnie-vaart, maar uiteraard wel humoristisch. Studio Arnhem levert werk met *Ernst Vrolijk en Dick Hout,* eigenlijk een produkt dat regelrecht in *Eppo* had moeten staan, maar dat er om een of andere reden nooit in geraakt is. Het is degelijk werk. Toen wij op de stripdag in Turnhout waren heb ik daar Meerten (Welleman, RS) van *Eppo* ontmoet, en die zei nog: dat was eigenlijk wel iets voor ons. Daar kan ik niets mee te maken hebben. Ik stel vast dat men daar blijkbaar niet gelukkig is en dat men er vrij vlug wegloopt.

– Cor Morelli van Aloys Oosterwijk zou er ook in komen?

Ja, die komt erin, en verder ook strips van

Toon en Peter de Smet. Peter gaat in principe *Durandel en Morgenster* tekenen, maar de kans bestaat altijd nog dat *De generaal* er zou kunnen bijkomen. Dat hangt er van af of hij in Nederland nog een blad uit de grond krijgt. Als dat niet het geval zou zijn dan bestaat er een goede kans dat we het hebben. Maar dan geen dubbeleplaat gags maar een *Generaal* in vervolgverhalen – daar is hij trouwens aan bezig, dat heb ik gezien. Ik denk dat het hoog tijd was dat hij aan zoiets begon, omdat *De generaal* op twee platen wel gedaan was. Nu zit er eigenlijk veel meer avontuur in. Ze komen niet alleen meer het bos uit om dat fort aan te vallen, nu moeten ze nog andere dingen doen.

Zeer snel

Het is eigenlijk wonderlijk, want het gaat zeer snel. De meeste van die tekenaars ken ik niet persoonlijk, maar de ene brengt de andere gewoon aan. Vanmorgen kreeg ik nog een telefoontje van Toon, en die had het dan weer over een andere tekenaar die hij nog kende, waarvan hij vermoedde dat die wel interessant zou kunnen wezen. Dus goed, laat maar komen. Momenteel is iedereen welkom, op z'n minst om zijn werk te laten zien. Ik kan wel stellen dat ik 80% Nederlanders binnen krijg, tegenover 20% Vlamingen. Maar daar maak ik dus eigenlijk geen punt van. We zijn ook bezig met strips in Portugal te kopen: een mooie, heel realistische indianenstrip.
We hebben nu ook een paar stripjes aangekocht uit de serie *Adolphus Claar* van Yves Chaland. Dat is typisch Chaland, het zijn goede verhalen.
Het moet degelijk zijn en klassiek stripwerk blijven. Klassiek, let op, als je dan de tekenstijl kent van de jongens van Studio Arnhem, voor mij is dat een typisch Hollandse strip. Terwijl zij hun strip nogal erg Belgisch vinden. Die *Morelli* bij voorbeeld, daar moet ik persoonlijk nog altijd wel iets aan wennen, aan bepaalde gezichten en zo. Maar het is een zéér sterk verhaal, en ingekleurd ziet het er prachtig uit.

– *Die Studio-Vandersteen-strip die er nu in staat, gaat u daar mee door?*
Dat was *Sloeber* van Jef Broeckx. Het was een contract voor twee verhalen, dus die komt nog een keer. We hebben er nog geen reakties op gehad, dus dat moeten we ook nog eens afwachten, maar het lijkt mij wel iets, vooral in verband met de jonge doelgroep.

– *Er was ook sprake van Annie en Peter*
Annie en Peter komt er zeker in. Het is een strip die bij de concurrentie zat, bij wat je kunt vergelijken met Okki, Jippo en Taptoe, die op de scholen rondgaan. Bij ons is dat *Zonneland, Zonnekind, Doremi...* Jean-Pol heeft daar toen een beetje problemen gehad en is gewoon opgestapt. Op die manier had ik hem. Hoe had ik Toon? Heel eenvoudig, omdat de *Titanic* niet uitgevaren is. U ziet, ik heb wel erg geluk gehad...

De Argonautjes, door Lo & Rolf Hartog van Banda

HEE STUURMAN, PAS OP! KIJK UIT WAAR JE VAART
HOEZO? ZIE JE IETS?
NEE, IK ZIE NIETS...
WAAR MOET IK DAN VOOR UITKIJKEN?
DAT WEET IK NIET....
WAAROM MOET IK DAN UITKIJKEN
OMDAT IK NIKS ZIE!!!
HELA!
KRAAATSCH!!!
HAAL JE BEEN UIT M'N NEK!
IK ZEI NOG ZO: KIJK UIT!
HAAL JE TEEN UIT M'N OOR!
JIJ MOEST UITKIJKEN, UITKIJK!
OEW... NOU JA, WE MOESTEN TOCH AAN LAND; ONZE PROVIAND AANVULLEN.
JA, AAN LAND; NIET ER BOVEN OP!
PRECIES!
EN IEDER BOUWSEL OP DE OEVER IS VERBODEN. DUS....
SLOPEN!!
BENS!

Henk Kuijpers

– *Is er nog sprake van Henk Kuijpers?*
Ik denk dat dat een afgesloten zaak is. Ik vind het jammer want het leek mij wel een goede strip, maar het is een beetje gaan tegenvallen op het moment dat de mensen van *Spirou* er geen belangstelling meer voor hadden. En dan stelt dat problemen aangezien de albums in het Frans zonder voorpublikatie zouden verschijnen – alhoewel de Franse albums best goed verkopen. Van de albumdienst heb ik vernomen dat het, zolang we de Nederlandstalige albums niet hadden, wel een verlieslatende zaak was. Dan hou je uiteindelijk maar zo'n 8.000 exemplaren over. De kosten die je daarvoor moet investeren liggen vrij hoog, dat haal je er niet uit met 8.000. Maar als je dat in een pakket kunt doen met nog eens 25.000 Nederlandstalige albums erbij...

– *Is de Franse oplage zo klein ten opzichte van de Nederlandse? Over het algemeen, leek het ons, worden de albums toch in de eerste plaats voor de Franse markt gemaakt, en doet de Nederlandse oplage er nauwelijks toe?*
Maar hier lag het anders. Het is een tekenaar die nog niet zo bekend is in Frankrijk, gezien de kleine oplage en maar drie of vier titels die zijn uitgegeven. In een land waar iedereen een concurrentieslag levert, en waar men nogal eens vrij chauvinistisch is. Het zou zo geweest zijn dat Henk op een ogenblik helemaal met zijn produktie naar ons toe kwam, zodat we zowel de Nederlandstalige als de Franstalige albums zouden hebben. Dat leek mij persoonlijk toch wel een interessante zaak. Henk is een hele grote, vind ik. Maar ja, in alle gevallen heeft de redaktie van *Spirou* totaal geen interesse.

– *Hoeveel mensen beslissen welke strips er in komen?*
In principe ik alleen, maar dat doe ik dus niet graag, dus zijn we met zijn drieën. Ik heb een collega, Erwin Cavens, die interviews gaat maken, die lezersbrieven behandelt, en de derde is de lay-out man, een Portugees, Carlos Roque. Hij heeft ook wel

links en rechts wat getekend, en hij heeft een hele goede kijk op strips. Het tekenwerk is toch het element dat onmiddellijk opvalt, het nodigt uit om te lezen of het nodigt niet uit. Als het uitnodigt en het is dan, blijkt nadien, zwak geschreven, dan stop je ermee. Maar als het uitnodigt en het is bovendien knap in elkaar gezet, dan lees je een goede strip.

Altijd meer

– Hoe loopt de nieuwe formule, met twee vervolgverhalen met elf platen per week?
Aan de hand van lezersbrieven – dat zijn tussen 20 en 50 per week – moet ik zeggen dat 99,9% er voor te vinden is. Dat is nogal gemakkelijk te verklaren. Als je een kind vraagt: wil je een appel of wil je er twee, dan zegt hij: geef er maar twee. Desnoods gooit hij die ene wel weg. Als je meer kunt krijgen dan zeg je altijd ja.
Persoonlijk vind ik het wel een vooruitgang. *Yoko Tsuno* heb ik nu voor het eerst in het blad gelezen. Het is een vrij ingewikkelde strip, als je dat met twee platen per week moet lezen duurt dat 22 weken. Dan ben je toch allang de draad kwijt, dat is duidelijk. Terwijl je dat nu in vier stevige porties kunt lezen. Dan blijft er nog wel iets hangen van wat je vorige week hebt gelezen, daar kun je dan mee verder. Als wij in ons katern ook nog eens beginnen met 11 platen wordt het wel wat weinig... *Eppo* heeft dit ook wel een beetje geprobeerd, maar als je maar 32 pagina's hebt, dan kun je moeilijk twee verhalen van 11 platen brengen. Wij kunnen dat nog wel, maar het is op het nippertje.

– De albums volgen veel sneller op de weekbladpublikatie
Dat is in sommige gevallen gebeurd, onder andere met *Yoko Tsuno*. Dat is dan een kontrakt met een tekenaar, en de albumdienst en zo. Je moet begrijpen, Leloup maakt één verhaal per jaar, dus hoe dan ook, die wenst zo vlug mogelijk een album, die draaien goed. Maar het zou voor ons leuker zijn als er een iets grotere tijdsspanne tussen ligt, dat is een feit.

– Over albums gesproken, is het straks ook de bedoeling dat er van de Nederlandstalige strips albums komen?
Ja, alhoewel ik daar eerlijkheidshalve aan moet toevoegen dat dat nog niet helemaal geregeld is. We hebben ook nog niet voldoende materiaal gezien om te zeggen: dit wordt iets. *Ernst Vrolijk en Dick Hout* van Studio Arnhem, dat zou best iets kunnen worden, en dat geldt ook voor Uco Egmond. Het is momenteel wel in eerste instantie het weekblad waar ze voor werken, dat weten ze. Voor hun is het ook altijd in eerste instantie het kunnen publiceren.

Uitvergrote plaatjes

– Het was ons opgevallen dat Robbedoes geen originele voorplaten meer heeft. Is dat een kwestie van geld?
Nee, het is niet zozeer een kostenargument, want de tekenaars worden ervoor betaald – dat hebben ze trouwens geëist. Het is zo dat we gewoon zo'n plaat bekijken en zeggen: dat is een leuke scène, als je die nou uitvergroot, dan zijn we meteen vertrokken. Het is een kwestie van vlug werken. We maken er meteen een vergroting van, boven op de derde verdieping bij meneer Cauvin op het fotolab, en de zaak is rond. Kleurenaanduiding en hup, dat kan weg. Twee dagen nadien ligt die cover, volledig uitgekleurd, terug op tafel.

– U hebt niet het idee dat originele voorplaten de verkoop zouden bevorderen?
Dit kan best als originele cover dienen. Het kan best dat een tekenaar het zo gezien heeft, alleen het is niet zo. In de meeste gevallen koos mijn collega van *Spirou* de voorplaat, maar we hebben nu ook een keer per maand eigen covers. We hadden er al een paar, maar die hadden we gejat, dus dat gaf wel wat heibel. Maar we hebben ze toch maar, en nu is alles legaal. Ik vind dat erg belangrijk, want als wij Toon, of Uco of jongens van Arnhem in ons blad nemen, dan zou het toch wel interessant zijn als die ook een kans kregen om op de cover te staan. Dat biedt trouwens ook mogelijkheden voor *Spirou* om stripfiguren op de cover te zetten die wij nooit overnemen, zoals *Jimmy Boy,* dat vind ik persoonlijk afgrijselijk, zij vinden het heel mooi. Tot op heden konden zij er nooit een cover van maken, went alles wat er op staat is gemeenschappelijk.

– Hoe is de verhouding tussen de verkoop in Nederland en Vlaanderen?
Dat zou ik eigenlijk niet zo precies weten. Ik denk dat dat ongeveer gelijk moet liggen. In Nederland heb je de leesportefeuilles, natuurlijk. Daar kwam onlangs nog 10.800 ex. bovenop, dat is natuurlijk leuk. Het omgekeerde was minder leuk geweest. Ik hou me daar momenteel relatief weinig mee bezig. Dat is goed voor de marketingmensen, de promotie-jongens en de direktie.

Durandel & Morgenster, door Peter de Smet

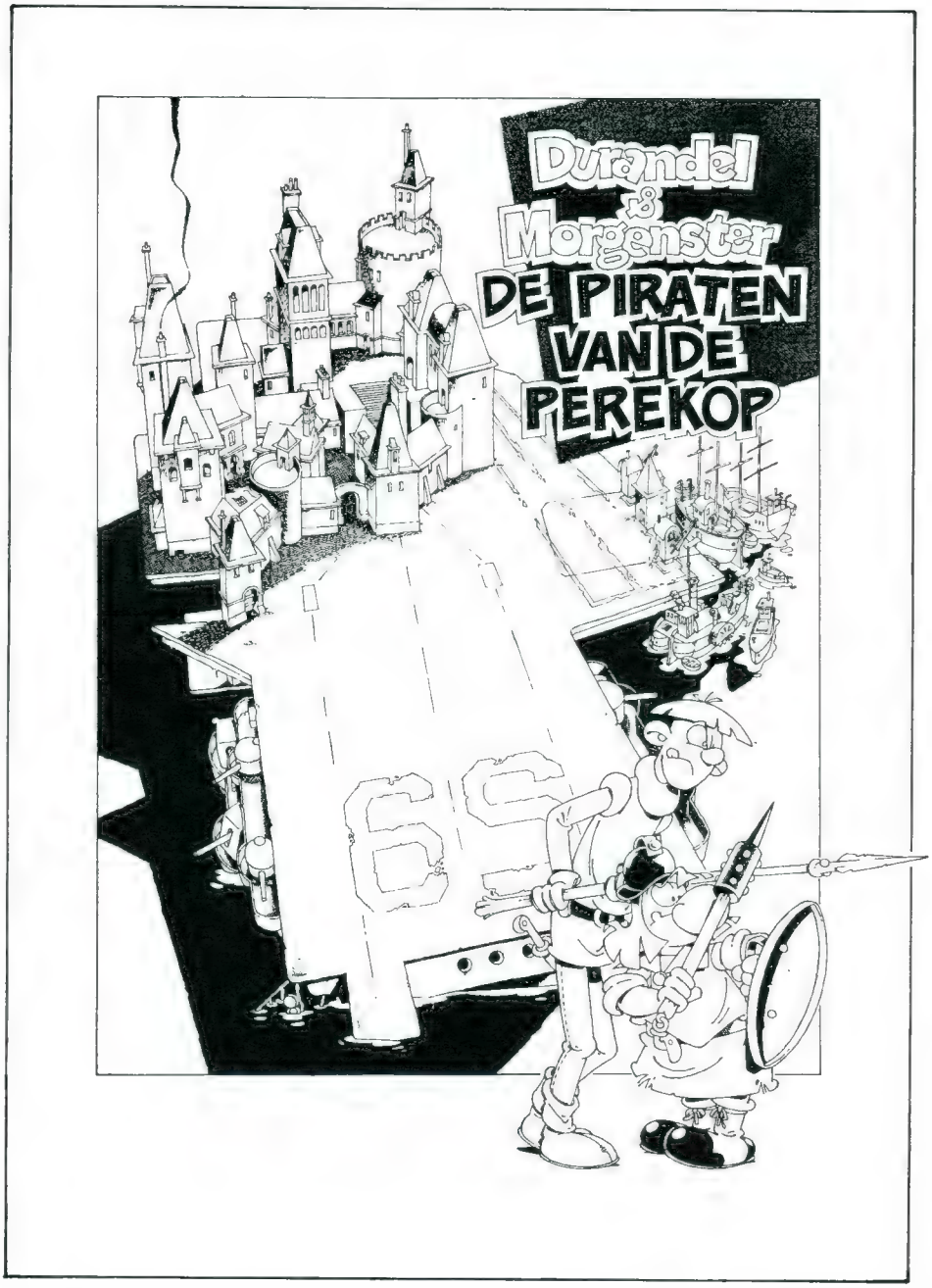

YECH, een nieuw stripblad

door Peter de Raaf

De laatste jaren wordt de stripmarkt overspoeld door nieuwe tijdschriften. Aan de ene kant zijn dat de professionele stripbladen en we hebben de amateurbladen. Voor beide categorieën geldt dat ze, om wat voor reden dan ook, meestal weer als sneeuw voor de zon verdwijnen.
Een tijdschrift dat eigenlijk tussen deze twee categorieën inzit is *Yech,* waarvan onlangs het nulnummer verscheen. Dit nieuwe tijdschrift, dat om de twee maanden verschijnt, wordt geheel gevuld met strips van Nederlandse tekenaars. Of het blad een lang leven beschoren is, valt na dit eerste nummer moeilijk te zeggen, maar gezien het enthousiasme waarmee de makers van Yech bezig zijn, zal het aan hen zeker niet liggen.

Grote kracht achter *Yech* is de 25-jarige Rotterdammer *Willem Ritstier.* Ritstier tekent op dit moment wekelijks een gag voor het weekblad *Robbedoes* en publiceert regelmatig in enkele Rotterdamse advertentiebladen. Onlangs verscheen van hem in de reeks *Experimentele Strips* (uitgeverij Jumbo Offset), het album *Babet.*

Ritstier: *'Ik liep al een hele tijd na te denken over een stripblad en in mei 1983 heb ik dat voorgesteld aan uitgeverij Jumbo Offset, waar ook mijn eerste album verschenen is. Het was mijn bedoeling om de albums die zij van Nederlandse tekenaars uitgaven te ondersteunen door een tijdschrift. Eerst zagen zij er niet zoveel in maar eind vorig jaar besloten ze toch de gok te wagen. Het is de bedoeling om alleen oorspronkelijk Nederlands werk te publiceren, maar het is geen 'must' dat je een beginnend tekenaar moet zijn. Zo heeft Martin Lodewijk bijvoorbeeld een pagina toegezegd voor een komend nummer en Martin kun je duidelijk geen beginnend tekenaar noemen.'*
De redaktie van Yech bestaat naast *Ritstier* uit *Adri van Kooten, Caren Peeters, Minck Oosterveer* en *Joop Paauwer.* Een vijfmanschap dat centraal staat in een in Yech 0 gepubliceerd kort verhaal over de geboorte van het beestje Yech, een gedrocht met vijf hoofden, die sprekend lijken op de vijf hoofden van de redaktieleden. Waarmee gelijk verklaard is waarom je een stripblad Yech noemt.
De strips in dit eerste nummer zijn van de hand van *Adri van Kooten* (Mispoes), *Willem Ritstier* (een aantal korte strips) en *Minck Oosterveer.* Deze laatste tekende, naar een scenario van Joed, *De Stamvader.* Dit verhaal speelt in een verre toekomst. Na de zesde nucleaire oorlog ging het slecht met de mensheid. Het dieren- en plantenleven was in het vierde nucleaire conflict voor het grootste deel verdwenen en in de zesde oorlog werden de installaties, die de mensheid kunstmatig in leven hielden, totaal vernietigd. Toen de mensheid ophield te bestaan zocht de natuur naar een andere levensvorm om de aarde in bruikleen te geven. Die nieuwe levensvorm werden de kevers. In enige duizenden jaren bouwden de kevers een cultuur op die veel leek op die van de mensen, en fanatiek gaan zij op zoek naar de oorsprong van hun cultuur, naar de Stamvader. De ontknoping van dit verhaal is vrij verrassend, terwijl ook het tekenwerk van kwaliteit getuigt.
Naast strips worden er in Yech boekbesprekingen gepubliceerd en in ieder nummer een interview met een Nederlandse striptekenaar, in dit nummer *Bart van Erkel.* Yech verschijnt om de twee maanden, wordt uitgegeven door Jumbo-Offset in 's-Gravenpolder en kost *f* 2,95 per nummer. Dit nulnummer, dat 24 pagina's telt, ligt in de winkel voor *f* 2,—. Het redaktie adres van Yeach is: Hommelstraat 22a, 3061 VB Rotterdam.

CARTOONS!

Herman Focke: 'eigenlijk ben je met dit vak altijd bezig...'

door Peter Nieuwendijk

Waar vroeger de grens van Amsterdam was en tuinders de stad van groente voorzagen, woont nu Herman Focke, cartoonist-illustrator. Focke, *'Mandril'*-medewerker van het eerste uur, begon zijn loopbaan als schrijver van absurdistische cursiefjes. Onder het pseudoniem *'Romeo'* schreef hij zijn persiflages op radio-programma's voor Vrij Nederland. Later voor *'De Kleine Krant'* (waarin Opland en van Wieringen debuteerden!) van *'De Groene Amsterdammer'. In laatst genoemde krant begon zijn loopbaan als cartoonist. Van 1949 tot '53 was hij vaste medewerker bij het 'eerste' Nederlands Humoristisch tijdschrift 'Mandril'.* waarvan de redactie bestond uit: Frits van der Molen, Eduard Elias, Henri Knap, Charles Boost en C.B. Zijlstra.
Vele omslagen van *'Mandril'* waren van de hand van Herman Focke. Nog steeds treurt hij over de dood van dat unieke tijdschrift. Een *'Nieuwe Mandril'* is zijn hartewens.

In 'De Groene' ben je gaan tekenen, illustraties bij artikelen van Jac. v.d. Ster. Hoe kwam je in 'Mandril' terecht?
Bij *'Mandril'* kwam ik vlak na het begin in *'De Kleine Krant'* of eigenlijk gelijktijdig. Charles Boost werd bij Scheltema benaderd door Frits van der Molen, die graag in Nederland een tijdschrift wilde uitgeven naar het voorbeeld van de *'New Yorker'*. Van der Molen verzamelde de werken, Perel was de idealist met geld, Hugh Jans was er al spoedig bij én Elias kwam altijd binnen met een opzichtig uit zijn zak stekende *'Elsevier'*. Wat hij behalve *'On dit ... on dat'* schreef, weet ik niet.
Het wereldje was niet zo groot, de meesten kenden elkaar, vanaf no. 3 was ik er bij betrokken. Ik herinner mij dat de redactievergaderingen in *'De Oude Herberg'* werden gehouden, voor mijn gevoel was het elke week, maar misschien was het maar één keer per maand.
De medewerkers moesten hun eigen consumpties betalen, de redactie dronk op kosten van Jules Perel.

Na het laatste nummer van 'Mandril' belandde een deel van de redactie en medewerkers op het politiebureau. Hoe zat dat precies?
Begin '53 verscheen het laatste nummer van *'Mandril'* en eind '53 of begin '54 startten we met een nieuw blad: *ALLES MAG'* (dagblad ter verbreiding van het wantrouwen) waaraan o.a. de tekenaars V.d. Born, Metz, Dalenoord en Lucebert meewerkten. Enkele medewerkers, waaronder Simon Carmiggelt, Frits van der Molen, Theo Eerdmans en ik zelf, gingen als sandwichmannetjes de straat op om *'ALLES MAG'* aan de man te brengen. Het kostte 50 cent! De hele voorraad werd in beslag genomen en we belandden op het bureau Rembrandtplein. We hadden een ernstige misdaad begaan volgens de politie: 'Reklame maken op de openbare weg'. Het is helaas maar bij één nummer gebleven.

Hoe was het klimaat voor cartoons in die tijd?
We hadden véél kontakt, de groep van Charlest Boost, Hugh Jans, Wim Bijmoer, je hoorde veel van elkaar, zo kwam van het één vaak het ander. Men liep enorm warm in die tijd voor cartoons, er waren veel tentoonstellingen (o.a. de *8 Optimisten*). De bloeiperiode was tussen '50 en '60 met exposities in *'Het Wapen van Amsterdam'* te Gravenland, keurige uitnodigingen en uitbundige diners, gebraden speenvarken, dat was erg leuk.

Met cartoons begon je in Mandril, je schreef journalistieke stukjes, kinderboeken én je hebt héél veel geïllustreerd. Met wat voor soort tekeningen begon je?
In 't begin tekende ik bij artikelen van anderen, we ruilden ook wel van rol, ik tekende dan iets en v.d. Ster schreef er dan iets bij. Daarna heb ik een soort strips gemaakt van oude gravures, die ik voorzag van actuele onderschriften. Daarbij maakte ik persiflages op bestaande advertenties en Kerstverhalen en nam zo nu en dan de politiek op de hak.
Voor *'De Kleine Krant'* heb ik nooit getekend, dat begon pas in *'De Groene'* en in *'Het Parool'* (links onderaan de 'cartoon van de dag'). Bij *'Het Parool'* begon ik met de rubriek *'Cartoontientje'*, ik leverde een tekening en de lezers moesten 'n tekstje invullen en kregen dan 'n tientje. Wibo deed iets dergelijks later in *'De Volkskrant'* wanneer hij op vakantie ging. Ik vond dat heel begrijpelijk want de cartoonist kreeg alleen betaald als er iets gepubliceerd werd, Wibo is nooit in vaste dienst van *'De Volkskrant'* geweest en op die manier verdiende hij toch wat tijdens zijn vakantie. (Wibo-zesdaagse).

Heb ik je prenten ook niet in 'De Tijd' zien staan?
Voor dagbladen werken vind ik fijn inspan-

nend. Vroeger maakte ik ook veel prenten voor PS van *Het Parool* en inderdaad voor *'De Tijd'*. Dagelijks een actueel prentje links voorop, ik ben daar mee gestopt toen het een weekblad werd.

Nà 1971 verdween je een beetje uit de schijnwerpers. Wat ben je toen gaan doen?
Ik ben óók veel voor religieuze bladen gaan werken. In Nederland voor *'De Bazuin'* Een kritisch evangelisch maandblad én in Zwitserland, Duitsland en Zweden, bladen op dat zelfde gebied. Voor *'Kerkbalans'* maakte ik vignet-achtige tekeningen. Als je eenmaal in die sector zit krijg je vanzelf meer opdrachten. In Duitsland heb je *'Publikforum'*, daar heb ik wel eens wat in, het is vergelijkbaar met *'De Bazuin'*.

Werk je alleen nog maar voor die zg. kritisch-evangelische bladen?
Nee hoor, ik werk ook voor de stichting Public Relations Land- en Tuinbouw en meer educatief voor *'Het Kleine Loo'*. Dat is niet altijd even humoristisch, dat mag niet altijd, soms is men bang dat het ten koste van het serieuze onderwerp gaat. Ik maak posters, affiches, werkbladen, achterkanten, verklarende tekeningen en spelletjes.

Wat teken je zelf het liefst?
Wat ik het allerliefste doe zijn cartoons en illustraties die bijna cartoon zijn. Illustraties bij darmkolieken voor medische apparatuur van de pharmaceutische industrie vind ik ook erg leuk! Voor de Stichting Natuur & Milieu heb ik het jaarverslag geïllustreerd, zure regen, luchtverontreiniging, als je het verslag leest wordt je bedroefd en denk je 'we halen 't volgend jaar niet'... Ik hoop dan dat ze lachen tussen hun tranen door. Van 'n heleboel dingen moet je niet alles weten, dat is leuk illustreren, dan sta je er blank tegenover.

De humor in jouw werk heeft dus duidelijk een functie?
Ik hoop dat door mijn tekeningen zo'n gortdroog artikel wat makkelijker is te lezen. 'n IJdele hoop? Soms kreeg ik de opdracht niet omdat ik te gekke dingen maak. Als ze bij een bloedserieus artikel de plaatjes niet leuk vinden of niet begrijpen... dan ben ik waarschijnlijk té ver gegaan. Ja... soms is bij mij het verband tussen tekening en tekst zoek, maar de tekening 'Los' van de tekst is soms óók leuk gek. Rare dingen voor kinderen vind ik enig.
Voor *'Boer & Tuinder'* maak ik 1½ pagina voor kinderen; spelletjes en knutseldingetjes, vaak met bizarre tekeningetjes tussendoor, rupsjes die ruzie hebben, verliefde vogeltjes of parende spinnen... Kinderen vinden dat leuk.

Werk je volgens een vast omlijnd plan, 'n strak werkschema?
Ik begin altijd in een opgeruimde kamer en met 'n schoongemaakt bureau. Kom 's morgens moeilijk op gang, eigenlijk ben je met dit vak altijd bezig... tekenen gaat langzaam, pennetjes neerleggen, hoe is het weer, brood voor de vogels, koffie drinken, en op 'n gegeven moment begin ik, soms lukt 't, soms later. Ik moet altijd van iets maagdelijks uitgaan, 's avonds werk ik meestal niet, overdag, 'n enkele keer in het weekend, de tijd gaat snel, 't is zo voorbij.

In Amsterdam heb je de 'Rietveldacademie' bezocht, die toen nog gewoon Kunstnijverheidsschool heette! Heb je aanwijsbaar iets aan die opleiding gehad?
Als kind heb ik wel veel getekend, maar ik was ik daar nooit zo goed in, tóch wel weer zoveel dat ik naar de kunstnijverheidsschool ben gegaan. Eerst naar 'De Nieuwe Kunstschool' op de Heiligeweg, bij Paul Citroen en Nicolaas Wijnberg. Later naar de Gabriël Metsustraat, de Kunstnijverheidsschool (in de oorlog 4 jaar). Het was een echte Bauhausopleiding onder leiding van Mart Stam.
Ik vond het een heel goeie opleiding. Van daar uit ben ik aan het schrijven gekomen, experimenteel toneel (Dic-Cur-Hic).
Het eerste jaar was 'algemeen', daarna heb ik gekozen voor de afdeling grafiek, later heette dat Grafiek & Reklame. Het was de bloeitijd in de Gabriël Metsustraat met klasgenoten als Jan de Clèr (die meestal Sinterklaas speelde en zijn eerste liedjes zong) Lucebert (waar ik samen de wandkrant mee maakte) én Rob van Reijn die nù nòg steeds hardnekkig volhoudt dat hij alle leraren zo voortreffelijk kon imiteren (wij vonden 't nergens op lijken!).

Alles ging gewoon door in de oorlog?
Tussen de middag, hielden we vaak feesten, dansen en muziek, we zetten dan de tafels vóór de ramen, zodat de Duitsers

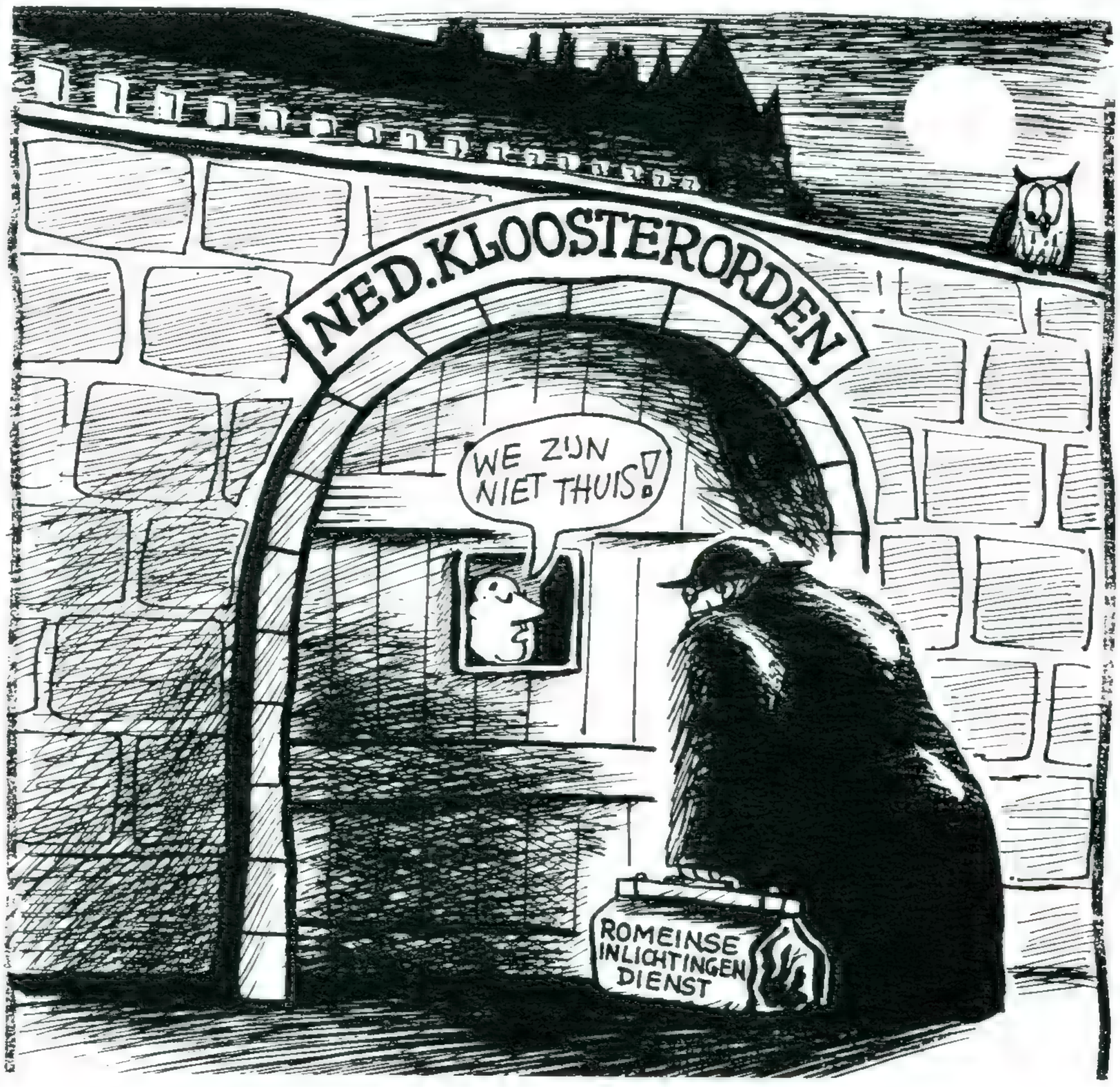

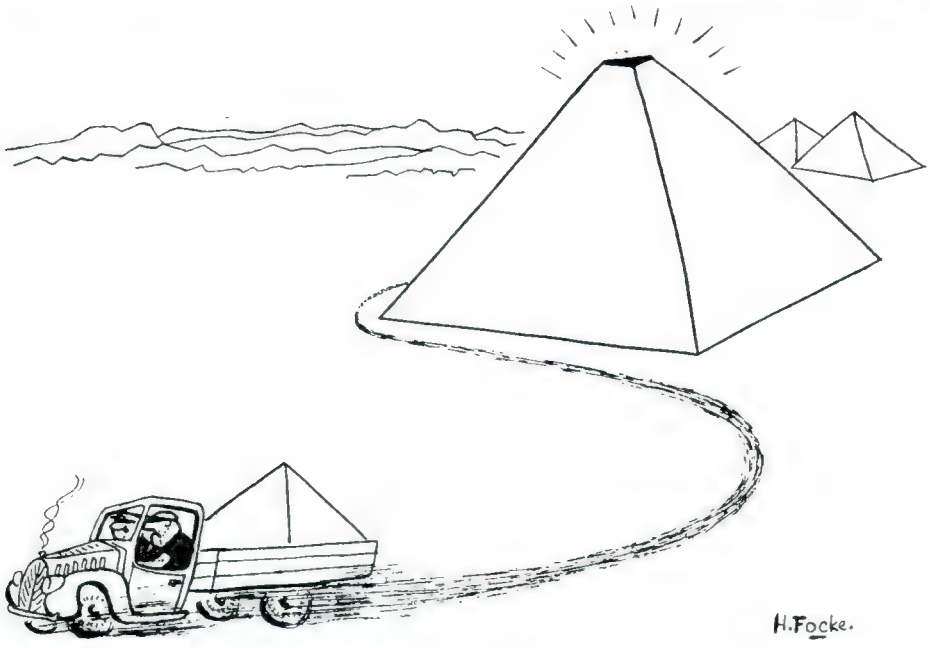

die aan de overkant zaten in het gebouw dat nu het Amerikaans Consulaat is, niet konden zien wat we aan het doen waren. Er zijn heel wat 'groten' uit die periode voortgekomen. Het cabaret is nooit goed doorgezet, maar nà de oorlog kreeg je *Cobra, Mandril,* de *Vijftigers* enz., je moet bedenken, we leefden in een beperkte leefwereld, weinig kontakten, zeker niet met het buitenland, nà de oorlog escaleerde dat!

Wat zijn jouw meest geliefde thema's?
Het fijnste vind ik alles wat absurdistisch is. Paul Flora vind ik heel mooi, absurd én op de grens van 'n cartoon. Sempé is goed, Yrrah vind ik iets te ver gaan, Flora is kunstiger en fijngevoeliger. Tomi Ungerer, wat die maakt is wonderschoon.

Wanneer is het wél een cartoon?
Ik denk niet dat ik dat kan beantwoorden. Ik zit heel vaak op de grens... je merkt 't aan de reacties... er gebeurt iets met een pointe, het is eigenlijk een afgerond iets, vergelijkbaar met een tekstmop, maar 't kan ook een klein verhaaltje zijn.
Soms kun je om een illustratie lachen, soms om een cartoon huilen óf lachen.

Wat vind je belangrijker? Het idee óf de uitwerking?
Er is een groot verschil tussen onvakkundig én simpel getekend. Het idee én de uitwerking moeten goed zijn.

Je vroegere werk is allemaal met pen getekend. Gebruik je nu ook wel een viltstift?
Viltstift? Zelden, dat is alleen goed voor heel groot werk, viltstift heeft maar één dikte.
Vroeger werkte ik inderdaad met pen, nu meer een combinatie van pen, penseel, inkt, 'n enkele keer een fine-liner. Met een pen kun je er beter iets van jezelf inleggen, het materiaal is 't verlengstuk van je hand... en het hele wezen van jezelf... van dun naar dik. 't Leuke is dat je je soms gefrustreerd voelt door het materiaal . 'Komt door die rotpen', als het niet lukt. Het is prettig om het materiaal de schuld te geven.

Op Kartoenales of Cartoonfestivals kom ik je niet vaak tegen. Wat vind je van dat soort evenementen?
Mijn belangstelling daarvoor is nooit zo groot geweest... het naald in de hooibergeffect. In Bordigheria, Amstelveen en Knokke-Heist heb ik meegedaan, er gaat wel iets van uit, maar je bent vaak zo druk bezig met andere dingen... In België doe ik wel graag mee, dat zijn heerlijke gastronomen.
Ik werk voor *'Romantisch Tafelen'* en *'Gastvrij',* illustraties voor eetartikelen, dat vind ik leuk en heerlijk, ik hou van lekker eten.

Hoe sta je nu *tegenover het werk uit de periode '47-'71?*
Veel onvrede met het werk van vroeger, soms wel eens vrede. Ik schilder niet, maar doe veel vrij werk, búiten tekenen, modeltekenen. Ik geef al meer dan 10 jaar les aan de Utrechtse Volksuniversiteit, aan mensen die graag willen tekenen, dat werkt heel inspirerend. Eigenlijk moet je iedere dag 'n half uurtje tekenen, 't geeft niet wat.
Het slopende is dat ik veel ideeën heb, maar 't houdt niet op... de spanning van het free-lancen is belangrijk, als het gemakkelijk gaat, zijn het meestal niet de beste. Het echte zweten, dat weet je alleen zelf, anderen zien dat niet zo.

In het spoor van de Daltons definitief afscheid van Lucky Luke als tekenfilmheld!

door Kees de Bree en Wouter Stips

Een dezer dagen is de nieuwe tekenfilm 'In het spoor van de Daltons' in roulatie gegaan. Als het even meezit zal Nederland eerdaags ook verblijd worden met een 26-delige TV-serie met Lucky Luke in de hoofdrol.
Kees de Bree en Wouter Stips zochten tekenaar Morris op en spraken met hem over zijn nieuwste films.

Er wordt momenteel een Lucky Luke-serie gemaakt bij Hanna Barbera. In het verleden heeft u echter flinke kritiek gehad op die studio. Waarom bent u daar toch terecht gekomen?
Ja, die films worden bij Hanna Barbera gemaakt omdat zij gespecialiseerd zijn in televisie. Wat Walt Disney is voor de bioscoop is Hanna-Barbera voor de televisie. Ik heb in het verleden inderdaad kritiek gehad op die studio omdat er ook aan de lopende band tekenfilms worden gemaakt. Het geluid bijvoorbeeld, ze hebben een sonoteek. Er wordt nooit iets nieuws opgenomen. Elke ontploffing, elke klap hebben ze al klaar liggen. Af en toe hebben ze produkties gemaakt die teveel zonder gevoel waren.
Maar in dit geval heb ik toch de verzekering gekregen dat er een bepaalde kwaliteit zou komen. Dat geldt zowel voor de Lucky Luke-films als voor de Lucky Luke-televisieserie. Het is allemaal beter verzorgd dan sommige van hun oude produkties, zoals de Flintstones.

Waar is de televisieserie op gebaseerd?
Het is een reeks van 26 filmpjes, elk dertig minuten lang. Iedere episode is gebaseerd op één bestaand album, dat ik met Coscinny gemaakt heb. Maar het blijft een heel karwei. Je kunt niet een album nemen en het gewoon gaan animeren. Dat gaat niet. Strip en tekenfilm zijn twee totaal verschillende uitdrukkingsvormen. De algemene structuur van een album kan je bewaren, maar de *strip*gags zijn voor een groot deel vervangen door *film*gags. In de tekenfilm speelt de *beweging* een grotere rol. De meeste gags die het op papier goed doen zijn volslagen ondoeltreffend voor de film. In de strip kan je een razendsnelle grap laten zien. Lucky Luke die zo snel schiet dat het glas in zijn hand niet de kans krijgt om te vallen bijvoorbeeld. Als lezer kan je daar steeds weer naar terugkijken. Je kunt er 10 seconden over doen om het te begrijpen. Bij de tekenfilm daarentegen leg je de kijker een bepaald ritme op. Te snelle grappen gaan dan gewoon verloren. Dat is het grote verschil: Het *ritme* dat je de kijker oplegt.
Waar is de lange tekenfilm op gebaseerd?
Die is gebaseerd op drie bestaande albums van Lucky Luke, hoewel daar ook weer veel verandering in is aangebracht. Het is gebaseerd op 'De Daltons in de blizzard', 'Ma Dalton', en 'De Daltons kopen zich vrij'. We hebben daar wel verschillende verbindingsstukken bij moeten maken om er nog één geheel van te kunnen maken.

Is de film alleen in Amerika getekend?
Nee hoor. De animatie voor de lange tekenfilm is grotendeels in Madrid gemaakt. Hanna Barbera heeft vele dochter-studio's in alle delen van de wereld. Zelfs in Australië. In Canada is een deel gemaakt en zelfs in Korea. Maar al het voorbereidende werk werd in Parijs en in Hollywood gemaakt.

Zitten er nog spectaculaire scènes in?
Wel, een feit is dat deze film veel minder geld heeft gekost dan de beide voorgaande Lucky Luke-films. Het kon niet anders. Bijna alle grote tekenfilms van de laatste jaren hebben een heleboel geld verloren. Bakshi, Disney en Bluth, ze hebben fortuinen verloren. Heidi van Hanna-Barbera is ook geflopt. Die werd niet eens overal gedistribueerd.
Het heeft geen zin om van tevoren je ongeluk te zoeken. Daarom moest Lucky Luke goedkoper geproduceerd worden. Een wat geringer budget, maar met een redelijke mate van zekerheid dat de film financieel haalbaar zou zijn. Om die reden zijn we verplicht geweest sommige spectaculaire scènes te vermijden. In de vorige films konden we ons dat nog wel veroorloven, zoals die musical-scènes in 'De ballade van de Daltons' bijvoorbeeld.
Zulke scènes zijn tegenwoordig niet meer haalbaar. Maar aan de andere kant heeft de nieuwste film 'In het spoor van de Daltons' toch beslist bepaalde kwaliteiten.
De animatie is beter dan de films die we in Europa gemaakt hebben. De nervositeit is eruit verdwenen.

Zou u niet liever een filmpje van 5 minuten op de oude manier maken, dan een lange film op de nieuwe, minder bevredigende manier?
Ja, maar daar is geen sprake meer van. Zelfs Hanna-Barbera spreekt met veel nostalgie over de periode waarin ze die films konden maken, met Tom and Jerry, maar het kost teveel. En vijf-minuten films raak je nergens kwijt en lange tekenfilms wel. De een is een zeker verlies, de ander kan geld opbrengen.
Om een indicatie te geven van de kosten: het budget dat voorzien is voor die televisiefilms is 5½ miljoen dollar. Voor 26 tekenfilmpjes wel te verstaan. En dat is dan nog steeds semi-animatie, al is het van een goede kwaliteit. Die oude formule is echt definitief voorbij. Ieder filmpje zou dan 5 à 6 maal zoveel moeten kosten.
Tekenfilmen is onbetaalbaar. En dan proberen ze nog uit alle macht om door bepaalde technische truukjes de kosten te verminderen.
Sommige van de Lucky Luke films zijn bij-

voorbeeld op een elektronische manier ingekleurd. Daar is geen menselijke hand meer aan te pas gekomen. Dat is een volstrekt nieuw systeem dat veel tijd bespaart.

De computer tekent toch ook?
Ja, maar dat is voor zeer eenvoudige dingen. Voor machines die op een zeer eenvoudige manier bewegen. Het levert nog geen mooie vloeiende lijnen op.
Voor figuurtjes die tamelijk ingewikkeld zijn, is de computer onbruikbaar. Daar is nog steeds de hand van de tekenaar voor nodig.
Neem nou 'Tron' van Walt Disney die zogenaamd elektronisch werd gemaakt. Dat is natuurlijk niet zo. Hooguit één tiende deel van de film is elektronisch gemaakt. De rest is getekend, gelukkig maar.
Er zijn wel bepaalde technische manieren om met de computer mooi te tekenen, maar dat procédé is zo ingewikkeld dat het op dit moment nog duurder is dan met de hand tekenen. Dat is niet interessant dus.

U zei net dat voor de lange film 3 albums zijn uitgezocht. Wie heeft dat gedaan?
Amerika heeft de keuze gemaakt. Ze vonden dat er van die drie gemakkelijk één geheel te maken viel. Het probleem is dat de Daltons nu eigenlijk drie keer ontsnappen in de film en dat Lucky Luke ze drie keer moet terugbrengen.

Wat is de grote lijn?
Tja, dat is één van de nadelen van de film. Je kunt duidelijk zien dat het bestaat uit drie verschillende verhalen. Enfin, daar is niets aan te doen. We hebben wel geprobeerd er verschillende verbindingsstukken voor te maken, maar het blijven drie aparte stukken.
Er zijn wel veel grappen bij verzonnen. Jolly Jumper en Rantanplan spelen een veel grotere rol dan in het boek omdat ze goed zijn voor een flink stel gags.
De Amerikanen hebben wel het karakter van de cowboy veranderd. Ze hebben bijvoorbeeld een grote geluksvogel van hem gemaakt. Dat vonden ze interessant voor de tekenfilm, omdat er aan die eigenschap een flink aantal grapjes opgehangen konden worden. In het begin van de film stelt Lucky Luke zich dan ook voor met de woorden: 'Ik heet Lucky'. Ik weet niet waarom men mij 'geluksvogel' noemt. Vreemd zoals die bijnamen zonder enige aanleiding ontstaan'. Op dat moment draaft hij met Jolly Jumper over een brug over een ravijn, die nadat hij er overheen is gelopen achter hem instort. Dat soort grapjes. Ja! In de albums is er niet zozeer sprake van een geluksvogel.

Zijn er nog meer verschillen?
Hij is typisch meer een Amerikaanse cowboy geworden. Hij spreekt ook meer dan in de albums. In de albums is het meer een zwijgzaam persoon, die laconiek zonder veel woorden te verspillen zijn plicht doet. in de film praat hij behoorlijk veel.

Is hij ook slechter geworden?
Nee, integendeel. In Amerika heerst zo'n strenge censuur voor alles wat voor kinderen bestemd is. Bovendien verschilt die censuur per staat. Daardoor krijg je de situatie dat maatschappijen die eén produkt, in dit geval een film, aan een groot publiek willen verkopen altijd extra voorzichtig zijn, er is dus geen drinkende Lucky Luke te zien. Hij mocht ook niet roken. En dat was voor de kettingroker Lucky Luke, die eeuwig een sigaret tussen de lippen heeft een zware beproeving. Indianen mochten ook geen krom Engels spreken, want dan zou er sprake kunnen zijn van discriminatie. Maar in wezen zijn het allemaal details, die de ware geest van de strip niet aantasten. Het zijn ook geen dingen waarvan je denkt: nu dit niet mag wordt het een mindere tekenfilm.
Ik moet zeggen dat ik ook niet zo'n vreselijke behoefte heb om Lucky Luke of het karakter te veranderen. Ik heb nooit veel geweld in mijn strips gebruikt. Ten dele kwam dat door mijzelf. Ik wist dat ik een strip maakte voor een groot jeugdig publiek en in de tweede plaats kwam het door de franse censuur. De Fransen hadden niet alleen een vetorecht op dingen die volgens de regels niet konden, maar ze konden ook iets weigeren omdat ze vonden dat het niet van 'goede smaak' getuigde. En dat was een rekbaar begrip. Overigens heb ik een hekel aan geweld in strips, films of tekenfilms. Er zal nooit bloed vloeien in een Lucky Luke strip of tekenfilm. Bloed op zichzelf is niet leuk. Het is ook iets dat me stoort in de spaghetti-westerns. Die brutaliteit, die goedkope, oninteressante ongegronde brutaliteit. Die is niet leuk. Dus daarom had *ik* eigenlijk geen problemen met de Ameri-

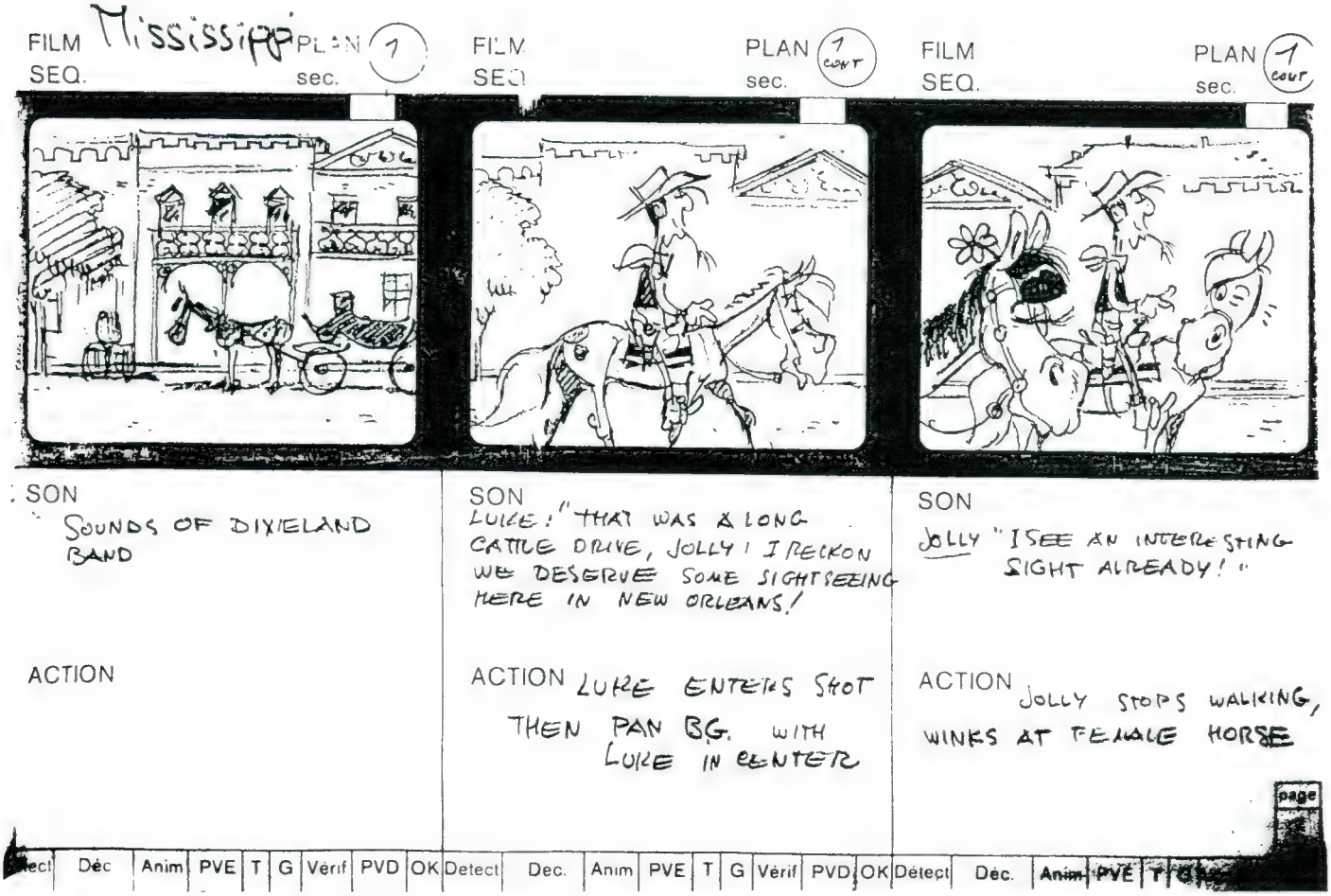
FILM Mississippi PLAN 1 sec.
FILM SEQ.
PLAN 1 cont sec.
FILM SEQ.
PLAN 1 cont sec.
SON
SOUNDS OF DIXIELAND BAND
ACTION
SON
LUKE: "THAT WAS A LONG CATTLE DRIVE, JOLLY! I RECKON WE DESERVE SOME SIGHTSEEING HERE IN NEW ORLEANS!
ACTION LUKE ENTERS SHOT THEN PAN BG. WITH LUKE IN CENTER
SON
JOLLY "I SEE AN INTERESTING SIGHT ALREADY!"
ACTION JOLLY STOPS WALKING, WINKS AT FEMALE HORSE
page
Détect Déc Anim PVE T G Vérif PVD OK Detect Dec. Anim PVE T G Vérif PVD OK Détect Déc. Anim PVE T G

kaanse tekenfilmregels.
Overigens zijn de regels op zich wel belachelijk. Kinderen zien dagelijks een enorme hoeveelheid geweld in het journaal en in de verschillende series. Daarom is er iets belachelijks aan de censuur die geldt voor alles wat gemaakt wordt voor kinderen. In de tv-serie van Lucky Luke *mag* niets! Maar kinderen kijken minstens zoveel naar programma's voor volwassenen, waar haast alles in kan. Het is een scheve situatie.

De figuurtjes uit de strips moeten wel veranderen om ze voor tekenfilm geschikt te maken, nietwaar?
Veel veranderingen hebben we niet hoeven te doen. Eén van de redenen is dat in de tijd dat ik Lucky Luke heb gecreëerd, ik hem zodanig heb gecomponeerd dat hij gemakkelijk bruikbaar zou zijn voor de tekenfilm. Op dat moment droomde ik namelijk al meteen van een grootse tekenfilm-carriére voor mijn cowboy. Ik heb helaas wel 25 jaar moeten wachten voor de eerste tekenfilm gemaakt werd, maar ik had het toch allemaal min of meer voorzien. Er zijn dan ook geen grote fysieke veranderingen nodig geweest.

De lijnvoering moet toch wel iets gladder zijn!
Ja, de lijnvoering wel. Daar kan je niets aan doen. Iedere studio heeft zo zijn manier van tekenen. De een werkt met een vet potlood, de ander met penseel, de ander met een pen, dat heb je niet in de hand. Iedere studio heeft zijn eigen techniek. Tegenwoordig is het gebruikelijk dat de eerste tekeningen in schets met potlood worden gemaakt en dat die tekeningen daarna niet meer op cellofaan hertekend worden door kundige meisjes. Nu wordt het met de Rank Xerox overgefotografeerd en dat spaart natuurlijk een heleboel werk.

Maar zit er in het penseel niet iets extra's?
Jaaaa, maar dat kan je niet van een hele grote ploeg mensen verwachten. Het vergt een groot aantal jaren om de penseeltechniek te beheersen. Dat kan je niet verwachten bij tekenfilms waar veel mensen in een hoog tempo moeten produceren. Het gebeurde alleen in sommige gevallen bij Walt Disney, waar echt een stel meesters en meesterknechten aan het werk waren. Daar werd soms met penseel op cellofaan getekend, met een prachtig resultaat natuurlijk.

Het wordt allemaal wat afstandelijker als je de echte handarbeid weglaat.
Ja, dat is een van de dingen waar je je bij neer moet leggen, al gaat het je soms aan het hart. Filmpjes zoals Tex Avery bijvoorbeeld maakte zijn onbetaalbaar geworden. Ik heb onlangs nog met een van zijn medewerkers gesproken. En ik spreek dan met veel nostalgie over de oude Tom and Jerry's, een magnifieke reeks, maar onbetaalbaar. Tegenwoordig kan je geen maand meer werken op één korte film van zes minuten. Bovendien is de markt voor dat soort films, de bioscopen, verdwenen. In vele landen vertonen ze geen korte tekenfilms meer als voorprogramma bij de hoofdfilms.
Bijzonder spijtig. En de kwaliteit heeft ook te maken met de invloed van de televisie. De televisie is veel minder veeleisend. Men kan op de tv een soort semi-animatie gebruiken en die slaat ook aan bij de jeugd. En de semi-animatie is natuurlijk een stuk goedkoper, want alleen de essentiele ledematen hoeven geanimeerd te worden. En er wordt natuurlijk veel meer in gepraat. Want dan kan je de camera op het gezicht laten inzoomen en hoef je alleen maar de mond en soms een wenkbrauw te laten bewegen.

De figuren hebben in principe het eeuwige leven. Een mens, dus ook u, heeft dat niet. Heeft u er wel eens over nagedacht om Lucky Luke eventueel door een ander te laten voortzetten?
Dat is eigenaardig. Hoe ouder je als tekenaar wordt, hoe meer je die vraag te horen krijgt. Het is moeilijk. Als ik een goede tekenaar kan vinden, die de strip van mij kan overnemen, is het natuurlijk het overwegen waard. Maar het valt niet mee. Lucky Luke is moeilijker te tekenen dan zijn simpele vorm zou doen vermoeden. Men heeft wel eens gezegd dat ik een tekenstijl heb die erg moeilijk is om na te bootsen. Ik heb het ook weer gezien bij de tekenfilm. Die animators hebben een behoorlijke oefentijd nodig gehad om Lucky Luke enigszins te kunnen adopteren. Voor sommige figuren ligt het wat anders. Maar in mijn geval schijnt het moeilijk te zijn..
Het is moeilijk uit te leggen waar dat aan ligt. Mijn tekenstijl is geen stijl die uitgaat van gewone sferische vormen. Het is meer een hoekige stijl, al zou je dat niet zeggen. De basisvormen bestaan niet zozeer uit rondjes als wel uit driehoekjes en ovalen en dat is voor tekenfilmers een beetje tegennatuurlijk.

U heeft die stijl zelf ontwikkeld?!
Ja! In het begin had ik als houvast de stijl die Segar gebruikte voor Popeye, maar daar ben ik toch al snel vanaf geweken. Verder heb ik me nooit zo aan grote voorbeelden gespiegeld, maar ben ik mijn eigen gang gegaan.

Heeft u wel eens overwogen om een studio te beginnen?
Ik heb het wel eens overwogen, maar meer ook niet. Zoals ik al zei, heb ik een tekenstijl die moeilijk te imiteren is. Zolang ik het zelf alleen kan doen en zolang ik er zelf plezier aan beleef, zal er geen Lucky Luke-studio komen. Ik geloof niet dat de kwaliteit erop vooruit gaat als je een stel medewerkers jouw creatie laat tekenen. Kijk maar naar de Vandersteen-studio's. Dat is een soort fabriek waar aan de lopende band strips worden gemaakt en dat spijt me soms zeer, want ik heb een soort heimwee naar de eerste boekjes van Suske en Wiske.

Mede door de film bent u een beroemdheid. Wordt u wel eens herkend op straat?
Niet zozeer! Het gebeurt wel eens, maar toch niet zo vaak. In de stripwereld is je naam misschien wel beroemd, maar dat komt omdat hij altijd is verbonden aan je strip. De mensen kennen niet mij van gezicht, wel Lucky Luke. Als die in het echt op straat zou lopen, zou er waarschijnlijk een oploopje komen. De tekenaars zijn geen showbisfiguren. Ik hoef niet jaloers te zijn op mijn stripfiguur. Hij is immers een kind van mij. Ik heb hem zelf gemaakt.
Het is overigens van groter belang dat mijn figuur bekend is dan ik. Ik heb veel te danken aan Lucky Luke. Ik had er geen vermoeden van dat hij zo populair zou worden.

Was het voltooien van deze laatste film net zo'n sensatie als de eerste?
Niet helemaal, nee. De eerste keer ben je het meeste geroerd als je je papieren figuurtje plotseling tot leven gewekt ziet, maar het is toch nog steeds een openbaring. Alleen de stem blijft altijd een probleem, niet alleen voor de lezers. Een stem van een stripfiguur is toch iets wat je zelf invult, wat je erbij fantaseert.
Voor lezers kan het zelfs een heel onaangename verrassing zijn als de stem van de tekenfilmheld niet overeenkomt met hun fantasiebeeld. Hergé heeft eens een brief van een kijker gekregen waarin stond: 'Meneer, de film is goed maar de stem is niet dezelfde als die uit het boek!'

De film is klaar. Is dat hoofdstuk voor u nu afgesloten?
Nee, helemaal niet. Ik ben momenteel bezig met de vertaling van de tv-films. Ik wil dat niet aan andere overlaten. Er zijn wel vertalers, maar slechts weinigen die het Amerikaans in samenhang met het strip- en tekenfilmidioom beheersen. Ik ben daar erg druk mee, dus zal het tekenen van een nieuw stripalbum nog even op zich laten wachten, hoewel de scripts al klaar liggen.

Komt er nog een nieuwe Lucky Luke-film na deze?
Dat is moeilijk te zeggen. In Frankrijk is deze film niet zo ontvangen als gehoopt werd. Er is nogal wat kritiek geweest. Aan de ene kant wil het publiek prachtig gemaakte full animation films, aan de andere kant komen er te weinig mensen kijken om zo'n aanpak ook commercieel mogelijk te maken. Echte goede tekenfilms *kunnen niet* meer gemaakt worden. Ik denk ook wel dat dit de laatste tekenfilm van Lucky Luke geweest is. Jammer, maar het is niet anders.

P.S. Bijna had de laatste Lucky Luke-film voor de tweede maal 'De ballade van de Daltons' geheten. De Nederlandse firma die de film vertaalt en ondertitelt was behoorlijk trots op deze filmtitel tot ze van ondergetekende hoorde dat de vorige film al zo heette. Op het laatste nippertje kon de titel nog veranderd worden. Het financiële leed was niet te overzien geweest als de nieuwe film onder een oude titel in roulatie was gekomen.

(K.d.B.)

NIEUWS

NIEUWSREDAKTIE:
DONALD STROOMBERG

ALGEMEEN

MARC DE BOER
Oftewel Maraboe... van deze persoon verschenen bij *'Rubbish'* een viertal kaarten in zwart-wit uitgevoerd. Het setje is verkrijgbaar voor *f* 1,— + *f* 0,60 porto. Inlichtingen: Holendrechtstraat 7' te Amsterdam (Ernst van Venendaal).

STRIP-AGENDA'S
Momenteel worden we overstelpt met agenda's voor de stripliefhebbers onder de schooljeugd. Op dit moment zijn de volgende agenda's verscheen:
Jan, Jans en de Kinderen Schoolagenda 84/85 in een witte- of zwarte omslag (*f* 7,90 – Uitgave: Joop Wiggers Prod.), *Knudde* Schoolagenda 84/85 (*f* 5,95 – Uitgave: De Vrijbuiter), *Rijam Strip/Cartoon* Agenda 84/85 (*f* 7,90 – Uitgave: Van Rijmenam bv), *Truckstar* Schoolagenda 84/85 met *Olga Lawina* door Martin Lodewijk (*f* 6,95 – Uitgave: Truckstar), *Snoopy* Agenda 84-85 (*f* 6,90 – Uitgave: Loeb), *Garfield* Schoolagenda 1984-1985 (*f* 6,95 – Uitgave: Loeb) *Mickey* Schoolagenda 84-85 (*f* 7,90 – Uitgave: Loeb/Esveha), *Smurf* Schoolagenda 84-85 (*f* 7,90 – Uitgave: Loeb/Esveha), *Pink Panther* Schoolagenda 1984/1985 (*f* 7,90 – Uitgave: Loeb/Esveha), *Onwijze* Schoolagenda 1984/85 met de *familie Doorzon* (*f* 5,90 – Uitgave: Espee), *Suske en Wiske* Agenda 1984/85 (*f* 5,75 – Uitgave: CentriPress), *Asterix* Agenda 1984/85 (*f* 5,75 – Uitgave: CentriPress) en *Strip* Agenda 1984/85 (*f* 5,75 – Uitgave: CentriPress). Het is mogelijk dat dit lijstje (nog) niet compleet is... we houden u op de hoogte.

DROPPIE WATER IN SCHIELAND
Robert van der Kroft verzorgde voor het 'Hoogheemraadschap van Schieland' een album op oblongformaat. Op 22 bladzijden vertelt, of liever gezegd tekent hij de 'gang' van het water in kleur. Titel van het album: *'De Reis van het Afvalwater'*. Inlichtingen: Postbus 4059 te 3006 AB Rotterdam (tel. 010-330755).

VAKBLADEN

STRIPROFIEL – 49
Eindelijk weer een nummer van dit goede infoblad. De 10e jaargang alweer, waarin een gesprek tussen Hanco Kolk (Gilles de Geus), Marijke Lemmers en Meerten Welleman, gevolgd door een artikel over *Wordt Vervolgd* – waarin een interview met Han Peekel door Henk Bakker, en een recensie plus een artikel over de in *Wordt Vervolgd* getoonde *Droopy*-tekenfilms door Ger Apeldoorn. Verder in dit nummer het allerlaatste hoofdstuk over Nieuwsnet, Striprofiel-Koerier (allerlei, nieuwshorloge en het laatste bericht (nieuws over Kuifje)). De strips in dit nummer zijn van Herwin Walravens *(Red Cat!),* Peter de Smet *(De Bevrijders),* Gerard Leever *(Gleevers Dagboek),* Wout Paulussen *(Cirkel-strip)* en Wil Eisner *(The Spirit Jam Story).* Tesamen 60 bladzijden op magazine-formaat inclusief kleurenomslag. Prijs 695 ct. / abonnees 563 ct. Inlichtingen: De Meulder, Brilliant Starstraat 30, 1611 DS Bovenkarspel.

ZOZO LALA – 15
Het mei/juni-nummer start met *'De hel van Sokal',* een beschouwing over zijn werk door Ivo Rothuizen, *'Het Jaar van Jacobs'* deel 3 door Mat Schifferstein en eveneens van zijn hand een stukje over Pratt's Corto Maltese. Verder in dit nummer een scenario wedstrijd (Sato-II) en de vaste-rubrieken Strips te Verschijnen en Extra-Kompakt en tenslotte de boekbesprekingen. In dit nummer 8 pagina's strip van de hand van Bert van der Mey *(Running Water).* Dit nummer telt 16 pagina's A-4 formaat in zwart-wit, en is gratis verkrijgbaar bij 25 stripzaken in Nederland en België. Abonnementen zijn ook mogelijk *f* 15,— voor 6 nummers of *f* 25,— voor 12 nummers. (Giro: 5415523 t.n.v. E. Steffens/P. Kuipers). Inlichtingen: Lange Hezelstraat 113a, 6511 CG Nijmegen (tel. 080- 226146).

THE COMIC JOURNAL – 87, 88
Nummer 87 (dec. '83) bevat een interview met Phil Yeh (Godiva, Cazco in China, The Magic Gumball Machine), een artikel over *'Fight Scenes'* (over het geweld in de comic-strips) en tenslotte een interview met George Metzger (Prometean 1, Mal-Ig, Cycle en Dr. Bamber).
Nummer 88 (jan. '84) vraagt zich af

(advertentie)

ALBUMS VAN YENDOR

ALEXIS	Eenzame fantasieen
ALEXIS/GOTLIB	Tot aan je strot in het genot
BINET	Alledaagse verhalen
BINET	Het Internaat
BINET	Kador deel 1
BINET	Kador deel 2
BINET	Fam. Suikerbuik 1 Liefdesroman
BOUCQ	De lessen van professor Boeremans
CABANES	Dwaze vertellingen
DIVERSE AUTEURS	Guus Klater deel 5
EDIKA	Homo-Sapiens Krankjorumus
EDIKA	Leipus Absurdus
FRANQUIN	Zwartkijken
GIBRAT/BERROYER	Goudard
GOOSSENS	De Messias is wedergekeerd
GOTLIB	Hamster Joviaal en zijn welpen
GOTLIB	Koos Voos
GOTLIB	Lobbes 5 Doet alles en iedereen na...
GOTLIB	Lobbes 6 De held met de lieve glimlach
GOTLIB	Rhaa Lovely deel 1
GOTLIB	Rhaa Lovely deel 2
GOTLIB	Rhaa Lovely deel 3
GOTLIB	Rha-gnagna deel 1
GOTLIB	Rha-gnagna deel 2
ROCHETTE/VEYRON	Eduard het Zwijn deel 1
VEYRON	Barend Terzijde 2 Laag bij de grond
VEYRON	Barend Terzijde 3 Staatsvijand no. 1 ex-aequo

Deze albums zijn te koop voor *f* 12,50 in elke goede boekhandel. Zoniet dan kunt u deze ook bestellen via giro 4473889 van uitgeverij Yendor te Rotterdam.

of bepaalde comics wel aan kinderen verkocht kunnen worden (o.a. Twisted Tales, Dreadstar, Sabre en Jonah Hex), vervolgens een artikel over Killraven (zojuist verschenen bij JuniorPress in de Marvel Stripreeks deel 4), en een zeer uitvoerige discussie tussen o.a. Richard Pini (Elfquest), Mike Flynn, Rich Buckler, Steve Geppi, Obadiah, Dean Mullany, Jim Shooter (Marvelboss), Jan Strnad, Denis Kitchen (Spirit-uitgever), Mike Gold, Archie Goodwin (Star Wars).
Verder in deze nummers de vaste rubrieken zoals: Editorial, news, letters, critique, colomn en listings. Elk nummer telt 100 pagina's inclusief kleurenomslag op magazineformaat, en is verkrijgbaar voor $2,50 dollar (ongeveer *f* 10,90) per stuk. Inlichtingen: Fantagraphics Inc., 196 West Haviland Lane, Stamfort CT 06903, U.S.A.

AMAZING HEROES – 41, 42, 43, 44
Nummer 41 (15/2) is een speciaal Superman-nummer, met een interview met Superman's 'Godfather' Wayne Boring, verder alles over de Superman-films en een overzicht van de verschenen Supermanuitgaven. Verder in dit nummer het 5e deel van Skyborne.
Nummer 42 (1/3) is een funnyanimal nummer, met een interview met Joshua Quagmire, een artikel over de Aardvark/Vanaheim uitgaven (Lions & Tigers & Bears...) en het 6e deel van Skyborne.
Nummer 43 (15/3) is Warlock!, een terugblilk op Marvel's 'mostcosmic' held en het laatste en zeer uitgebreide deel van Skyborne.
Nummer 44 (1/4) neemt een kijkje achter de schermen van *'The Alien Legion'* – Marvel's nieuwe s.f.-comic. Verder in dit nummer de geschiedenis van een oude Marvelheld, namelijk *'Ka-zar'*.
Verder bevat elk nummer de vaste rubrieken zoals: editorial, newsflashes, coming comics, comics in review, amazing readers, potpourri en de strip *Star Ward* door Archie Goodwin en Al Williamson. Elk nummer telt 68 pagina's inclusief kleurenomslag op comic-formaat, en verschijnt tweemaal per maand. Verkrijgbaar voor $1,95 dollar (ongeveer *f* 9,90) per stuk. Inlichtingen: Redbeard Inc., 196 West Haviland Lane, Stamfort CT 06903, U.S.A.

STRIPBLADEN

BALLOEN – 61, 62
Het september/oktober-nummer van dit blad verscheen pas in april j.l. Om de lezers te verwennen ditmaal een extra dik nummer gevat in een stevige omslag met gratis poster van het duo Windig en de Jong. Uit de inhoud: een korte strip van Marc Smeets, Het Nieuws (de mode van zelf een blaadje beginnen). Tique Boche, *De Kolonel van Pickenick* door Alfred Gérard, de Mensgh (een uitbarsting door F.W. Junghuhn, Stevenhagen's *Hoe Boris en Bertus Braafjes hun Kerstfeest vierden*, Binnen-landsch Wereldnieuws, *Wendengoo* door Erich von Skreurz, *Uniformen en hun Oorlogen* door Rudolf Kahl, Walt Disney's *Donald Duck* (nachtmerrie-verhaal uit 1948), *Vogels en soldaten* door Raymond Koot en tenslotte de grappen van Hein de Kort. Verder in dit nummer nog diverse artikelen. Totaal 114 pagina's strips en artikelen in zwart-wit inclusief kleurenomslag op magazine-formaat, voor de prijs van *f* 6,95. Inlichtingen: Van Wulften, Raamstraat 10, 1016 XM Amsterdam.

COYOTE – 6
Dit nummer, welke verkrijgbaar is voor *f* 3,95 staat gevuld met werk van: Aak Buur *(Cum Times 2)*, Hanco Kolk (*Jonah* – een eerbetoon aan Cab Calloway), Kees de Boer *(Hoofdpijn, Reumatiek)*, Rob Hogenbirk *(Matater Ballebeit)*, Albert Survie, en Henry van Hooff *(John Tarac), Henk Tybosch (Dopey)*, Wout Paulussen *(Sweety)*, Marius Brouwer *(Cosmoo Koters)* en een Simon Tic Prod. *(Neuro – Get up and Boogie!). Op de omslag een artikel over de tekenfilm van Studio Visioen, en op de achterzijde Marius Brouwer's Einde van een Natte Jongensdroom.* Tesamen 36 bladzijden strips in zwart-wit. Inlichtingen: Coyote, A. Verherentstraat 5 te 1961 GD Heemskerk (tel. 02510-46323/37712).

MICKEY MAANDBLAD – 5
Het mei-nummer start met *'De Ranch van Gisteren'*, waarin Mickey de hoofdrol speelt, gevolgd door *'Supergoof', De Ark van Zoo'* door Addison, *'Goofy en Agnes'* deel 2 en *'Leo de Beo'*. Verder in dit nummer een artikel over het monster van Loch Ness, Mickey's Tekenles en zestien pagina's Mickey Plus met ditjes en datjes, 68 pagina's in kleur op magazineformaat. Prijs: *f* 4,50 / abonnees *f* 3,95. Inlichtingen: Oberon, Postbus 6003 te 2001 HA Haarlem.

STRIPGOED – 15, 16
Nummer 15 (april) bevat Donald Duck *'en het Geluksteken'*, waarin hij wederom een strijd levert met zijn neef Guus Geluk over 28 bladzijden, en als fill-up een kort verhaaltje van de heer Duck.
Nummer 16 (mei) brengt ons Oom Dagobert *'en de Vakanties in Blik'*, waarin hij weer strijdt tegen 'Rockerduck' om de macht van het geld. Tenslotte in dit nummer een kort verhaaltje van Oom Dagobert tesamen met Willie Wortel. Stripgoed telt 32 bladzijden half kleur en zwart-wit, plus kleurenomslag, en is verkrijgbaar voor *f* 1,95 per stuk. Inlichtingen: Oberon, Postbus 6003 te 2001 HA Haarlem.

STRIP NIEUWS – 2, 3
De februari en maart nummers van dit jaar zijn gebundeld tot één nummer. Inhoud: *'Burgerman'* door Ernst van Veenendaal, *'Heleentje', 'Aura!!', 'De Geheimzinnige Materie-straler'* door Antonio en *'Hoe 't Begon'* door Dirk. Verder in dit nummer een interview met Dirk Snodijk, een enquète-formulier, en een stukje redactioneel over het mogelijk samengaan met de Robbedoes-fanclub. Dit alles op 20 bladzijden A-5 in zwart-wit. Prijs *f* 1,75 / abonnement *f* 20,— per jaar. Inlichtingen: Van Tecken, Puntenburg 1 te 3451 CD Vleuten (U).

WORDT VERVOLGD – 41
Het mei-nummer is een gedenkwaardig nummer, de reden hiervoor is het plaatsen van het eerste deel van *'Bran Ruz'* door Auclair en Deschamps. Dit verhaal zal worden geplaatst in drie blokken, deel 2 treft u dus aan in het augustus nummer. Het verhaal is een Bretons epos vol mythologische, historische en religieuze elementen, waarin ondermeer verhaald wordt van de legende van de door de golven verzwolgen stad Ys. Bran Ruz vormt een eerbetoon aan alle minderheidsculturen. Verder neemt Comes' *Eva* een wel zeer onverwachte wending in het 7e hoofdstuk, en laat Boucq zien dat ook *'Vader Doorsnee'* een held in het diepst van zijn gedachten kan zijn... Roco Vargas doet in *Tritón* (door Torres) een belangrijke ontdekking en snelt met Jill de ruimte in, waar de oplossing van het aardse droogteprobleem op hem lijkt te liggen wachten. Tenslotte tonen Schuiten en Peeters weer eens aan dat de mens een soort aanpassingsvermogen heeft, in de *'Koorts van Urbicande'* deel 5. Verder brengt Salma *'De heer van Marco Bello'* in een lastig parket. Tesamen 68 pagina's op magazine-formaat, waarvan 15 pagina's in kleur. Prijs: *f* 6,50. Inlichtingen: Casterman, De Morinel 25-29 te 8251 HT Dronten (tel. 03210-3553).

YÈCH – 0
Yèch nummer 0 is een pittig stripblad volgens de omslag. Er wordt gestart met een kort 'waar gebeurd' verhaal over de geboorte van Yèch door Caren Peeters, gevolgd door *'Recht'*, de eerste van een aantal kruidige tot gepeperde strips van Willem ritstier, verder in dit nummer ook van zijn hand *'Die van Hiernaast'* (humor), *'Humor om te lachen'* en *'Waldo'*. Van de hand van Adri van Kooten een frustratie in zwart-wit, getiteld *'Mispoes'*, en de strips *'De Stamvader'* en *'Dead End'* door Minck Oosterveer, verder interviewt Caren Peeters Bart van Erkel en tenslotte Boekbesprekingen. Dit alles samen op 24 bladzijden in zwart-wit, voor de éénmalige prijs van *f* 2,— (normaal *f* 2,95) / een abonnement voor zes nummers kost *f* 15,— (giro 540504 t.n.v. Jumbo Offset te 's-Gravenpolder) hierbij ontvangt u een leuke pen gratis. Inlichtingen: redaktie / Hommelstraat 22a te 3061 VB Rotterdam: abonnementen / Jumbo-Offst, Postbus 10 te 4430 AA 's-Gravenpolder (tel. 01103-1450).

2000 AD – 367
Prog. 367 (5/5) bevat de volgende strips: *'Dragonheist 7 – Sláine'* door Belardinelli, *'D.R. & Quinch go to Hollywood 4'* door Alan Davis, *'Judge Dredd portrait of a Politician 2'* door Ron Smith, *'Strontium Dog 5 – Outlaw!'* door Ezquerra en *'Rogue Trooper 9 – You only Die twice'* door Kennedy. 2000 AD verschijnt wekelijks op 32 bladzijden, waarvan 4 in kleur, en is verkrijg-

(Advertentie)

STRIPWINKEL
OMBROSIUS

Nu ook INBINDMAPPEN voor stripbladen zoals Kuifje, Eppo, Donald Duck, Robbedoes, Tina, etc Bij ons slechts f 8.95 per map excl portokosten
Te bestellen door het verschuldigde bedrag over te maken op postgirorekening nr 1791745 t n v stripwinkel Ombrosius te Amsterdam

gespecialiseerd in:
* stripweekbladen
* ned. en amerik. comics
* antiquariaat
* videofilms

Molukkenstraat 86 Amsterdam
Tel 020 945969
Oostenburgergracht 69 Amsterdam
Tel 020-224680

copyright by Marvel Comics Group a division of Cadence Industries Corporation represented by Wavery Productions the Hague All rights reserved

baar voor 22 pence (ongeveer *f* 1,50). Inlichtingen: IPC Magazines Ltd, King's. Reach Tower, Stamfort Street, London SE 19 LS, England (abonnementen) zijn mogelijk via Pep-3D-Comics, Postbus 473 te 5700 AL Helmond).

HEAVY METAL – 86

Het mei-nummer brengt ons *'Bunker 6A'* door Moreno, *'Tex Arcana 8'* door Findley (zwart-wit), *'Salammbo II'* door Druillet, *'The Railways'* door Schuiten en Renard (in Nederland verschenen in 1983 bij Arboris), *'Crystal Forest – The Third Incal'* door Jodorowski en Moebius, *'Ranxerox'* (laatste deel) door Liberatore, *'Synwulfe' door George Pratt (zwart-wit), 'El Borbah'* door Burns (zwart-wit), *'Marlowskitz'* door Bertotti en Buroni, 'Life and Death of a Robot' door Dumas en *'He came from Within'* door Voss (bruin-rood). Totaal 100 pagina's, waarvan zo'n 78 pagina's strips, de rest is gevuld met diverse artikelen. Verkrijgbaar voor $2,50 dollar (ongeveer *f* 10,90). Inlichtingen: H.M., 635 Madison Avenue, New York, NY 10022, U.S.A.

SON OF HEAVY METAL – 1

Dit eerste nummer (april) brengt ons 14 nieuwe en complete strips, te weten: *'Rheisa Behll'* door Zanfrognini, *'The Story of the Stone Cabe'* door Druillet en Bihannic, *'Night' door Lindall, 'My mother'* door Simmons en Origa, *'The Dreamer'* door Caza, *'Blow Up'* door Workman en Moebius, *'The Circles Trilogy'* door Fernandez, *'Children of the Future'* door Serpieri, *'Hey you Punk'* door Zoran, *'Life with Leonard'* door Lindahn, *'Over de Wall'* door Bilal, *'Flying Bombs'* door Quin, *'Meat'* door Matena en *'Once upon a Time'* door Howe. Totaal 100 pagina's vol met strips, verkrijgbaar voor $3,50 dollar (ongeveer *f* 15,90). Inlichtingen: H.M., 635 Madison Avenue, New York, NY 10022, U.S.A.

CIRCUS – LE PAVÉ DE B.D.

Nummers: 70 (2/1984), 72 (4/1984) en 73 (5/1984).

algemeen: Een frans maandblad dat voor het grootste deel is afgestemd op de volwassen striplieffhebber. De schaarse kinderstrips dienen, vanwege het harde karakter van de strips voor de grote jongens en meisjes, te worden voorgelezen door de welwillende pa of ma, opdat de blanke zieltjes niet te stevig worden aangepakt. Het blad is opgebouwd uit een aantal segmenten – een deel met strips; een deel met reportages over rock and roll, jazz, boekbesprekingen i.h.b. science fiction, film, info over de nieuw verschenen stripverhalen in het frantalige gebied en in het bijzonder *informatie over Kuifje ('hij is niet dood, hij leeft')* en zijn parodiëen;

Een greep uit de inhoud van deze drie nummers:

○ Een keiharde strip van Schetter – Cargo 2 – *'Le coffre de box-calf'.* In een onwezenlijke sfeer gebeuren de meeste gruwelijke dingen met een bloedmooi stuk.

○ *Le prisonnier des etoiles* van de door Moebius geïnspireerde Alphonso Font is een s.f.-strip; slecht geschikt voor feministen onder de lezertjes; ook hier weer veel geklap en gedreun in gortdroge woestijnen en ondergrondse steden vol geestelijk onvolwaardigen.

○ Deel 5 van *Les passagers du vent,* getiteld *Le Bois d'Ebene* van Bourgeon, geen commentaar, gewoon beregoed.

○ *Le mercenaire* van Segrelles – hier reeds in de Auteurreeks (bij Oberon) verschenen.

○ Een verhaal van Grimion – *Gant de cuir* getekend door Makyo spelend op het platte land, dreigend en mysterieus.

○ Een verhaal over Daniel Jaunes door Tito en Bucquoy getiteld Le transfert slave, politiek gerommel met Joegoslaven.

○ *Le chemins de Malefosse,* een historische strip door Dermaut en Bardet.

○ *Le marchand d'idées* van Berthet en Cossu, een s.f.-strip getiteld Caron des glases.

○ *Balade au bout du monde* door Vicomte en Makyo, getiteld *Le grand Pays* – een fantasy verhaal.

○ *Le Capahuchos* van Marcelé – getiteld Brasno; een variant op het guerilla gebeuren in Zuid Amerika.

In nummer 73 staat een nieuw verhaal van Hermann; deze keer een historisch gegeven *'Les Tours de Bois Maury'* – gruwelijk wreed zoals gebruikelijk, wel mooi getekend overigens.

Het blad herbergt een veelheid van stijlen van klare lijn tot aan de 50-jaren stijl van Chaland. Verkrijgbaar bij de stripspeciaalzaken voor ca. *f* 12,50 per aflevering. Inlichtingen: 27, rue Taitbout, 75009 Paris, France. (RB)

UITGEVERIJEN

OBERON (NEDERLAND)

Oberon presenteert ons in het 3e kwartaal de volgende uitgaven: week 27: De Beste Verhalen van Donald Duck deel 38 – *'Als Geluksvogel'* (dit is een speciaal jubileumalbum 1934-1984); Tina Topstrip deel 60 – *'In de ban van een broche'* (*f* 6,25); week 28: Trigië deel 31 – *'De zoon van Salo'* door Gerry Wood; week 29: Bessie Turf deel 8 – *'Maak je niet dik'* door Frank Richards (*f* 4,95); week 30: Tina Superalbum deel 15, met 3 complete verhalen (*f* 8,50); week 31: Oom Dagobert deel 24 – *'Het verzonken Continent''* week 32: Conan de Barbaar deel 21 – *De troon van Zamboula'* door Buscema en Dezuniga; week 33: Donald Duck Pocket deel 21 – *'Donald Duck in Geheime Dienst';* week 34: Storm Special – *'Commandant Grek'* door Don Lawrence en Martin Lodewijk, Tina Topstrip deel 61 – *'Maartje en het Ritselbos'* door Piet Wijn. De kinderen van de Wind deel 5 – *'Ebbenhout'* door Francois Bourgeon (gekartonneerd – *f* 18,85), Franka deel 7 – *'De tanden van de draak'* door Henk Kuijpers; week 35: De Beste Verhalen van Donald Duck deel 39 – *'Als Kwelgeest',* Panda deel 1 – *'De Meesterontdekkingsreiziger',* Otto, Olivier en Oscar deel 1 – *'Het Verdwenen Water + Geen garantie voor Otto, Olivier en Oscar'* door Peter de Smet; week 36: Sjakie deel 10 – *'Mooie Bal, Sjakie'* door John Gillatt; week 37: Disney deel 3 – *Mickey Mouse en het Verdwenen Legioen'* (*f* 4,95), Tom Poes deel 3 (= 30) – *'En de Wonderschoenen'* door Marten Toonder (*f* 4,95); week 38: Donald Duck Dubbelalbum deel 3 (8,50) en Groot Tina Herfstboek 1984 (*f* 7,50). Voor de albums kunt u als prijs *f* 6,55 aanhouden, tenzij anders vermeld.

STANDAARD (NEDERLAND/BELGIË)

In het 3e kwartaal brengt deze uitgeverij ons de volgende 'vrolijkheden': week 36: Suske en Wiske deel 199 – *'De tamma tummi' (f 4,55), De Wonderbare Reizen van Jerom deel II – 'Het knappe kapje',* Bessy deel 160 – *'De zeehonden',* Robert en Bertrand deel 58 – *'De magische handen,',* Karl May 84 – *'De Postkoets'* (*f* 2,50), De Rode Ridder deel 78 (in kleur) – *'Het Verloren Legioen',* Strip Klasiek deel 20 – *'Het Plezante circus',* Lezen met Suske en Wiske deel 7 – *'De Dierentuin'* en deel 8 – *'Het Circus'* (à f6,95), Nero deel 89 – *'De gouden patatten'.* Sloeber deel 8 – *'De pelsjas',* Dag en Heidi deel 12 – *'De toverster',* Strip Dossier deel 4 – *'De Avonturen van Sebedeus'* door Piet Tibos (*f* 8,30) en deel 5 – *'Kramikske'* door Jean Pol (*f* 11,35). Verder zullen in deze week de delen 5 en 6 van de Suske en Wiske Blauwe Reeks – *'Het Geheim der Gladiatoren'* + *'De Gezanten van Mars'* verschijnen, welke reeds eerder voor week 9 van dit jaar stonden aangekondigd, in een gekartonneerde uitgave – *f* 16,90 voor de luxe- en *f* 43,40 voor de super-luxe uitgave, per stuk natuurlijk.

LOMBARD UITGAVEN NEDERLAND

Enige kleine wijzigingen in het 2e kwartaal: week 23; Historische Verhalen – *'Grote Rampen'* door Ferry en Duval en week 25: *'Het Ardennen Offensief',* verder in week 26: Verhalen en Legenden – *'Isabelle'* door Servais (bovenstaande albums zijn gekartonneerd, prijs: *f* 14,50 per stuk).

Het 3e kwartaal ziet er als volgt uit: week 34: Chick Bill deel 51 – *'De Deserteur',* Strip Tips deel 7 (Pom en Teddy 2) – *'De Zwarte Talisman'* (gekartonneerd – *f* 16,50); week 35: Kaleidoscoop deel 10 – *'Canon Ball Karmandy'* (gekartonneerd – *f* 16,50), Kapitein Sabel deel 3 – *'Dubbele Gouden Negen'* en Verhalen en Legenden – *'Op zoek naar Peter Pan'* (gekartonneerd – *f* 16,50); week 36: Vasco deel 3 – *'De Byzantijnse',* Xan deel 1 – *'Het Goud van de Dood'* (uitgestelde titel!); week 38: Dommel deel 10 – *'Het Pratende Blik'* en Verhalen en Legenden (Rork 2) – *'Doorgangen'* (gekartonneerd – *f* 14,50); week 39: Thorgal deel 7 – *'Het Sterrekind'* en Special Robin Hoed (*f* 9,95). tenslotte in week 40: Toenga deel 13 – *'Verdwaald'.* De 'normale' albums kosten *f* 6,55 per stuk!.

DRUKWERK (NEDERLAND)

Bij deze uitgeverij verscheen het 5e album van Maraboe (Marc de Boer), getiteld *'Een tik van de Molen'.* Voor de prijs van *f* 8,50 kunt u deze 'tik' in zwart-wit aanschaffen.

MUSTANG (NEDERLAND/BELGIË)

Bij deze nieuwe uitgeverij verschenen een aantal strip-pockets van 'oude bekenden'. In zwart-wit voor de prijs van *f* 4,95 per stuk kunt u de volgende titels aanschaffen: Flippie Flink deel 1 – *'Op Oefening',* Familie Achterop deel 1 – 'Roodoog deel 1 – *'De Medicijnman'* Fantoom deel 1 – *'Het Paradijselijke Eiland,* en... meer delen in voorbereiding! Inlichtingen: Postbus 77, 2040 AB Zandvoort (tel. 02507-19444)

DE VRIJBUITER (NEDERLAND)

De delen 9 en 10 verschenen in de reeks 'Mad-pockets'. Deel 9: *'Dave Berg bekijkt, beluistert & bekladt'* en deel 10: *'De Gids voor zelfverbetering* door Al Jaffee en Dick De Bartolo'. Al deze 'gekte' voor *f* 4,95 per stuk.

YENDOR
In maart verschenen bij deze uitgeverij de volgende uitgaven: Guus Klater deel 5 – 'De Ballade van de Klaters', veertig bekende tekenaars waaronder Hermann, Cosey, Derib, Margerin en Reiser, maakten ieder een pagina voor dit album. Franquin zelf schreef een origineel voorwoord voor dit ontbrekende deel uit de serie 'Guust Flater'. Het album telt 48 pagina's, waarvan 16 pagina's in kleur. Het tweede deel van Kador verscheen ook in deze maand, in een prachtige ronde karikaturale stijl laat Binet ons zien wat voor leven een hond werkelijk heeft. Ook hier blijkt weer de lulligheid en truttigheid van zijn baas Robert Suikerbuik.
Deze maand verschijnt het 3e deel van Barend Terzijde door Veyron, hij raakt als vrijgezel weer in situaties verzeild die volkomen vreemd voor hem zijn. Gotlib's Lobbes verschijnt ook deze maand, in dit zesde album zien we Lobbes o.a. als bergbeklimmer en als uitvinder van een robot.
Tenslotte verschijnt in mei een herdruk van 'Tot aan je Strot in het Genot' door Gotlib en Alexis. In deze anti-reclame strip laten Alexis en Gotlib ons zien hoe absurd de reclamespots wel niet kunnen zijn.
Alle albums tellen 48 pagina's (Barend Terzijde 64 pagina's) in zwart-wit, en kosten *f* 12,50 per stuk.

GLÉNAT (FRANKRIJK)
Bij deze Franse uitgeverij staan de volgende nieuwe uitgaven op het programma voor dit jaar: In januari verschenen: Les Ecluses du Ciel deel 2 – 'Les Chevaux de la Nuit' door Rouge en Rodolphe; Arno deel 1 – 'Le Pique Rouge' door Martin en Juillard; Ernie Pike version integrale deel 1 t/m 3 door Hugo Pratt (gekartonneerd, prijs onbekend); Steve Severin deel 3 – 'La Ceinture d'émeraude' door Follet en Mathieu Lamy deel 2 – 'Et l'ange n'avait' door Gine en Convard. In februari verschenen: Serge Morand deel 1 – 'Plutonium' door Duchâteau en Sanahujas; Rael deel 1 – 'Dans l'ombre du Soleil' door Wilson; Trigan deel 6 door Lawrence en Butterworth en Cholms et Stetson deel 2 – 'Le caiman' door Le Hir en Filippini'. In maart verschenen: Le Grand Chien deel 3 – 'Le sixième Sceau' door Hugues; Les Pirates de l'Ocean Indien deel 2 – 'Tom Avery' door Faure en Lize; La Bande a Bédé deel 2 – L'echelle de la Terre' door Dufranne en Rocher en Collection 'Trait pour Trait' – 'La Ballade au bout du Monde, le grand Pays' door Vicomte en Makyo (ongeveer 185 FF). Deze maand verschijnen: Balade au bout du Monde deel 2 – 'Le Grand Pays' door Vicomte en Makyo; Bastos et Zakousky deel 4 – 'La Piste des Jigans' door Corteggiani en Tranchand; Le Chariot de Thespis deel 2 – 'L'Indien Noir' door Rossi en Collection Mythologie – 'Persée' door Musquera (49,50 FF). Voor de komende maanden staan gepland: Les Passagers du Vent deel 5 – 'Le Bois d'ébène' door Bourgeon; Pastiches deel 3 – 'Ecole Franco-Belge 2' door Brunel; Mafalda deel 8 door Quino en La Saison des Amours door Bridenne (38 FF). Al deze albums kosten 32 FF per stuk – voorzover er geen andere prijzen zijn genoemd – en allen zijn gekartonneerd uitgevoerd. Inlichtingen: Editions Glénat, 6 rue Lt. Chanaron, B.P. 285, 38009, Grenoble Cédex, Frankrijk.

SIGNALEMENT

OVERLEDEN
Lenny Herman – 2 januari – 53 jaar // Hoofdontwerper achter de nieuwe lijn 'kinder-strips *(Planet Terry, Royal Roy* en *Top Dog)* van Marvel, tevens was hij oud-gediende van Harvey-comics *(Richie Rich, Dollar the Dog* en *Jackie Joker* van 1972-1983).
Ray Moore – begin januari – 78 jaar // In 1934 assisteerde hij Phil Davis bij *'Mandrake the Magician',* later was hij mede-ontwerper van *'The Phantom',* welke strip veel succes oogste in Europa. In 1947 stopte hij om gezondheidsredenen met deze strip.
Roy Haes – januari? – 34 jaar // Underground striptekenaar. Van zijn hand verschenen de volgende strips: *'Bogeyman', 'Primitive Trailblazer'* en tekende hij veel voor Arcade-magazine.
Frank Baginski – 1 januari – 45 jaar // Tekenaar voor de *'Los Angeles Times Syndicate's Splitville comic strip'.* Van zijn hand zijn o.a. *'Plain Jane'* en *'Little Family'.*
Joop Geesink – 13 mei – 71 jaar // Maakte voornamelijk truc- en speelfilms met poppen voor reclame-doeleinden, verder was hij de geestelijke vader van *'Loeki de Leeuw'* van de S.T.E.R.-reclame.

/-/ De auteurreeks van Oberon verschijnt niet meer, maar... /-/ een nieuwe reeks staat op stapel /-/ het eerste deel dat zal gaan verschijnen is Moebius' 3e deel in de Incal-cyclus /-/ Malik's *Archie Cash* verdwijnt uit Robbedoes /-/ het komende verhaal is het laatste /-/ De nieuwe strip van Peter de Smet heet *'Durandel en Morgenster'* /-/ Uco Egmond gaat *'Cruydtnaegel'* tekenenen /-/ een strip over de Oost-Indische Compagnie /-/ In september verschijnt een album over Edgar-Pierre Jacobs bij Lombard /-/ *'Doorzon's Complete Caravangids'* verschijnt eind juni bij Espee /-/ i.p.v. het aangekondigde blad *'Henk'* /-/ in een frequentie van vier maal per jaar, met elk nummer zo'n 120 bladzijden, waarvan 32 in kleur /-/ inhoud: *Ronnie Doorzon, Han en Hanneke, Geherreberg, Hein de Kort, Matenau, Ranxerox* en misschien *Fred Julsing* /-/ de prijs voor dit blad is nog niet bekend /-/ let wel... het is nog een gerucht /-/.

CARTOONS!!

De 'cartoonbacterie' verspreidt zich! Er is dit jaar weer heel veel te doen op cartoongebied, 'n onvolledige lijst met tentoonstellingen:

Turkije: van 28 juni t/m 28 juli wordt in het Atatürk Cultuur Centrum de 2e International Cartoon Contest gehouden, georganiseerd door de grootste Turkse krant: Hürriyet. Onder de Nederlandse deelnemers van het 1e Simavi Cartooncontest in Istanbul troffen we inzendingen aan van: Gerard Beets, Elly Holzhaus, Tom Janssen, Ad Ligthart, Hans Zoomermeijer, Peter Nieuwendijk, Henk Stolk, Kees Willemen, Klaas v.d. Spoel en Jan van Wessum. Laatst genoemde won de derde prijs: 2000 $.

Italië: In Trento vindt dit jaar het 6e Exposition Humoristique plaats, onder het motto: Verboden Lusten', mei/juni 1984 in de Studio d'Arte 'Andromeda'.

Yoegoslavië: Van 16 juni t/m 15 juli wordt dit jaar te Skopje de XVIe World Cartoon Gallery gehouden. Het motto van dit jaar is: 'My theme' (zie Stripschrift 180).

Bij Zagreb, Slavonski Brod wordt in de maand juni/juli een cartoontentoonstelling gehouden voor Yoegoslaven en uitgenodigde buitenlanders. Het thema is: 'Fishes Floating Backstroke'.
Voor Nederland werden Elly Holzhaus en Peter Nieuwendijk uitgenodigd.

België: In Antwerpen vindt van vrijdag 28 september t/m zaterdag 3 november een kartoententoonstelling plaats onder de titel 'Zoografies'.
Cartoonisten van de Belgische Kartoenistenvereniging KEVER én van de Nederlandse Cartoonistenvereniging de TULP zullen hun werken over dier en mens tentoonstellen in de aula van de Antwerpse ZOO.

Nederland: Het Ton Smits Huis is inmiddels officieel geopend, Jacob Reviuslaan 25 te Eindhoven.

Het 2e Nederlands Cartoonfestival wordt van 8 dec. 1984 tot 14 jan. '85 gehouden. Dit jaar onder de titel: 'Lachen mag nog steeds...'
Tot 1 oktober kunnen er prenten (max. 2, form. 40 × 50 cm) gezonden worden naar de dienst voor cultuur Raadhuis Amstelveen, postbus 634, 1180 AP Amstelveen.

Tijdens het 2e Nederlands Cartoonfestival zal een speciale Ton-Smits-penning worden uitgereikt aan een Nederlandse Cartoonist.

1984

België: De 1e Benelux-scheurkartoenale wordt gehouden van 26 okt.-11 nov. 1984, Zaal 'De Brouckere', 's Gravenwinkelstraat te Torhout. Belgische, Nederlandse- en Luxemburgse cartoonisten exposeren cartoons. Het thema is 'Humor in de kunst en kunst in de humor'.

In Beringen wordt de 7e Internationale Kartoenale weer gehouden in de maand oktober (5 okt.-????). Het thema is dit jaar: 'De Pers'. Kioskplein, Het Casino, Beringen.

In Knokke-Heist dit jaar alweer de 23e Wereldkartoenale (juni-september 1984) in de Humorhall te Duinbergen.

AANGERADEN CARTOON-UITGAVEN:

1. *Ton Hoogendoorn:* 'K(r)anttekeningen uitgave Smits, Den Haag *f* 19,50
2. *Pol de Valck* 'Brasser': 'Brasserie' uitgave De Dageraad, Antwerpen *f* 8,—.
3. *Cram:* 'Cram zag eens pruimen hangen', uitg. De Dageraad, Antwerpen *f* 8,—

Ton Hoogendoorn: Tulplid van het eerste uur, overleed plotseling op 5 september vorig jaar. De 'vroegere' Mandrilmedewerker maakte vele Kanttekeningen bij het dagelijks le-

ven. Hoogendoorn die óók glasapplicaties en keramische reliëfs maakte, was een internationaal bekende cartoonist.
'K(r)anttekeningen' heeft hij zelf nog kunnen samenstellen en voltooid gezien.

Brasser: De Vlaamse cartoonist uit Schepdaal Pol de Valck alias Brasser, won de Prijs van het Publiek tijdens het 1e Nederlands Cartoonfestival. Hij is medewerker aan talloze Belgische kranten en tijdschriften.

De speciale Ton Smitsuitgave van Vrij Nederland: 'De stenograaf van de humor' is nog beperkt verkrijgbaar bij de Nederlandse Cartoonistenvereniging. Door overmaking van *f* 2,50, op postgiro 2004843 t.n.v. P. J. Nieuwendijk, ontvangt u een exemplaar van deze bijzondere uitgave.

Tijdens het 2e Nederlands Cartoonfestival zal er dit jaar een 'Eregalerij' zijn. Elf cartoonisten worden uitgenodigd een aantal prenten buiten mededinging in te zenden. Deze gastcartoonisten zullen tijdens het cartoonfestival hun cartoons exposeren in een aparte ruimte in expositiecentrum Aemstelle (in het Prentenkabinet!). Tot nu toe zijn uitgenodigd: de Yoegoslaaf Oto Reisinger, de Fransman Roland Topor, de Belg Bob Vincke, de Luxemburger François Didier, de Duitsers Bubec en Dieter Klama, de Engelsman Clive Collins én de Nederlanders: Yrrah, Behrendt, Wim Boost en Bob van de Born.

De Stripschappagina

MEDEDELINGEN, BERICHTEN & AANBIEDINGEN

HET STRIPSCHAP
Postbus 11335,
1001 GH Amsterdam

Colofon:

voorzitter: Hennie Wesseling	070-276102
secretaris: Hans Duncker	020-939857
penningmeester: Theo van Anraad	02990-43903
informatie: Willem Naber	03404-51120
ledenservice: Ton Schuringa	020-852229
documentatie: Albert Tol	020-134128
filmzaken: Ad Huysmans	030-321353

Girorekeningen:

contributie	1.513.000
hoofdrekening	5.000.000
ledenservice	3.291.121
informatie	5.463.424
filmotheek	491.593

Alle girorekeningen staan t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.

Bankrekeningen:

hoofdrekening	42.11.38.114
ledenservice	46.28.09.498

Beide rekeningen bij de Amro Bank te Amsterdam t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.

Lid kunt u worden door:

- storting van *f* 25,— op giro 1513000 of bankrekening 421138114 beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- storting van *f* 17,50 op één van bovengenoemde rekeningen indien u jonger dan 15 of ouder dan 65 jaar bent.

Lid van Het Stripschap én abonnee van Stripschrift wordt u door:

- storting van *f* 62,— op bovengenoemde rekeningen.

UIT DE TOONDER STUDIO'S

Van deze stripserie, uitgegeven door Arboris i.s.m. Het Stripschap, zijn al zes delen verschenen:

1. Floris: Het rode meel (Soeteman/Stapel)
2. Myra van Dijk: Drugs (George Mazure)
3. Student Tijloos: Een droesel op de vliering (Hartog van Banda/Stapel)
4. Aafje Anders: De juwelenroof (Brandt/Van Haasteren)
5. Horre, Harm en Hella: De maagd van Otterhout (Brandt/Khing/Van Haasteren)
6. Marion: De valse barones: (Hartog van Banda/Wesseling)

Achter in elk album zijn een aantal pagina's opgenomen met achtergrondinformatie over de strip, de makers en publicatiegeschiedenis.
Per jaar verschijnen er zes delen, paarsgewijs in september, december en mei.
De omvang van de albums varieert van 48 tot 64 pagina's. De reeks verschijnt in beperkte oplage en wordt alleen onder de stripspeciaalzaken verspreid.
De prijs bedraagt *f* 9,50 per album. Het Stripschap heeft de mogelijkheid tot intekenen geopend, steeds per zes albums, voor de gereduceerde prijs van *f* 51,— (d.i. *f* 8,50 per deel). Voor dit bedrag krijgt u dan de albums ook nog eens thuisgestuurd.
Intekenen doet u door middel van het overmaken van dit bedrag op girorekening 3291121 of bankrekening AMRO 462809498 t.n.v. Het Stripschap Ledenservice onder vermelding van 'Uit de Toonder Studio's 1-6'; of 'Uit de Toonder Studio's 7-12', want in september zullen verschijnen.

7. Martin Evans: Het venuskruid (Hartog van Banda/Abas) (science fiction-dagstrip uit de vijftiger jaren)
8. Myra van Dijk: Paris by night (George Mazure)

De delen 9 t/m 12 zijn nog niet genummerd, maar het worden een Aafje Anders-album, een Floris-album en twee albums die de geschiedenis van Joris Valckenier bevatten.

STRIPS EN DE TOEKOMST

Daar is-t-ie dan. De pakkende titel voor de strip-3-daagse. Niet zomaar overigens. In tijden van video, teruglopende belangstelling voor het papier en verminderende verkopen van strips ten gevolge van een geringer aanbod van titels wordt het tijd de bakens te verzetten. Kwam in het verleden de gevestigde orde vooral aan bod, nu gaat het zoeklicht op de toekomst. Wie zorgt er over tien jaar voor de strips? Natuurlijk, een aantal van de nu reeds bekende striptekenaars. Maar wat gedacht van al die met name jonge tekenaars die nu nog in de kantlijn van de verkoopcijfers staan, maar inmiddels wel een geheel eigen trend setten? Kwaliteit wordt immers niet bepaald door verkoopcijfer. Of wat gedacht van al die mensen die nog maar net zijn begonnen, als amateur of prof? Kortom, wat staat ons te wachten na 1984? Hernieuwde belangstelling voor het studiofenomeen, verdergaande individualisering digitaaltekenen of revival van het zwart/wit album? Dit alles en het spreekwoordelijke 'veel meer' zullen in een daar geheel op afgestemd Turfschip aan de orde komen. Presentaties, optredens, interviews, tentoonstellingen, films, video en andere hulpmiddelen zullen de toekomst vorm geven. Daarnaast weten we ons al verzekerd van de mensen die verder kijken dan hun tijdneus lang is. De science fiction. Wie een ruimteschip heeft, heeft de toekomst. NSCF en Terra, dé verenigingen op dit gebied, hebben hun medewerking voor de inrichting van dit deel van de toekomst al toegezegd. Inhoudelijk bezien, belooft dat veel fraais voor de gecombineerde sf- en stripliefhebber. En wat gedacht van een tentoonstelling van Schuiten en Renard. Of van de uitgebreide 'stal' van uitgeverij Espee, die zal laten zien hoe breed het toekomstfront al is. Nee, in Het Turfschip te Breda, 14, 15 en 16 september, zult u voelen dat Orwell al passé is.
Staat u echter nog met beide benen op de grond dan is er natuurlijk de stripboekenbeurs. Alles wat er nu is, komt daarheen. En, als de voortekenen niet bedriegen, broeit er onder de gevestigde namen ook iets van de toekomst. Nieuwe plannen, initiatieven van de bekende uitgevers, het komt. En als u komt, is er weer de geruikelijke korting op het dagretour, verstrekt door NS. Enkeltje heen, gratis terug. Eén ding: we beginnen vrijdag al om 13.00 uur!!! Tenslotte is 3 dagen al krap voor het beschrijven van de toekomst. De openingstijden zijn: vrijdag: 13.00-22.00 u, zaterdag: 9.00-17.00 u en zondag: 10.00-18.00 u.

Wat er zoal heden tendage gebeurt met stripfiguren, hopen we u tijdens de conventie 'Merchandising

van stripfiguren' duidelijk te maken. Een vooral op de beroepswereld gericht symposium zal duidelijk maken welke belangen en cijfers gediend worden met het inzetten van stripfiguren. Van latex poppetjes tot het openen van bankrekeningen, van STER-spot tot getekende auto's. En wat is de toekomstverwachting? Vrijdag 14 september, 10 tot 16 uur. Congreszaal, Het Turfschip.

Ledenservice

Als u ver van de bewoonde stripwereld woont, als het typisch Hollandse winterweer u binnen houdt, of als u gewoon gesteld bent op comfort, dan kan de Ledenservice van Het Stripschap toch uw stripverzameling op peil houden. Hieronder treft u een overzicht aan van wat die Ledenservice u allemaal kan bieden.

U kunt de aanbiedingen bestellen d.m.v. een overmaking op postgiro 3291121 of AMRO 462809498 t.n.v. Het Stripschap Ledenservice, Amsterdam. Op de overschrijving vermelden welke albums u wenst te ontvangen en gaarne minimaal 2 albums tegelijk bestellen i.v.m. portokosten. Niet leden dienen 10% bij het bedrag op te tellen voor verzendkosten.

Uit de Toonder-studio's:	4 delen	*f* 9,50 per deel
Tom Poes: sets A B C D H	K R U V W X	*f* 7,50 per set
Oberon zwart-witreeks:	delen 21 24 27 29 30 31	*f* 5,95 per deel
	delen 32 33 34 35 38 39	*f* 5,95 per deel
	delen 40 42 43 44	*f* 5,95 per deel
	deel 41	*f* 6,95
	delen 45 46 47 48 49	*f* 6,25 per deel
Arman en Ilva	7 delen	*f* 29,75 per deel
De Generaal (harde kaft)	delen 6 7 8	*f* 9,90 per deel
Aram delen 7 8 10 12 13	14 15 16 17 19	*f* 14,95 per deel
	delen 24 25 26 27	*f* 14,95 per deel
Senmoet	4 delen	*f* 13,90 per deel
Jennifer Scott	4 delen	*f* 13,90 per deel
Gloria van Goes	3 delen	*f* 13,90 per deel
Frank de vliegende Hollander	delen 1 4 7	*f* 11,90 per deel
Piloot Storm	6 delen	*f* 11,90 per deel
S.S. Anne	2 delen	*f* 11,90 per deel
Alleen op de wereld		*f* 13,90
Dzjengis Khan	2 delen	*f* 13,90 per deel
Liselore	2 delen	*f* 13,90 per deel
Tekko Taks	deel 1	*f* 14,90
Koning Hollewijn	10 delen 1 t/m 8	*f* 19,90 per deel
	delen 9 en 10	*f* 22,50 per deel
Vader en Zoon	12 delen	*f* 8,20 per deel
Het Hop-mysterie		*f* 6,25
Het toernooi		*f* 8,50
Kraaienhove	deel 1	*f* 6,25
Arboris Stripselectie	delen 1 t/m 5	*f* 6,55 per deel
Oktaaf Keunink		*f* 35,—
Paulus als Hulpsinterklaas		*f* 8,90
De reis van Prins Foedji		*f* 18,50
Walt Disney verjaardagskalender		*f* 7,50
Spekkie en Blekkie: De meewarige kruipers		*f* 9,90
Word Vervolgd – Striplexikon der lage landen		*f* 49,50
Stripkatalogus 1982/1983		*f* 45,—
Stripjaarboek '83-'84		*f* 19,50
Comics katalogus		*f* 14,95
Katalogus Lilliput-uitgaven		*f* 14,95
Stripspecials: Lucky Luke en Suske & Wiske		*f* 19,80 per stuk
Giraud/Moebius en Flater		*f* 25,— per stuk
Conventiebundel Parodie en Plagiaat		*f* 2,50
Conventiebundel Strips en Onderwijs		*f* 3,50
De zaak Kuifje		*f* 15,—
Het zwartboek van Prins Valiant		*f* 27,50
Tom Poes: de feunix – Kursorisch lezen		*f* 6,90

STRIPWINKELGIDS

DE STRIPSPEURDER
Wagenstraat 130
2512 BA DEN HAAG
Tel.: 070-643005

POP
Stripwinkel - Oude Aa 1 - Helmond - 49222

HAAGSE STRIPSHOP
Wagenstraat 183
2512 AW Den Haag
Tel.: 070 - 63 41 15

STRIPBOEKHANDEL
breestraat 22 delft
tel. 015 126097
BUL SUPER

ROTTERDAMS GROOTSTE STRIPWINKEL & LECTUURHAL
TIJDSCHRIFTENHAL
NOORD
ZAAGMOLENDRIFT 35 t/m 41
1e MIDDELLANDSTRAAT 110
ROTTERDAM
SCIENCE FICTION
STRIPVERHALEN
EVENEENS MEER DAN 1500 VERSCHILLENDE STRIPTITELS VOORRADIG
tel 010 66 43 68 of 25 87 56
geopend dinsdags tot zaterdags
09 00 t/m 18 00 uur
vrijdagavond tot 21 00 uur
illustratie Marvano

DE PRIJSBREKER IN STRIPLAND!
DUBBELMAN
Hilversum-Vaartweg 17
dag. 10-18 uur, do. tot 21 uur
035-234091 bgg. 03465-71142

Stripwinkel Beo
Hopland 15 – Antwerpen
Tel. 03/233.25.36
OPEN ALLE DAGEN
VAN 10 u –18 u / Zondag 10 u 14 u
HOPLAND 15 (BIJ VOGELTJESMARKT)

STRIPWINKELGIDS

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32
4461 JJ Goes, telefoon 01100-13194

GUUST

In- en verkoop van stripverhalen

Torenpassage Breda, tel. 076-134153.
Geopend: maandag: 13.00-18.00 uur. Di t/m za: 11.00-18.00 uur. Donderdag tot 21.00 uur.

STRIPBOEKHANDEL DE NOORMAN

Lange Hezelstr 113a Nijmegen tel 080-226146
Koningstr 43 Arnhem tel 085-420909
Nieuwlandstr Tilburg tel 013-358319

HARA-KIRI

Goudsesingel 44
3011 KC Rotterdam
Tel.010-331710

RICHARD
Rombout-Hogerbeetsstraat 78,
Amsterdam, tel. 020-842923.

Leidse Stripshop
Aalmarkt 4 Leiden
tel. 071-121802

BLUNDER

In- & Verkoop van STRIPBOEKEN

Oude Gracht 203 (hoek Haverstraat)
Utrecht - 311461

EPPO STRIP & BOEK
ANTIKWARIAAT
JOS & MARI HUDDLESTON SLATER
KLEINE BERG 33
EINDHOVEN
TEL: 040-441882

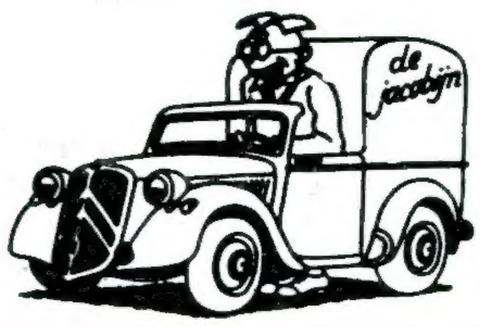

© JOOST SWARTE

JACOBIJNENSTRAAT 10
2011 TH HAARLEM
TEL. 023-320782

Antiquariaat Nillco
Strips en oude boeken

Nieuwlandstraat 25, Tilburg
013-431229 – 3 min. v. station

di.-wo.-vr. 12-6, do. 12-9, zat. 11-5

Nu ook een
STRIPSPECIAALZAAK
in Vlissingen
met de meest uitgebreide kollektie strips, ook Frans-Engelstalige.

GRAMM. STRIPS 76
DE STRIPWINKEL
Paul Krugerstraat 146-148
4381 WK Vlissingen, 01184-17054

LAMBIEK
Kerkstraat 78, Amsterdam,
telefoon 020-267543

Stripwinkel 'Ombrosius' Amsterdam
Oostenburgergracht 69, 020-224680
Gesp. in stripweekbladen.
Molukkenstraat 86, 020-945969
gesp. in Ned. en Eng. Comics
Ook een uitgebreid Antiquariaat.

STRIP ANTIQUARIAAT + STRIPGALERIE PANDA

Frederikstraat 955-959
2514 LJ 's-Gravenhage,
telefoon 070-635950*
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur

---

STRIPWINKEL DUMPIE
Nieuwe Rijn 18, Leiden, tel. 071-126404
BESLIST DE GOEDKOOPSTE MET ANTIQUARISCHE PRIJZEN!!
(meestal niet meer dan 60% van de katalogus prijs)

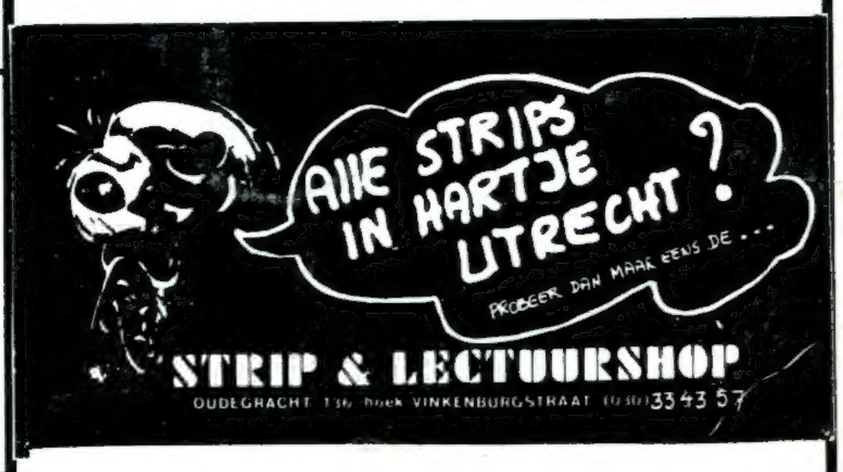
ALLE STRIPS IN HARTJE UTRECHT ?
PROBEER DAN MAAR EENS DE ....
STRIP & LECTUURSHOP
OUDEGRACHT 136 hoek VINKENBURGSTRAAT 10 30 33 43 57

DE LEKTUURHAL

*GESPECIALISEERD IN STRIPS

LEEUWARDEN
O/D KELDERS 10
058-130756

HARTJE SHEEK
NWE BURGSTR. 3
05150-15510

Broerenstraat 4,
Arnhem, tel. 085-431398

P.G. Hermans

STRIPWINKEL SJORS

SCHEFFERSPLEIN, DORDRECHT
078-142012
DAGELIJKS GEOPEND VAN 11.00 UUR T/M 17.30 UUR
ZATERDAGS DE GEHELE DAG
IN & VERKOOP VAN STRIPVERHALEN TEVENS ANTIQUARIAAT.

WONDERLAND
strips en science fiction
Soembawastraat 56
1095 XD Amsterdam
020 - 94 35 62